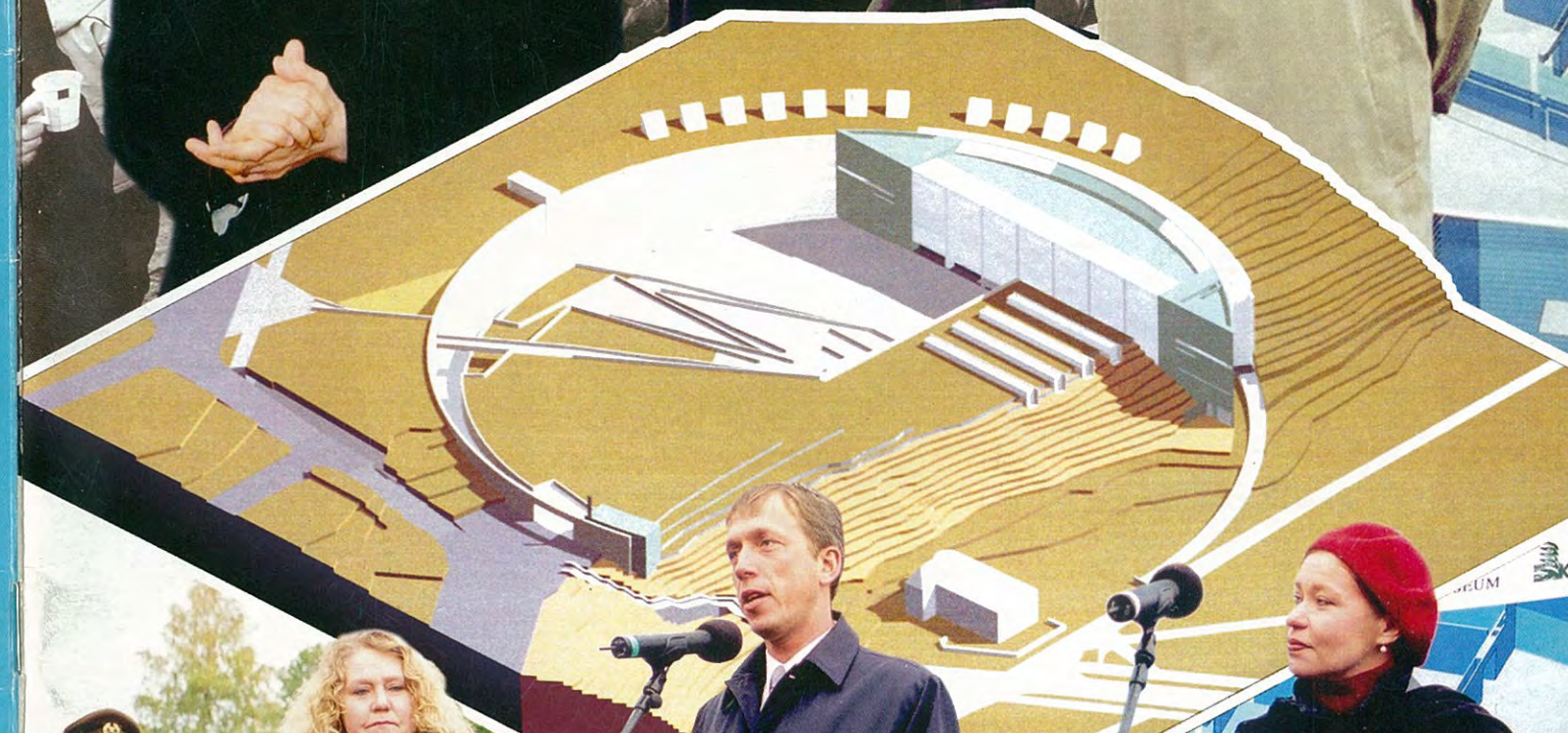
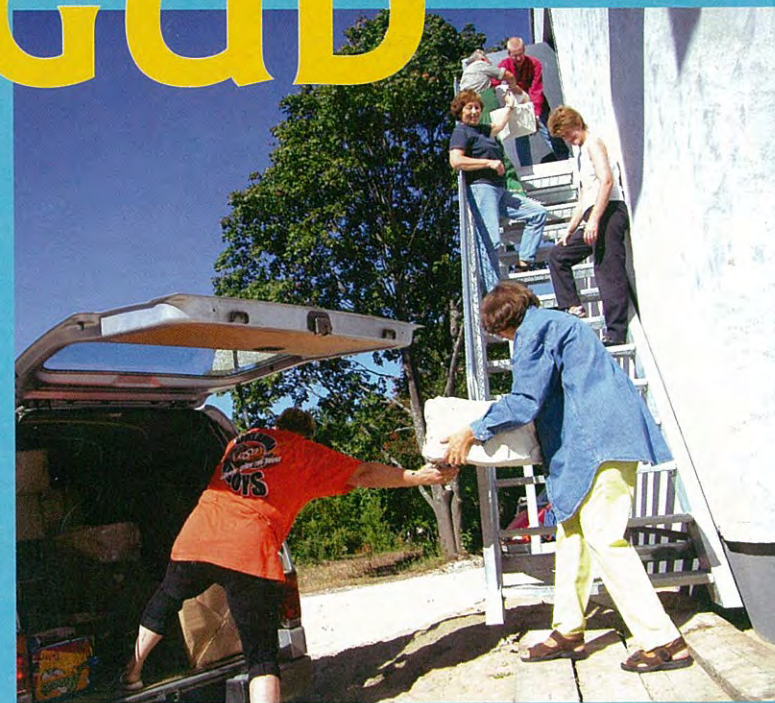
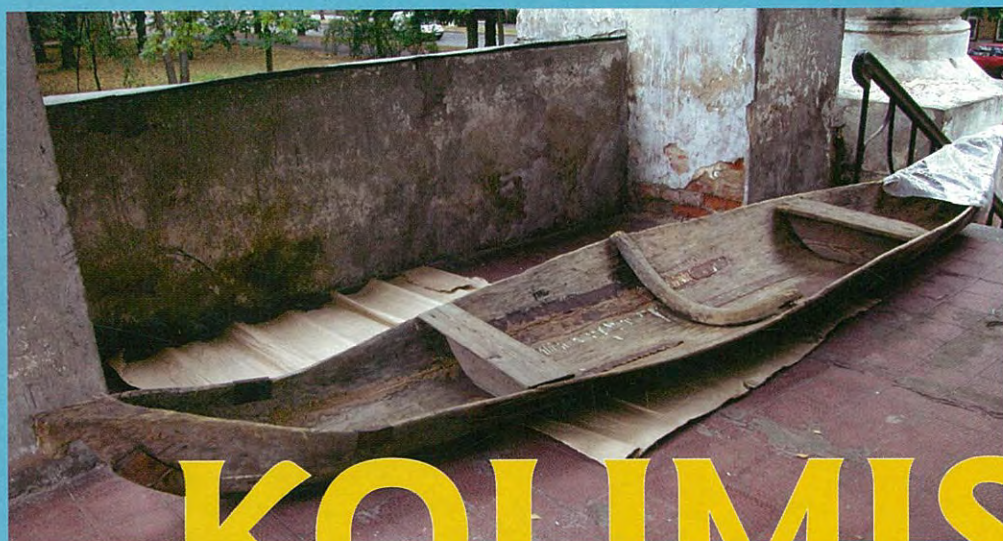

MUUSEUM

Nr. 2 (13) 2002

KOLIMISE

TALGUD

MUUSEUM

nr 2 (13) 2002

Eesti Muuseumiühingu ajakiri

Peatoimetaja ALEKSEI PETERSON

Toimetuskollegium: LEMMI JÕE, AINO LEPP, EVE PEETS,
HEIKI PÄRDI ja MARGE RENNIT

Makett ja küljendus IVI TAMMARU

Korrektor IVI TAMMARU

Tõlked TIINA MÄLLO, SVETLANA KARM

Esikaanel:

Eesti Kunstimuuseumi uue hoone ehituse alustamise tseremoonia.
9. oktoobril 2002. Fotod Stanislav Stepaško.
Ülal (vasakult) Eesti Kunstimuuseumi uue hoone projekti Circulos
autor arhitekt Pekka Vapaavuori, president Arnold Rüütel ja
peaminister Siim Kallas.
All Eesti Kunstimuuseumi peadirektor Marika Valk, kultuuriminister
Margus Allikmaa ja endine kultuuriminister Signe Kivi.
Keskelt projekt Circulos

On the front cover:

Ceremonial beginning of the construction of the new building of
Estonian Art Museum on October 9, 2002.
Above (from left) architect Pekka Vapaavuori, designer of the new
building of Estonian Art Museum, President Arnold Rüütel and
Prime Minister Siim Kallas.
Below General Director of Estonian Art Museum Mrs. Marika Valk,
Minister of Culture Mr. Margus Allikmaa and the former Minister of
Culture Mrs. Signe Kivi.
In the middle design of the new building of Estonian Art Museum
Circulos

На передней обложке:
Церемония начала строительства нового здания Художественного
музея Эстонии 9 октября 2002 года.
Наверху автор проекта нового здания Художественного музея
Эстонии архитектор Пекка Вапаавуори, президент Арнольд
Рюйтель и премьер-министр Сийм Каллас.
Внизу генеральный директор художественного музея Марика
Валк, министр культуры Маргус Алликмаа и бывший министр
культуры Сигне Киви.
В середине проект *Circulos*

Esikaane siseküljel:

Näitus "Jalavarjud. Viiskudest tossudeni" Eesti Rahva Muuseumis.
Näituse koostasid Reet Piiri ja Ellen Värv, kunstnikutöö tegi Airi
Uustalu. Näitus jääb avatuks 2003. aasta veebruarini.
Fotod Anu Ansu ja Arp Karm

Inside of the front cover:
Exhibition "Footwear" in the Estonian National Museum.
Curators: Reet Piiri and Ellen Värv. Design: Airi Uustalu

На внутренней стороне передней обложки:
Выставка "Обувь" в Эстонском национальном музее.
Кураторы Рее́т Пийри и Э́ллен Вя́рв. Художник Айри Уусталу

Muuseum nr 2 (13) ilmus tänu
Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumi,
Eesti Kultuurkapitali ja
Tartu Kultuurkapitali toetusele.

ISSN 1406-3484

SISUKORD

Peatoimetajalt	3
Küsimustele vastab sihtasutuse Virumaa Muuseumid juhataja Ants Leemets	5
Kunst saab oma aseme <i>Piret Kullerkupp</i>	6
Haridustegevus muuseumis – muuseumipedagoogika <i>Virve Tuubel</i>	9
Muuseum ja kommunikatsioon <i>Piret Öunapuu</i>	12
Koguhoidjate töörühmast Narva festivalil <i>Helgi Põllo</i>	14
Meremuuseumis oli teaduskonverents <i>Jaak Sammet</i>	16
Mõtteid muuseumitöö edendamiseks <i>Natalia Pomazan</i>	17
Arhitektuurimuuseumide kongressilt muuseumilinnas Viinis <i>Karin Hallas-Murula</i>	18
Balti- ja Põhjamaade maanteemuuseumide koostöövõrgustiku loomine <i>Marge Rennit</i>	21
Ka vanad mütsid väärivad kogumist ja talletamist <i>Ilmar Koppel</i>	23
Nõukogude propaganda Maarjamäe lossis <i>Gristel Ramler</i> <i>Anne Tamtik</i>	24
Ülikooli juubelinäitus koostaja pilgu läbi <i>Terje Lõbu</i>	25
Mürginäitus <i>Renata Sõukand</i>	27
Põlva Talurahvamuuseumi tegemistest <i>Reet Roop</i>	29
Kas väikemuuseum on väike muuseum? Peipsiäärsete muuseumide näitel <i>Virve Tuubel</i>	30
Ants Laikmaad meenutades <i>Helgi Ojasoo</i>	32
Iisaku Muuseumil on uus näitusesaal <i>Ülle Marits</i>	33
Pandi nurgakivi okupatsioonimuuseumile <i>Aleksei Peterson</i>	33
Tartu vald tegi soomepoiste muuseumi <i>Aleksei Peterson</i>	34
Eesti Rahva Muuseumi tegevusest Raadil <i>Ülo Siimets</i>	35
Küsimustele vastab Eesti Rahva Muuseumi peavarahoidja Riina Reinvelt <i>Aleksei Peterson</i>	36
Jüri Kuuskemaa – 60	38
<i>In memoriam</i> Lilian Schönberg	39
<i>In memoriam</i> Lea Pruuli	39
Muuseumitöötajate kutsenõuded tulekul <i>Heivi Pullerits</i>	40

CONTENTS

From the Editor-In-Chief	3
Ants Leemets, Head of the Virumaa Museums Foundation, Answers Questions	5
Ceremonial Beginning of the Construction of the New Building of Estonian Art Museum <i>Piret Kullerkupp</i>	6
Educative Activities in Museums – Museum Pedagogy <i>Virve Tuubel</i>	9
Festival of Exhibitions from Estonian Museums in Narva <i>Piret Õunapuu</i>	12
Collection Keepers' Working Group at the Museum Festival in Narva <i>Helgi Põllo</i>	14
Scientific Conference at Marine Museum <i>Jaak Sammet</i>	16
Thoughts on Promoting Museum Work <i>Natalia Pomazan</i>	17
Congress of Architectural Museums in Museum Town Vienna <i>Karin Hallas-Murula</i>	18
Introduction of the Estonian Road Museum and the Establishment of the Co-Operation Network for the Baltic and Nordic Road Museums <i>Marge Rennit</i>	21
Old Caps are Also Worth Collecting and Preserving <i>Ilmar Koppel</i>	23
Soviet Propaganda in Maarjamäe Castle <i>Gristel Ramler</i> <i>Anne Tamtik</i>	24
University Jubilee Exhibition through its Curator's Eyes <i>Terje Lõbu</i>	25
Exhibition "Be Careful, it is Poison!" <i>Renata Sõukand</i>	27
Põlva Peasant Museum and its Activities <i>Reet Roop</i>	29
Is a Small Museum Really Small? By the Example of Museums in Lake Peipsi Region <i>Virve Tuubel</i>	30
Ants Laikmaa Home-Museum <i>Helgi Ojassoo</i>	32
Iisaku Museum has a New Exhibition Hall <i>Ülle Marits</i>	33
Cornerstone to the Occupation Museum <i>Aleksei Peterson</i>	33
Tartu Commune Founded Finnish Boys' Museum at Äksi <i>Aleksei Peterson</i>	34
Activities of the Estonian National Museum at Raadi <i>Ülo Siimets</i>	35
Riina Reinvelt, Chief Treasurer of the Estonian National Museum, Answers Questions	36
Jüri Kuuskemaa – 60	38
In memoriam Lilian Schönberg	39
In memoriam Lea Pruuli	39

СОДЕРЖАНИЕ

От главного редактора	4
На вопросы отвечает руководитель целевого учреждения «Virumaa Muuseumid» Антс Леэметс	5
Церемония начала строительства нового здания Художественного музея Эстонии <i>Пирет Куллеркуп</i>	6
Просветительно-образовательная деятельность в музеях – музейная педагогика <i>Вирве Туубел</i>	9
V Эстонский фестиваль музейных выставок в Нарве <i>Пирет Ёунапуу</i>	12
О деятельности секции хранителей-фондовиков на музейном фестивале в Нарве <i>Хельги Пылло</i>	14
В Морском музее прошла научная конференция <i>Яак Саммет</i>	16
Размышления у музейного подъезда <i>Наталья Помазан</i>	17
О конгрессе архитектурных музеев в "городе музеев" Вене <i>Карин Халлас-Мурула</i>	18
Об Эстонском Дорожном музее и создании единой сети сотрудничества дорожных музеев стран Балтии и Севера <i>Марге Реннит</i>	21
И старые шапки достойны собирания и хранения <i>Ильмар Коппель</i>	23
Советская пропаганда во дворце Маарьямяе <i>Гристел Рамлер, Анне Тамтик</i>	24
Юбилейная выставка университета глазами куратора <i>Терье Лыбу</i>	25
Выставка «Осторожно, яд!» <i>Рената Сыуканд</i>	27
О деятельности Крестьянского музея в Пылве <i>Реэт Рооп</i>	29
Является ли малый музей маленьким музеем? На примере музеев побережья Пейпси <i>Вирве Туубел</i>	30
Антс Лайкмаа дом-музей <i>Хельги Ояссоо</i>	32
У Музея Ийсаку новый выставочный зал <i>Юлле Маритс</i>	33
Заложен краеугольный камень Музея оккупации <i>Алексей Петерсон</i>	33
Тартуская волость открыла в Экси Музей эстонских солдат-добровольцев, участвовавших в Финской войне 1939–1944 гг. <i>Алексей Петерсон</i>	34
О деятельности Эстонского национального музея в Раади <i>Юло Сийметс</i>	35
На вопросы отвечает главный хранитель Эстонского национального музея Рийна Рейнвельт	36
Юри Куускемаа – 60	38
In memoriam Лилиан Шэнберг	39
In memoriam Леа Пруули	39

PEATOIMETAJALT

Ajakirja Muuseum 13. numbris käsitletakse rohkesti muuseumitööga seotud huvipakkuvaid küsimusi. Tuleb rõhutada, et viimasel poolaastal on toimunud Eesti muuseumielus olulisi sündmusi. 9. oktoobril 2002 pandi nurgakivi Eesti Kunstimuuseumile, mis peab valmima kolme aasta jooksul. Projekti järgi võib arvata, et tegu tuleb väga silmapaistva kultuuriobjektiga Eestimaal. Kunstimuuseumi ehitustööde algusest on juttu ka ajakirjas. Tähtendusriikas oli okupatsioonimuuseumile nurgakivi panek 22. oktoobril Tallinnas. Augustis avati soomepoiste muuseum Äksis. Avamisele olid tulnud Soome ja Eesti peaminister. Tähtis sündmus oli ka oktoobris Eesti Rahva Muuseumi uue hoidla esimese etapi avamine Raadil, kuhu paigutati Sõbra tänava kirikus hoitud puuesemed. Üha enam süveneb teadmine, et ERM tuleb ehitada Raadile, mitte lossivaremetele, vaid püstitada sinna esinduslik muuseumihoone. Ülaloodud sündmused olid Eesti kultuurielus väga olulised.

Museoloogiliselt on erilise tähendusega sihtasutuse Virumaa Muuseumid loomine. Nähtavasti on toimumas nihked muuseumide ümberstruktureerimises. Juba fakt, et sellesse ühendusse kuuluvad muuseumide kõrval Palmse mõis, Rakvere linnus, ka Kalame talu ja Altja võrgukuurid, annab mõlemisainet muuseumide reorganiseerimise kohta. Ajakirjas esitab oma seisukohti Virumaa Muuseumide juhataja Ants Leemets. Nimetatud sihtasutus osutab vähemalt sellele, et muuseumid võtavad oma majanduselu parendamise nimel ette väga erilisi samme. Muuseumide reformimisest on räägitud juba varemgi, kuid senini pole suurt midagi kohalt nihkunud. On selge, et raha leidmiseks otsitakse uusi võimalusi, kontakte ja toetajaid. Samas teeb muret museoloogiliste väärtuste hoidmine, läbitöötamine ja populariseerimine. Olgem oma kogudega väga ettevaatlikud. Meie rahva säilimine sõltub muuseumides olevast kultuuripärandist.

Ajakirjas avaldatakse üldisi probleeme käsitlevaid kirjutisi, aga järjest enam saab teavet ka näituste, samuti väiksemate muuseumide tegevuse kohta. Oma koha ajakirjas on saanud iga-aastase Narva muuseumifestivali kajastamine ja hinnagud seal väljas olnud näitustele. Sellest on ajakirjas pikemalt juttu. Veel saab lugeda ülevaadet muuseumipedagoogikast, juubelinäitusest Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseumis, artikleid Põlva Talurahvamuuseumi ja Eesti Maateemuuseumi tegemistest, nõukogude propaganda väljapanekust Maarjamäe lossis, Ants Laikmaa majamuuseumist, Iisaku muuseumi näitusesaali sisustamisest, Narva muuseumi ettevõtmistest laste koolitamisel, teaduskonverentsist Eesti Meremuuseumis jn.

ALEKSEI PETERSON
peterson@erm.ee

FROM EDITOR-IN-CHIEF

The 13th issue of the magazine *Museum* dwells upon a number of interesting questions connected with museum work. It must be emphasised that during the last half-year several significant events have taken place in Estonian museum life. The government took a very important step: on October 9, 2002, the cornerstone was laid to the new building of the Estonian Art Museum, which should be completed in three years' time. When looking at the blueprints, it seems that this will be an extremely conspicuous cultural object in Estonia. The magazine also gives a survey of the foundation of some other museums. Laying the cornerstone for the Occupation Museum in Tallinn on October 22 had its own meaning. Also, in August, the Finnish Boys' Museum was opened at Äksi. The opening ceremony was participated by the Finnish and Estonian Prime Ministers. Another important event in October was the opening of the first stage of the depositories of the Estonian National Museum at Raadi, which now houses the collection of wooden objects that until then was preserved in the church in Sõbra Street. We become more and more convinced that the ENM should be built at Raadi, not on the ruins of the manor, but a new representative museum building should be erected there. The aforementioned events were, undoubtedly, of significant importance in Estonian cultural life.

From the museological point of view, the establishment of the Virumaa Museums Foundation is of special importance. Shifts in the re-structuring of museums seem to be under way, and only the fact itself that this union comprises, besides museums, also Palmse Manor, Rakvere Stronghold, Kalame Farmstead and Altja net-sheds, provides us with material for contemplating about the reorganization of museums. Ants Leemets, Head of the Virumaa Museums Foundation, presents his viewpoints in the magazine. The establishment of such a foundation testifies at least to the fact that, in order to improve their economic situation, museums are able to take very special steps. The reformation of museums has been discussed already earlier, yet, so far, no changes have occurred. It is obvious that, in order to find financial resources, museums look for new opportunities, contacts and supporters. At the same time we are concerned about the preservation, elaboration and popularization of museum treasures. We have to be extremely careful with our collections. The survival of our nation directly depends on the cultural heritage preserved at museums.

The magazine publishes writings on general problems, yet the reader can get more and more information about exhibitions as well as the activities of some smaller museums. Articles on the annual museum festival held in Narva and surveys of the displays staged there have found their permanent place in the magazine, and this issue is not an exception in this respect. Also the magazine gives a survey of the jubilee exposition at the Tartu University History Museum, publishes articles about the doings at the Põlva Peasant Museum and the Estonian Road Museum, the display of Soviet propaganda in Maarjamäe Castle, also about the Ants Laikmaa Home-Museum, the furnishing of the exhibition hall at the Iisaku Museum, the undertakings of the Narva Museum in educating children, as well as the scientific conference held at the Estonian Marine Museum.

ALEKSEI PETERSON
peterson@erm.ee

ОТ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

В 13 номере журнала "Муuseum" рассматривается много интересных вопросов, связанных с музейной деятельностью. Следует подчеркнуть, что в последние полгода в музейной жизни Эстонии произошли существенные события. Правительство предприняло очень важный шаг – 9 октября 2002 года был заложен фундамент здания Эстонского Художественного музея, которое должно быть готово через три года. По проекту, можно думать, речь идет об очень выдающемся культурном объекте Эстонии. О закладке музея речь идет и в журнале. Свое значение было и у основания музея оккупаций 22 октября в Таллине. В августе открылся в Экси Музей эстонских солдат-добровольцев, участников Финской войны против советской армии в 1939–1944 г.г. (soomepoiste muuseum). На открытии музея присутствовали премьер-министры Финляндии и Эстонии. Значительным событием явилось открытие в октябре первого этапа нового хранилища Эстонского национального музея на Раади, куда разместились предметы из дерева, хранившиеся до этого в церкви на улице Сыбра. Все более углубляется сознание того, что ЭНМ следует строить на Раади, и не на останки дворца, а соорудить там представительное музейное здание. Приведенные выше события были существенными в культурной жизни Эстонии.

Особое значение в музееологическом плане имеет создание целевого управления "Virumaa Muuseumid" (Музеи Вирумаа). По-видимому, происходят некоторые сдвиги и в структурном преобразовании музеев. Уже тот факт, что в это объединение наравне с музеями входят мыза Палмсе, городище-крепость Раквере, а также усадьба Каламе и береговые сараи в Алтве, наводит на размышления о реорганизации музеев. Свои мнения на страницах журнала высказывает руководитель целевого управления "Virumaa Muuseumid" Антс Лезметс. Создание названного управления указывает на то, что для улучшения своей экономической жизни музеи предпринимают весьма особенные шаги. О реформировании музеев говорилось уже и раньше, хотя до этого особых сдвигов в этом плане не сделано. Понятно, что для нахождения финансовой поддержки ведется поиск новых возможностей, контактов и спонсоров. В то же время вызывает тревогу сохранение музееологических ценностей, их разработка и популяризация. Будем же очень осторожны со своими собраниями. Сохранение нашего народа находится в прямой зависимости от имеющегося в музеях культурного наследия.

В журнале публикуются общепроблематические заметки, но все последовательнее появляются статьи о выставках и о деятельности небольших музеев. Свое место на страницах журнала занимает отражение ежегодного музейного фестиваля в Нарве и оценка представленных там выставок. Много внимания уделено фестивалю и в этом номере журнала.

Также можно прочитать статьи о юбилейной выставке Музея истории Тартуского Университета, заметки об экспозициях во дворце Маарьямяе, доме-музее художника Антса Лайкмаа, об обстановке выставочного зала Музея Ийсаку, о музейно-педагогической деятельности Нарвского музея и о научной конференции Эстонского Морского музея.

АЛЕКСЕЙ ПЕТЕРСОН
peterson@erm.ee

Tähelepanuks autorile

♦ Toimetuse ei retsenseeri ega tagasta toimetusele saadetud artikleid. Toimetuse jätab endale õiguse tekste lühendada.

♦ Esitatud tekst peab olema korrektselt vormistatud, soovitavalt arvutil. Soovitav on tekst esitada disketil või saata elektronposti-ga. Artikli juurde kuuluvad autori pilt (muuseumitöös), samuti artikli sisu lahtimõtestavad fotod, fotoallkirjad, fotograafi nimi, pildistamise aasta.

♦ Kirjutada võib kõigest, mis on seotud muuseumide ja muuseumitööga. Teretulnud on museoloogilis-teoreetilised kirjutised, mis tõstataksid uusi mõtteid, ärataksid diskussioone.

♦ Artikli pikkus on soovitavalt umbes 4 lk, lisada resümee nii inglise kui vene keeles.

♦ Artiklid avaldatakse eesti keeles. Peale nende avaldatakse vene keeles pikemaid kirjutisi Venemaal asuvatest soome-ugri muuseumidest. Artikleid võib avaldada ka inglise keeles.

♦ Toimetusele saadetud pildid tagastatakse.

♦ Lisada autori lühiaandmed – kus ja kellena töötab, teaduslik kraad, osalemine erialastes seltsides jms.

♦ Kui esitate artikli juurde kuuluvad fotod ja joonised elektrooniliselt, tuleb nende skaneerimisel valida resolutsiooniks 300 dpi.

♦ Kaastöö saata aadressil Veski 32, 51014 Tartu või elektronpostiga peterson@erm.ee

Küsimustele vastab sihtasutuse Virumaa Muuseumid juhataja Ants Leemets

Muuseumiüldsusele oli uudis, et on tekkinud Virumaa muuseumide ühendus ja selle juhataja on Ants Leemets. Kõigepealt lühidalt, mis asutus see on?

Vorm on uus, tegemist on sihtasutusega. See on eraõiguslik, asutatud kultuuriministeeriumi, Rakvere linna ja Vihula valla poolt. Sihtasutust juhivad nõukogu (M. Pomerants, Ü. Reimets, T. Seil, U. Laht, M. Jõe) ja üheliikmeline juhatus (A. Leemets).

Mitu Virumaa muuseumi Teile allub?

Nimetuse ei vasta päris tegelikkusele. Meile kuuluvad Palmse mõis, Rakvere linnus, Rakvere Näitustemaja-Muuseum, Rakvere Linnakodaniku Muuseum, Karepa Kalame talu-muuseum ja Altja võrgukuurid ning kõrts. Kokku on maad enam kui 75 ha ja hooneid ligi 50.

Millal Te esmakordselt tutvusite muuseumidega, ka Virumaa omadega?

Rakvere Muuseumis käisin esimest korda 1957. aastal, viimased eredamad muuseumimuljed on suvisest Luxembourgist.

Missuguse erialase pagasiga asusite tööle Virumaa Muuseumide juhatajana?

Mul on pikk ja tulemuslik juhikogemus. Enne tööleasumist Virumaa Muuseumide juhina töötasin neli kuud kultuuriministeeriumis projektjuhina, eesmärgiks oli luua sihtasutus Virumaa Muuseumid.

Kirjeldage lühidalt oma senist eluteed.

Olen sündinud 1950. aastal. Koolis käisin Rakveres, lõpetasin Tartu Ülikooli õigusteaduskonna. Olen töötanud juristi ja kommertsdirektorina Tamsalus, juhatuses esimehena Tapal, kommertsdirektorina Väike-Maarjas, abimaavanema ja maavanemana Lääne-Virumaal, ministrina Tallinnas, pankurina Rakveres, abilinnapea ja projektjuhina Tallinnas ning juhatajana Rakveres.

Virumaal on erinevaid muuseume. Missugused on Teie meelepärased?

Sellised, kus käivad inimesed ja kust nad leiavad endale midagi, mis hariks, valgustaks ning erutaks kujutlusvõimet.

Mida te peate olulisimateks töödeks lähemas tulevikus?

Rakvere Näitustemajas valmis novembri lõpuks näitus "EW sogasest veest püütud kala". Rakvere linnuses avatakse 2003. aasta mais näitused "Liiwi orduriigi sünd ja surm" ja "Mõõgad läbi sajandite" ning suvel näitus "Õudused ja piinamised keskajal". Maist saab linnuses külastada keskaegset mängumaad. Palmse mõisa ekspositsioon kujundatakse ümber. Mai-kuus demonstreeritakse seal ajastu rõivaid ja avatakse ümberkujundatud näitus "Unikaalsed vanasõidukid". Samuti tuleb koostada näituste aastaplaan Rakvere Näitustemajale, kus avatakse kaks suurt ja kümme väiksemat näitust, ning Rakvere Linnakodaniku Muuseumile, kuhu on plaanitud püsinäitus ja viis lühiajalist näitust.

Võib-olla oli kõnesoleva "koondise" tekkes süüdi Palmse mõis, sest just seda ähvardas ruineerimine?

Ei ole tegelnud selle looga. Ükskõik, millest sai asi alguse, see on hea mõte, et sihtasutus loodi.

Mismoodi te eraldate näiteks mõisa inventari teiste muuseumide varadest?

Hetkel kuuluvad kõik museaalid Eesti Ajaloomuuseumile, kes on varad meile deponeerinud. Palmse mõis on meie muuseumi loomulik osa ega allu erilisele korrale.

Muuseumitöö koosneb väga erinevatest valdkondadest: kogude komplekteerimine, hoidmine, teaduslik läbitöötamine, ennistamine jne. Kuidas kavatsete nende asjadega toime tulla?

Midagi ei ole selles vallas muutunud, töö jätkub. Aasta jooksul valmib uus hoidla, mis teeb selle paljuski lihtsamaks. Otsust ei ole veel langetatud KVISi osas. Elektroonne registrisüsteem peab kindlasti olema, kuid enne peame olema veendunud selle sobivuses.

Mõni sõna rahast. Maailmas on mitmesuguseid muuseume: mõnda rahastab erakapital, mõnda riik ja erakapital, mõnda üksikisikud jne. Kuidas kavatsete Teie parandada rahalisi võimalusi

muuseumitöö edendamisel Virumaal?

Kindlasti peab olema riiklik tugi, sest ei kogumis- ega teadustööd saa kasumlikult korraldada. Oluliselt peab kasvama omatulude osa. Sponsorid tulevad alles siis, kui on näha tulemusi. Rahamaailmas imesid ei sünni ja raha patakat viisi ei kingita.

Missugused on Teie mõtted muuseumide reformimise asjus? Viimasel ajal on sellest vähe kõneldud.

Rohkem vabadust, rohkem vastutust. Rahaliste toetuste süsteemis on reformimise võti. Mida külvad, seda ka lõikad.

Mõni sõna muuseumi juhtimisest. Kas muuseumi juhivad ainult direktor ja tema lähedased nõustajad? Või peaks direktori juures olema nõukogu ja kui peaks, siis kes selle moodustaks?

Meie muuseumis juhivad üksusi direktor (Palmse, Rakvere linnus jne), seejärel juhataja ja nõukogu, kes otsustavad kõik tähtsamad küsimused. Tulevikus tahame kaasata juhtimisse võimalikult erinevat seltskonda, kes saab kaasa rääkida erinevate üksuste arenguteede kujundamisel.

Kuidas suhtute muuseumitöötajate erialasesse enesetäiendamisse? Missuguseid töövorme silmas peate?

Kõikidel muuseumitöötajatel (v.a tehniline ja abipersonal) on enesetäiendamise kohustus. Valiku teevad nad ise ja selle kinnitab juhataja. Valitakse erinevad kursused vastavalt vajadusele, näiteks kaks direktorit õpivad restaureerimiskoolis, kaks Türi toimuvatel kursustel jne.

Mida ootate muuseumitöös kultuuriministeeriumi juures asuvalt muuseuminõukogult?

Üldistusi ja analüüsi. Ideid ja tegusid, muuseumide parima kogemuse väljatoomist.

Mida arvate Eesti Muuseumiühingu tegemistest?

Vabandage, ma ei tea sellest midagi.

Millised on suhted kultuuriministeeriumiga? Missugust abi olete ministeeriumist saanud?

Siiani on suhted heal tasemel. Abi on olnud nii rahaline, nõustav, juriidiline kui organisatsiooniline.

Kas muuseumi direktori nimetab ministeerium või on ka teisi võimalusi muuseumi direktori kohalemääramiseks?

See peaks olema omanikupoolne valik. Meil on selleks nõukogu.

Missugune on muuseumi kui kultuuri-asutuse esmane ülesanne, kas raha või ühiskondlik missioon?

Missioon on esmane. Muuseum on kultuuriettevõtte, kelle missioon on ajalooste hoidmine, uurimine ja eksponeerimine. Muuseum on haridusasutus, kelle missioon on olla sild minevikuga. Kui kõik see on täidetud, siis tulevad turg, külastajad ja raha.

Tähelepanelikul vaatlusel selgub, et muuseumitöötajad tegelevad väga mitmesuguste isiklike hobidega. Kas olete seda märganud? Kas see segab põhitööd?

Tean probleemi vaid teoreetiliselt. Eetiline külg määrab. Konkureerimine muuseumi ja iseendaga viib eetilisse konflikti.

Küsis ALEKSEI PETERSON

Editor-in-Chief of the magazine Museum questions Ants Leemets, who was recently elected Chairman of the Board at the Virumaa Museums Foundation. This is a private institution established by the Ministry of Culture, the town of Rakvere and Vihula commune. Virumaa Museums comprise Palmse Manor, Rakvere Stronghold, Rakvere Exhibition House – Museum, Rakvere Citizen's Museum, Karepa Kalame Farm-Museum and Altja net-sheds and inn. Altogether the foundation covers more than 75 ha and comprises about 50 buildings. Ants Leemets answers questions concerning the work at the museum.

Главный редактор журнала "Музей" интервьюирует Антса Леемэтса, приступившего недавно на должность руководителя правления целевого учреждения "Вирумаа Музеумид" (Музеи Вирумаа). Данное целевое учреждение является частным правовым учреждением, основанным министерством культуры, городом Раквере и волостью Вихула. В его состав входят Музей-мыза Палмсе, Раквереская крепость-музей, дом выставок-музей в Раквере, Музей горожанина Раквере, музей-усадьба Каламе в д. Карепа, береговые сараи и корчма в д. Алтья. Всего у целевого учреждения более 75 га земли и около 50 построек. Антс Леемэтс отвечает на ряд вопросов, затрагивающих музейную работу.

Kunst saab oma aseme

Piret Kullerkupp

9. oktoobril 2002 alustati Eesti Kunstimuuseumi ehitustööd

1922. aasta oktoobris kirjutas Ants Laikmaa Päevalehes: "Lindel taeva all on oma pesad, rebastel oma augud, aga meie "inimeselapsel" – kunstil ei ole aset, kuhu ta võib oma pea panna..."

80 aastat hiljem sai teoks sündmus, millega astuti esimene samm eesti kunsti oma aseme loomiseks – 9. oktoobril 2002 alustati pidulikult peaaegu kõikide poliitiliste jõudude õnnistusel Eesti Kunstimuuseumi uue hoone ehitustööd.

Poliitika on mänginud kunstimuuseumi ajaloos suurt rolli selle loomisest saadik. Kõik poliitilised vapustused, erinevad riigikorrad ja valitsejad on mõjutanud muuseumi arengut ja argielu. Muudatused ühiskonna elus on andnud muuseumi arengule tagasilööke või ärgitanud lootusi. Juba 1911. aastal liikus idee rajada kunstimuuseum uue raekoja valmimisel

Tallinna ajaloolisse raekotta, kuid uus raekoda jäi ehitamata ja kunstimuuseum tookord loomata. Murrangu tõi Eesti Vabariigi loomine. 1919. aastal loodi Eesti Muuseum (1928 nimetati Eesti Kunstimuuseumiks), mis hakkas koguma ka kujutatavat kunsti. Noor riik andis 1921. aastal kunstimuuseumi käsutusse Kadrioru lossi, mis paraku 1929. aastal võõrandati ja kujundati Eesti Vabariigi esindushooneks. Eesti kunst pidi kolima Narva maanteele endise Lindeni restorani katuse alla. See oli sattumine vihma käest räästa alla, sest 1944. aasta 9. märtsi pommitamisel säilis küll Peeter I rajatud loss, kuid põles maani maha kunstimuuseumi ajutine peavari Narva maanteel. Hävis üle 3000 eksponaadi (hinnaline mööbel, Lääne-Euroopa portselan, rahvuslik tarbekunst, skulptuur), raamatukogu, arhiiv ja

inventar. Õnneks olid muuseumitöötajad suutnud evakueerida üle 10 000 eseme maamõisatesse, koolimajadesse ja Tallinnas asuvatesse laohoonetesse.

Eesti Vabariigi valitsus mõtles pärast Kadrioru lossi võõrandamist siiski ka kunstimuuseumi tulevikule. Juba 1930. aastal loodi muuseumihoone ehituse alustamiseks sihtasutus Eesti Kunstimuuseum. Hoone asukohaks valiti Kanuti Gildi kinnisvara Mere puiestee 6 ja Aia tänav vahel. 1932–1933 toimus muuseumihoone projekti võistlus kohalike arhitektide osavõtul, 1936. aastal aga valikvõistlus, kus osales ka tunnustatud Soome arhitekt Alvar Aalto. Tolleaegsetele esindushoone arhitektuuriideaalidele vastas kõige paremini siiski Edgar Kuusiku ja Erich Jacoby projekt, mis kaks aastat hiljem kinnitati. Ent taas sekkus poliitika. Algas Teine maailmasõda, mis lõikas läbi kunstimuuseumi ehitamise plaanid.

Järgnevatel aastatel pidi muuseum viirelema ajutistes ruumides, evakueerima ja reevakueerima kõikjal Eestis laiali olnud kunstiteoseid, kuni muuseumile tagastati 1946. aastal Kadrioru loss. Muuseum avati publikule Kristjan Raua loomingu suurejoonelise näitusega. Sellele järgnesid peagi traagilised aastad, mil uuele riigikorrale sobimatu kunst suleti hoidlatesse ja ebasoovitavad muuseumitöötajad heideti ukse taha, hoolimata sellest, et nii mõnigi neist oli varem pälvunud sama riigi autasu kunstiväärtuste päästmise eest.

Hruštšovi sula ajal avanesid taas kunstimuuseumi kogud – paljud varem põlu all olnud teosed said õiguse osaleda näitustel. Tärkasid ka kunstimuuseumi tulevikku puudutavad mõtted. Unelm eesti kunsti suurest ja kaasaegsest kodust oli endiselt teostamatu, kuid tänu eesti kunsti manalasse vajunud suurkujude lähedaste initsiatiivile ja poliitiliste otsuste tulemusena avati direktor Inge Tederi ajal mitmeid filiaale (1980 Tarbekunstimuuseum, 1983 Adamson-Ericu muuseum, 1984 Kristjan Raua majamuuseum ja Niguliste muuseum-kontserdisaal), mis leevendas pisut muuseumi ruumikitsikust ja parandas eksponeerimisvõimalusi.

Koos Nõukogude Liidu lagunemisega varisesid kokku ka tsaar Peeter I suveresidendi ehituskonstruksioonid. 1991. aasta augustiks oli 70 aastat tagasi kapitaalremontitud 350-aastane Kadrioru loss täiesti amortiseerunud. Keskküte ei töötanud, katus ja torustikud lekkisid. Sama aasta aprillis direktorina tööle asunud Marika Valk pidi leidma võimalused päästa niiskuse tõttu hävimisohtu sattunud kunstiteosed. Septembris suleti kü-

lastajatele Kadrioru loss, oktoobris Adamson-Ericu muuseum, kuhu evakueeriti muuseumi graafikakogu. Maali-, mööbli- ja tarbekunstihooldlaks muudeti osa Tarbekunstimuuseumi püsiekspositsiooni ruumidest. Muuseum võis olla tänulik endisele direktorile Inge Tederile, kelle loodud filiaalide kett andis kriisisituatsioonis võimaluse luua manööverpindu, sest riigi abi tegelikult puudus. Novembris korraldasid meeleheitel muuseumitöötajad piketi Toompea lossi ees, et juhtida valitsuse tähelepanu lahendamist nõudvatele probleemidele. Lossi ees korraldas kunstnik Jüri Arrak oma teose autodafee, näidates nii eesti kunstipärandisse kuuluvate teoste paratamatut hävimist juhul, kui riik eirab muuseumi hädaolukorda. Piketi tulemusena anti samal päeval muuseumile üle Pika tänava maja, mis varem kuulus KGB-le. Seal leidis alulase maalikogu. Kaks ja pool aastat vältas kolimine ajutistele manööverpindadele.

12. novembril 1991 võttis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu vastu kunstimuuseumile olulise otsuse: Eesti Vabariigi valitsusel tuleb tagada Eesti Kunstimuuseumi uue hoone ehitamine Lasnamäe nõlvale Kadriorus. 1992. aasta detsembris sai muuseum manööverpinnaks Rüütelkonna hoone, kust Eesti Rahvusraamatukogu oli äsja kolinud oma vastvalminud hoonesse. Halvas seisukorras majas alustati muuseumi eelarvelise rahaga sanitaarremonti, kapitaalremondi jaoks riik paraku vahendeid ei eraldanud. 1993. aasta 1. aprillil avas muuseum olude kiuste Rüütelkonna hoonest eesti kunsti klassika ekspositsiooni.

Toonaste viletsate töötingimuste aeg tundus mööduvat, sest 15. septembril 1993 kuulutati välja rahvusvaheline arhitektuurivõistlus Eesti Kunstimuuseumi uue hoone projekti saamiseks. Võistlus kujunes uskumatult edukaks – 10 erineva riigi arhitektidelt laekus 233 projekti.

♦ Kunstimuuseumi peadirektor Marika Valk rääkis muuseumi ehitamise pikast ja keerulisest ajaloost uue hoone ehituse alustamise tseremoonial eelnenud pressikonverentsil

♦ General Director of Estonian Art Museum Mrs. Marika Valk spoke about the long and problematic history of the construction of the museum on the press conference before the ceremonial beginning of the construction of the new building

♦ Генеральный директор художественного музея Марика Валк рассказывала о долгой и сложной истории строительства музея на прессконференции, предшествовавшей церемонии начала строительства нового здания

Järgmise aasta 1. aprillil kuulutati arhitektuurivõistluse võitjaks Soome arhitekt Pekka Vapaavuori töö *Circulos*. Välja anti kataloog, mille eessõnas kirjutas toonane peaminister Mart Laar: "Eesti kunstitraditsioon, mille sotsiaalselt mõju ärkamisajast alates unustada ei saa, jõudis 1919. aastal meie poliitilise iseseisvuse koidikul oma kulminatsioonini – Eesti Kunstimuuseumi asutamiseni. See traditsioon ootab nüüd uut kulminatsiooni – kaasaegset kodu. Esimene samm unistuse täitmiseks on astutud."

Paraku läks järgmise sammu astumiseni aastaid. Ainult kunstimuuseumi rahvas teab, milliseid lootusepuhanguid ja masendusse langemisi on mahtunud sellesse perioodi. Igale ministrile, linnapeale, riigikogule, linnavolikogule, presidendile ja paljudele teistele võimukandjatele

Fotod Stanislav Stepaško

♦ Kunstimuuseumi Ehituse Sihtasutuse nõukogu esimees Mart Meri andis kunstimuuseumi peadirektorile Marika Valgule üle kella, mis näitab päevi ehituse valmimiseni.

♦ Chairman of the Supervisory Board of the Estonian Art Museum Construction Foundation Mr. Mart Meri gave General Director of Estonian Art Museum Mrs. Marika Valk a timer counting down the days left to the completion of the building

♦ Председатель совета Целевого учреждения по строительству Художественного музея Март Мери вручил генеральному директору художественного музея Марике Валк часы, отсчитывающие дни до завершения строительства

on tulnud üha uuesti tõestada muuseumihoone ehitamise vajadust, selle asukoha õigsust ja sedagi, et projekt ei ole vahepealsete aastatega vananenud. Muuseumi "personaalküsimust" arutati korduvalt mitmes komisjonis, esitleti erinevatel üritustel. 2001. aastal jõuti lõpuks Kunstimuuseumi Ehituse Sihtasutuse moodustamiseni. Muuseumihoone ehitustööde alustamise tseremooniale eelnenud pressikonverentsil märkis hiljuti isaks saanud Pekka Vapaavuori, et lapse ootamine võttis aega üheksa kuud, kunstimuuseumi projekti on ta endas kandnud juba üheksa aastat. Kunstimuuseum on seda sündmust oodanud aga tervelt 90 aastat.

Tahaks südamest loota, et kunstimuuseumi uue hoone ehituse algust tähistaval tseremoonial kõnelnud poliitikuid ei meelitanud kohale mitte valimiste-eelne esinemisvajadus, vaid rõõm sellest, et nii Eesti riik kui ka Tallinna linn saavad endale uue, nii kodus kui võõrsil kuulsust toova kultuuriobjekti. Ehitusplatsil käima pandud kell loeb päevi hoone valmimiseni 5. mail 2005. aastal.

Laikmaa sõnadega ka lõpetaks: "... Söögem vähem, joogem vähem ja ehitagem lihtne, ilus ning avar kunsti- ja muuseumipalee, ühes avarate alaliste kunstinäituste ruumidega." Vähem söömise ja joomise asemel peaks aga soovitada mängida enam hasartmänge, sest nii on lootus lisaks kunstimuuseumile ehitada uus hoone ka Eesti Rahva Muuseumile.

Piret Kullerkupp on Eesti Kunstimuuseumi teabesakonna juhataja.

Estonian Art Museum, established in 1919, has had to move for several times during its over 80 years of existence. The Kadriorg Palace was given to the disposal of the art museum in 1921, but it had to leave the place in 1929, as the palace was turned into the residence of the President of the Republic. In 1930 a foundation Estonian Art Museum was founded to begin the construction of the museum building and an architectural competition was held in 1936. Both – the project as well as the financial resources were available in 1938. Unfortunately WWII broke out and interrupted the plans of building the new art museum. The temporary shelter of the art museum was hit during the air raid on March 9, 1944 and over 3000 exhibits out of the 13 000 including the library, the archive and fittings were destroyed. The Soviet regimen seated the museum back to the Kadriorg Palace in 1946 where it operated for 45 years.

♦ Kunstnikest, pressiesindajatest ja muuseumitöötajatest koosnev kuulajaskond pressikonverentsil

♦ The audience consisted of artists, representatives of the press and the staff of the museum on the press conference

♦ Слушающая аудитория: художники, представители прессы и музейные работники на прессконференции

In 1991 the 350 years old Kadriorg Palace, that underwent last capital repairs 70 years ago, was in a terrible condition and once again the art museum had to move. The Supreme Council of the Republic of Estonia adopted an important resolution for the art museum on November 12, 1991: the Government of the Republic of Estonia must ensure the construction of new building of the Estonian Art Museum and for that purpose a plot was allocated on the slope of Lasnamäe in Kadriorg. In 1992 the Knighthood House became the manoeuvring shelter for the Estonian Art Museum. On September 15, 1993 an international architectural competition was announced for the project of the new building of Estonian Art Museum. 233 entries from 10 different countries were received. On April 1, 1994 the work by a Finnish architect Pekka Vapaavuori Circulos was proclaimed the winner. The disputes about the design and proper location as well as the financing of the museum that had continued for years were finally over.

The ceremonial beginning of the construction of the new building of Estonian Art Museum took place on October 9, 2002. The timer that was started on the construction site counts down the days left to the completion of the building on May 5, 2005, when the builders will hand over the keys to the staff of the art museum. Estonian art will finally get a proper and respectable abode.

Художественный музей Эстонии, основанный в 1919 году, на протяжении своей более чем 80-летней истории был вынужден неоднократно переселяться. В 1921 году музей получил в свое распоряжение Кадриоргский дворец, однако уже в 1929-ом был вынужден его покинуть, поскольку во дворце было решено устроить резиденцию президента. В 1930 году для организации строительства здания музея было основано целевое учреждение "Eesti Kunstimuuseum", в 1936 проведен отборочный конкурс. К 1938 году в наличии были уже как проект, так и необходимые денежные средства. Однако началась Вторая мировая война, обрушившая на корню планы строительства художественного музея. Здание, где нашли временный приют собрания музея, сильно пострадало во время бомбежки 9 марта 1944 года – из 13 000 экспонатов погибло более 3000, огонь уничтожил библиотеку, архив и инвентарь. В 1946 году советские власти поместили художественный музей вновь в Кадриоргский дворец, в стенах которого работа музея продолжалась на протяжении 45 лет.

К 1991 году 350-летний Кадриоргский дворец, со времени последнего капитального ремонта которого прошло к тому времени уже 70 лет, был полностью амортизирован, и художественный музей вынужден был

вновь переселяться. 12 ноября 1991 года Верховный Совет Эстонской Республики принял важное для художественного музея решение: Правительство Эстонской Республики должно обеспечить строительство нового здания Художественного музея Эстонии, утверждено было и месторасположение музея на Ласнамяэском склоне в Кадриорге. Пока же музеем в качестве маневренного помещения было выделено Здание рыцарства. 15 сентября 1993 года был объявлен международный архитектурный конкурс на создание проекта нового здания Художественного музея Эстонии. На конкурс было представлено 233 работы из 10 стран. Победителем конкурса был признан проект финского архитектора Пекки Вапаавуори Circulos. На сегодняшний день длившиеся долгие годы споры вокруг проекта, месторасположения музея и финансирования строительства наконец-то закончились.

9 октября 2002 года было торжественно объявлено начало строительных работ нового здания Художественного музея Эстонии. Часы, установленные на строительной площадке, отсчитывают дни, оставшиеся до завершения строительства 5 мая 2005 года, когда строители передадут ключи работникам художественного музея. Тогда эстонское искусство наконец обретет себе достойное место.

Haridustegevus muuseumis – muuseumipedagoogika

Virve Tuubel

Fotod Arp Karm

♦ Artikli autor juhatab muuseumitundi

♦ The author of the article holding a museum class

♦ Автор статьи ведет музейный урок

♦ Õpilased muuseumitunnis töövihikut täitmas

♦ Pupils at a museum class filling in the workbook

♦ Ученики за занонлением рабочей тетради на музейном уроке

Muuseumidel on nende algupäevadest peale täita mitmeid erinevaid ülesandeid. Hariduslik-kasvatustlik ülesanne on alati olnud oluline. Küll on selle sisuline aspekt aja jooksul muutunud. Ühelt poolt on kasvanud aastatega haridusliku rolli tähtsus, teiselt poolt on oluliselt laienenud ka muuseumide võimalused seda realiseerida.

Tänapäeval on tähtsaks muutunud muuseumi avatus – oskus suhelda oma keskkonna või kollektsiooni kaudu külastajaga. Muuseumid tutvustavad minevikku, aga kajastavad ka kaasaja probleeme ning suudavad luua ühtse ja loogilise terviku mineviku ja oleviku vahel, aitavad luua iga inimese isiklikku suhet ajalooga, st kujundada identiteeti.

Paljudel maadel on rikkalikud kogemused haridustegevuse alal muuseumides. Eestis oleme seda alles avastamas. Praegu on muuseumipedagoogikaga tegelevad inimesed meil iseõppijad ning alustavad sageli nullist. Ka pole piisavalt abimaterjale. Seega on diskussioon muuseumi

mipedagoogikast ja muuseumide osast Eesti hariduselus vajalik ja aktuaalne, sest maailma haridusideoloogia praktikas on täheldatud muuseumide rolli pidevat suurenemist õppetöö alternatiivsete võimaluste pakkujana. Uuenenud Eesti hariduselus on võetud vastu mitmeid dokumente, näiteks uus riiklik õppekava ja riiklik integratsiooniprogramm ning mitmed kompleksprogrammid, mis on suunatud elukestva õppe toetamisele. Need dokumendid ei käsitle otseselt muuseumide hariduslikku osa, kuid see on aimatav. Formaalne haridus toimib korrapäraselt, õpilaste igapäevane tegevus on kohustuslik ja aineprogrammide alusel pikaajaliselt planeeritud. Muuseumipedagoogiline tegevus, mida paljud uurijad nimetavad mitteformaalseks hariduskanaliks, toimib oluliselt teistes tingimustes – õppimine toimub spontaanselt ja valdavalt muuseumikeskkonnas.

Mitteformaalse hariduse tõhustamiseks on maailma muuseumides kasutatud paljusid võimalusi ning koostatud spetsiaalseid õppeprogramme ja õppevahendeid. Selle mitmekesise kogemuse analüüsi ja üldistamise protsessis sai 20. sajandil alguse uus teadussuund muuseumipedagoogika, mis on museoloogia ja pedagoogika piirala. Seega on muuseumipedagoogika muuseumi võimuses olevate õpetus- ja kasvatustaotluste suunitletud elluviimine. Muuseumipedagoogika tegeleb inimese arendamise ja kasvatamisega muuseumis ning teaduslikkuse ja meetodid selleks tagab muuseumididaktika (Rump 1998). Järelikult on muuseumipedagoogika piirteadus, mis uurib muuseumikommunikatsiooni vorme, museaalidega seotud teadmiste edastamist inimestele, muuseumipedagoogide tegevusega seotud põhiküsimusi, sh meetodikat ja abimaterjale (Muzejevedenije 1988: 272; Sofka 1998: 87–88; Smidt, 1998; Hooper-Greenhill 2000: 229).

Kuna muuseumipedagoogika on suhteliselt uus ja kiiresti arenev teadusvaldkond, on loomulik, et erinevate maade spetsialistid on huvitatud erialase informatsiooni vahetamisest. Üks huvitavaid diskussioone muuseumipedagoogika hetkeolukorra ning perspektiivide üle peeti mitmete Euroopa muuseumipedagoogide osavõtul 1998. aastal Saksamaal Münchenis teaduskonverentsil “Muuseumipedagoogika muutuv asjas”. Aktuaalsed teemad olid: muuseumipedagoog 21. sajandil – ametiala kutsedefinitsioon ja tööülesanded, uute meediavõimaluste kasutamine muuseumides ja nende mõju muuseumipedagoogikale, muuseumipe-

dagoogika kui osa kultuuripedagoogikast, muuseumipedagoogika olemus ja koostöövõimalused kooliga. Konverentsi materjalid on ilmunud kogumikus “Berufsfeld Museumspädagogik im Wandel” (1998). Erinevate maade uurimuste seas on üks põhjalikumaid Leicesteri Ülikooli muuseumiuuringute keskuse juhtivuurija Elein Hooper-Greenhilli tööd. Lisaks ajaloolisele ülevaatele muuseumipedagoogikast on ta uurinud visuaalse kultuuri interpreteerimise võimalusi muuseumis ning kommunikatsioonivõimalusi ja uusi kommunikatsioonimudeleid muuseumis, samuti muuseumide arenguperspektiive. Leicesteri Ülikoolis korraldatakse alates 1987. aastast muuseumiharidusalaseid konverentse, mille materjalide põhjal on avaldatud artiklite kogumikud “Museum Studies in Material Culture” (1998) ning “Museum Languages – Objects and Texts” (1991) ja “The Museums Profession – Internal and External Relation” (1991).

Muuseumide haridustegevust viimaste aastasadade jooksul on huvitav jälgida: tõusud ja langused on kaasnud muutustega ühiskonna arengus. Elein Hooper-Greenhilli väitel (1991a: 171) oli üks esimesi rahva harimiseks mõeldud muuseum Pariisis 1793. aastal avatud Louvre, mis kujunes paljudele tavakodanikele kunsti õppimise, aga ka vaba aja veetmise kohaks. Muuseumi võis minna iga huviline, anti välja katalooge, väliskülaliste tarbeks tõlgiti tekste ning muuseumi kohta öeldi “avatud õpikoht kõigile”. Muuseumide ja koolide koostööst võib leida andmeid juba 19. sajandist. See toimus põhiliselt üksikute entusiastide algatusel. Üks neist oli Liverpooli koolide inspektor Henry Higgins, kes tähtsustas eseme kaudu õppimist: museaal on fakti illustratsioon ja abivahend kogemuse kaudu õppimiseks. Higgins oli ka rändnäituste mõtte algataja. Muuseumide juurde loodi laenuosakonnad, kes vahendasid temaatilisi rändnäitusi koolidesse. Väidetavalt oli see korralikult läbimõeldud süsteem, kus esemed anti koolidesse õpetaja allkirja vastu ning temalt oodati ka pärast vastavat aruannet, kuidas ja kui palju õpilasi esemetega tutvus. Seda võimalust kasutas sel ajal üle saja kooli. Laenuosakonnad töötasid Inglismaa muuseumides ka 20. sajandil (Hooper-Greenhill 1991b: 188; Hooper-Greenhill 1996: 244–245).

19. sajandi keskpaigast saab eristada muuseumi, mis olid loodud eelkõige hariduse andmise ja hariduse ajaloo jäädvustamise eesmärgil, st õppemuuseumi. Üks esimesi avati 1845. aastal Ontarios ning

20. sajandi alguses oli neid juba ligi sada. Eelmist sajandit võibki pidada muuseumide ajastuks. Näiteks Venemaal loodi 1918–1923 umbes 250 muuseumi. Lisaks eri- ja õppemuuseumidele loodi lapsepõlve- ja lastemuuseumi. Lapsepõlvemuuseumi ülesandeks oli dokumenteerida lapsepõlve ja kõike sellega seonduvat. Samal ajal hakati laste õpetamiseks looma eraldi lastemuuseumi. Esimene rajati USAs Brooklynis 1898, seejärel Bostonis 1914, Detroitis 1917, Indianapolis 1925. 20. sajandi lõpuks oli neid juba 160 (Hooper-Greenhill 1991a: 172).

Muuseumide rolli laienemisega seotud otsingute tulemusena võib elavnenemist haridustöös märgata 1930.–1940. aastatel. Oluline edasiminek toimus pärast Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu loomist 1946. aastal. Sagenesid muuseumitöötajate kontaktid, hakkasid ilmuma erialaajakirjad ja mitmetes maades võib leida samaaegselt kujunema hakkava uue teaduse – muuseumipedagoogika algeid. Järgnevatel aastatel hakati tegelema mõistete muuseumipedagoogika ja -didaktika sisu määratlemisega. ICOMi juurde on loodud haridus- ja kultuurialase töö nõukogu CECA, mille eesmärgid on muuseumihariduslike ideede levitamine, muuseumipedagoogide esindamine teistes organisatsioonides, muuseumipedagoogi kutseala propageerimine ja muuseumipedagoogide koostöö juhtimine.

1950. aastatel hakati arvestama ka külastajate soovidega: selleks tehti nende hulgas küsitlusi, tulemusi analüüsiti ja püüti arvestada näitusealases töös. Üha enam hakati rõhutama vajadust mõista, kuidas külastaja tajub ja tunneb eset näitusel. Eduühiskond nõudis muuseumidelt suurt külastajaskonda. 1970. aastatel olid paljudele muuseumidele aktuaalsed küsimused, kuidas leida suhet ühiskonnaga, kuidas sekkuda aktiivselt ühiskonna ellu. Kasvas muuseumide, aga ka külastajate hulk, muutusid muuseumide ülesanded – toimus organisatsiooni kaasajastamine. Muuseumitöötajad muutusid üha professionaalsemateks: teadmisi vahendasid paljud erialaajakirjad (1970. aastal ilmus umbes 150 muuseumiteemalist ajakirja), kujunes välja täienduskoolituse süsteem ning suurenes erinevate riikide muuseumitöötajate koostöö. Diskussiooni muuseumi kui õppimiskoha üle peeti paljudes riikides. Aktiivselt hakkas arenema töösuund “muuseum kui õppimispaik” ning see tõi kaasa vajaduse arendada muuseumides pedagoogilist tegevust. Koos infotehnoloogia arenguga tekkis muuseumipedagoogikas suund, mis uurib

Interneti ja multimeedia kasutamise võimalusi haridustöös. On järeldatud, et ka suks tulevad kõik meediavahendid, mis aitavad külastajat objektile lähendada, seda erinevate meetoditega tunnetada. Uued meediavahendid on eelkõige kommunikatsiooni-, mitte ainult informatsioonisüsteemid.

1980. aastatel loodi muuseumides juba interaktiivseid väljanägemisi – teaduskeskusi, millest on kujunenud populaarsed õppimispaigad. Üks esimesi selliseid keskusi avati 1987. aastal Šoti Rahvusmuuseumis. Koos sellega püüti muuseumide seniseid töövorme muuta ning tähtsustus suund, kus külastajad said ise aktiivselt tegutseda. Seda etappi võib nimetada nn käed-külge etapiks.

Muuseumipedagoogika tõelise intensiivistumise ajaks võib pidada 1990. aastaid. See oli seotud globaliseerumisega, mis tõi kaasa kaugenemise oma juurtest. Muuseumid hakkasid muutuma kohaks, kus tähtsustus just identiteedi, st oma juurte otsimine sealse haridustöö toetusel. Koos külastajaskonna kasvuga tähtsustus kommunikatsioonitöö muuseumides. Muuseumipedagoogika arenguperspektiive nähakse teadustevahelise koostöö edendamises, mis tagab muuseumide haridusliku töö pideva uuendamise.

Muuseumi on küll nimetatud mitteformaalseteks koolitajateks, kuid muuseumiõpetuses saab eristada ka formaalset tasandit. Formaalsest tasandist saab rääkida juhul, kui õpetus liitub selgesti väljastpoolt määratletud eesmärkidega, eelkõige koolide õppekavadega. Mitteformaalse tasandiga on tegemist siis, kui käsitletakse muuseumi üldisi õpetus- ja kasvatuselemente.

Tuginedes paljude maade kogemustele, võib lahti mõtestada ka muuseumipedagoogi ametikoha eeldused ja tööülesanded: oluliseks peetakse erialaseid ja pedagoogilisi teadmisi ning muuseumitöö kogemust. Selle ameti tööülesanded sõltuvad muuseumi struktuurist ja vajadusest, külastajate uuringust, näituste mahust, õpperuumi olemasolust ja külastajatega tegelevate kaastöötajate hulgast.

Tänapäeva muuseumipedagoogika-alastes uuringutes on eristatavad põhiliselt neli suunda:

- 1) muuseumiharidusliku protsessi seaduspärasuste selgitamine ja selle kasutamine töö tõhustamiseks;
- 2) diferentseeritud lähenemise tagamine erinevatele sihtrühmadele;
- 3) muuseumide kogemuste üldistamine;
- 4) koostöömodelite väljatöötamine muuseumide ja haridusasutuste vahel.

Kui võrrelda maailma ja Eesti muuseumide haridusliku rolli arengut, siis on selgelt näha, et Eesti muuseumid liiguvad teistega sama teed, kuigi on märgatav teatud ajaline nihe ja ilmselt jäävad mõnedki katseetapid lihtsalt vahele – st maailma kogemust korraldaks Eestis lühemal ajal. Eesti eripära on küll selles, et siin toimus muuseumide asutamine koos kodumuurimislukute tegevuse algusega ning õpetotstarbeliste muuseumide (1803 Tartu Ülikooli kunstimuuseum) ja kabinetide (seotud loodusteaduste õpetamisega) rajamisega Tartu Ülikooli juurde. Samuti on märkimisväärne roll olnud läbi aegade koolimuuseumidel. Esimesed rajati juba 1840. aastatel, püsivamalt jäid tööle Paide, Rakvere, Haapsalu ja Kuressaare kreiskooli muuseum. Suur osa sealsetest museaalidest said alusvaraks tulevastele kohalikele muuseumidele ja on säilinud tänaseni.

Termin “muuseumipedagoogika” tuli Eestis kasutusele 1990. aastatel. Muuseumide haridustegevusele on oluliselt kaasa aidanud Eesti Muuseumiühingu korraldatud koolitused ja seda teemat käsitlevad tutvustused erialaajakirjas Muuseum. Kuigi muuseumipedagoogid on tõelised kesk-, maakonna- ja linnamuuseumides, on selle tööloogi tähtsust ja olulisust hakanud mõistma enamik meie muuseumi. Muuseumipedagoogide praegune tegevus on stiihiline, iga muuseum küll teeb haridustöö osas aastaplaane, aga tervikülevaadet ei ole. Puudub emakeelne muuseumipedagoogikaalane kirjandus. Kõigis arenenud maades on olemas õppemuuseumid ja lastemuuseumid – neid oleks ka meile väga vaja. Märksõnad selle tööloogi osas lähiajaks võiksid olla koostöö ja metoodilised materjalid.

Kasutatud kirjandus:

- Hooper-Greenhill, E. 1991a. Museums for education. – *Museum and Gallery Education*. Leicester, 171–186.
- Hooper-Greenhill, E. 1991b. Museum and gallery education for the twenty-first century. – *Museum and Gallery Education*. Leicester, 187–193.
- Hooper-Greenhill, E. 1996. Museum education. – *The Educational Role of the Museum*. New York, 229–257.
- Hooper-Greenhill, E. 2000. Exhibition and interpretation: museum pedagogy and cultural change. – *Museum and the Interpretation of Visual Culture*. London, New York, 124–150.
- Muzejevedenije 1988 = Музееведение. Музей исторического профиля. Ред. К. Г. Левыкин, В. Хербст. Москва.
- Rump, H.-U. 1998. Museumspädagogik und Schule. – *Berufsfeld Museumspädagogik im Wandel*. München, 115–124.

Smidt, S. 1998. Zur Definition des Berufsfeldes “Museumspädagogik”. – *Berufsfeld Museumspädagogik im Wandel*. München, 161–163.

Sofka, V. 1998. Anforderungen an eine Museumspädagogik für das 21. Jahrhundert. – *Bestandsaufnahme und Erwartungen*. München, 81–91.

Virve Tuubel on Eesti Rahva Muuseumi giid-muuseumipedagoog.

Educational work has been one of the most important tasks to carry out for museums throughout the ages. During time the essence of the work has undergone some changes. On the one hand, the importance of the educational role has increased with years, on the other, the opportunities for museums to put it into practice have grown remarkably. In many different countries museums possess rich experience in educational work. In Estonia the foundation of museums took place side by side with the beginning of the local lore activities and the establishment of a study museum and classes at the University of Tartu. The term “museum pedagogy” was taken into use in Estonia only in the 1990s. This sphere has been considerably promoted by the training courses organized by the Estonian Museum Society as well as articles on museum pedagogy in the magazine Museum. The key words for the near future could be co-operation and methodological materials.

Просветительно-воспитательная деятельность уже в течение времен является одной из важнейших функций музеев. Содержание этой работы со временем изменилось. С одной стороны, выросла важность просветительной роли музея, с другой – существенно расширились возможности музеев для ее реализации. Основание музеев в Эстонии началось вместе с краеведческой деятельностью и созданием учебных кабинетов и музея при Тартуском Университете. Термином “музейная педагогика” стали пользоваться здесь в 1990-х годах. Большую помощь в культурно-образовательной деятельности музеев оказывают организованные Эстонским музейным обществом учебные курсы, а также тематические статьи в журнале “Музей”. Деятельность музейных педагогов в настоящее время является стихийной, отсутствует и литература по музейной педагогике на родном языке. Заглавные слова на ближайшее будущее – сотрудничество и методические материалы.

V EESTI MUUSEUMIDE NÄITUSTE FESTIVAL NARVAS 30.9.–1.10.2002

Muuseum ja kommunikatsioon

Piret Õunapuu

2002. aastal toimus Narvas juba viiendat korda Eesti muuseumide näituste festival. Narva Muuseum on ka peaaegu ainuke paik, kus linnuseruumid annavad võimaluse mahutada palju külalisanäitusi.

Seekord oli Narvas võistlemas kuus näitust Eestimaa erinevatest paikadest. Kuigi võistluse reglemendi järgi tuleb arvestada, et näitus sobiks just Narva linna ja kohalikku keskkonda, on muuseumidel seda nõuet väga raske täita. Tavaliselt ei ole lihtsalt võimalik teha näitust konkreetse festivali jaoks ja võistleva saadetakse ikka üks oma muuseumi õnnestunud näitus.

Kõiki seekordseid näitusi iseloomustas informatsioonirohkus, need olid nn tekstinäitused.

Esikoha sai Tallinna Linnamuuseumi näitus "Maarjamaa tagasitulek" (kuraatorid Toomas Abiline ja Indrek Oper, kunstnik Krista Lepland) roomakatoliku kiri-

kust Eestis. Põhjenduseks toodi, et teema oli huvitav ja hariv ning näituse ülesehitus hästi läbi mõeldud. Hästi õiged tundusid nii vaatamängulise kui informatiivse proportsioonid. Linnuse ruum mõjus ka kirikuna, kuid etteantud näitusepind oli selgelt liiga kitsas ning pärssis näituse vaatamist. Kooliekskursioonidel võis seal raske olla lapsi mahutada.

Üllatusesineja oli teise koha saanud Piirivalvemuuseumi näitusega "Idapiir. 1920–1940" – Narva jaoks ideaalne teema, huvitav fotovalik ja hea lavastus ning pedagoogilised lisaatraksioonid, näiteks ristsõna lastele. Teadupärast oli

Foto Irina Kivimäe

- ♦ Tallinna Linnamuuseumi näitus "Maarjamaa tagasitulek"
- ♦ The exhibition by the Tallinn City Museum
- ♦ Выставка Таллиннского городского музея

kohe tulemas ka piirivalve juubeliga seotud paraad, mis toimus sel aastal Narvas.

Kolmas koht läks jagamisele Harjumaa Muuseumi ja Tartu Kunstimuuseumi vahel. Harjumaa Muuseumi "Tulekud ja minekud" näitas eestlaste rändamist ajaloo jooksul. Näitus oli tekstikeskne koos väikeste vaimukate esemelisanditega. Ka siin oli võimalus lisaatraksioone saada ja loosiga näiteks Egiptusesse reisida. Miinusena võib välja tuua selle, et venekeelses keskkonnas ei hakanud kogu näitus ilmselt soovikohaselt toimima, sest eraldi venekeelsed lehekused ei käinud näitusega ühte sammu. Tartu Kunstimuuseumi näitus "Ladestumised" lõi meeldiva pretsedendi, varem pole kunstinäitused festivalil osalenud. Ahti Seppeti ja Hannes Varblase ühistööna valminud näitus sobis suurepäraselt antud ruumi ja kandis nii teksti kui kunsti kaudu filosoofilist sõnumit. Kahjuks jäi see küll venelastest Narva näitusekülastajatele ilmselt ainult visuaalseks naudinguks, sest tõlget vene keelde polnud.

Lisaks võistlevatele näitustele oli selle

iga-aastase kokkusaamise eesmärk saada nii targemaks kui rääkida mured südamest ära. Esimest probleemi lahendamiseks oli kutsutud Hollandist prof Jan Vaessen, kes on olnud aktiivne osaline seelses muuseumide reformis ning praegu rahvusliku vabaõhumuuseumi direktor. Muuseumide muutmine sihtasutusteks on meilgi kuum teema, millele leidub nii tuliseid poolehoidjaid kui vastaseid.

Muuseumitöötajate kokkusaamine koondnimetusega "Muuseum ja kommunikatsioon" oli erakordselt tõine, nii koos kui eraldi töörühmades lahati eelkõige näituseks valmistumisega seonduvaid probleeme. Olgugi et muuseum on paik, kuhu kogutakse ja kus säilitatakse meie kultuuri, on näitus see, mille kaudu muuseum teadvustab end laiale publikule. Eriti viimase kümne aasta jooksul on meie muuseuminäitused muutunud traditsioonilistest järjest enam kuraatorikeskseteks ideenäitusteks. Tavaliselt toob see kaasa ka järjest vabama kujunduse ning sellega seoses kerkivad üles esemete eksponeerimisega seotud küsimused. Püütakse minna üha interaktiivsemaks, pakkuda külastajale uusi võimalusi teema tajumisel. Prof Vaessen väitis oma ettekandes, et Hollandis muuseumid huvituvad üha enam publiku soovide ja vajadustest, sest neil on tõeline majanduslik huvi mitte ainult külastajaskonda suurendada, vaid saavutada eeskätt publiku rahulolu. Kindlasti on see mõneti libe tee. Muuseum ei saa ainult külastajale vastu tulla, vaid tegelikult peab ta natuke temast ees minema ja teda kaasa kutsuma. Vastupidisel korral võib asi kergesti palganiks minna.

Milline on siis tõeliselt hea näitus? Esimene eeldus on enne näitust tehtud tõsine uurimustöö. Kuraator peab olema teemaga nii kursis, et ta tunneb ennast absoluutselt kindlana ja see tagab ka oskuse tõmmata eksponeerimisel piire. Tundub hästi banaalne tõde, aga tegelikkuses ei kohta seda sugugi nii sagedasti. Vähemalt suured keskmuseumid võiksid endale lubada luksust teha vähem, aga paremini. Korralikule uurimis- ja kogumistööle järgneks professionaalse kujundusega näitus, mille avamisel on juba saada kataloog ja paremal juhul ka raamat. Selline näitus oleks avatud aasta, igal juhul mitte vähem kui pool aastat. Näitust teadvustatakse meedia kaudu mitte ainult Eestimaal, vaid ka kaugemal. Eeskujud jagub lähedastest Skandinaaviast küllaga.

Eraldi probleem ongi näitusega kaasaskäivad trükised. Nagu näitasid ka Narvas võistlevad tekstirohked näitused, on

Foto Aleksei Peterson

- ♦ Eesti Muuseumiühingu esimees Heivi Pullerits festivali avamisel
- ♦ Heivi Pullerits, Chairperson of the Estonian Museums Society
- ♦ Председатель Эстонского музейного общества Хейви Пуллеритс

trükkis hädavajalik. Tahab ju näituse kuraator teema kohta võimalikult palju öelda ja kindlasti on ka neid, kes tahavad võimalikult palju teada. Kõike ei ole aga võimalik seinale üles riputada ja kes seda kohapeal ka alati lugeda viitsib. Seetõttu tehke katalooge, ajades raha kokku, kust vähegi võimalik. See tasub ennast igati ära ja tehtud tööst jääb märk maha.

Alternatiivseks võimaluseks on muidugi pakutud Interneti ja paljud meie muuseumid teevadki oma näitustest ka võrguversiooni. See on igati hea ja kaasaegne lähenemine. Muuseum on aga oma olemuselt teataval määral konservatiivne ja elektrooniline näitus ei asenda mingil moel seda, mis inimene kogeb muuseumisaalis jalutades ja sealseid esemeid või pilte vaadates.

Piret Õunapuu on Eesti Rahva Muuseumi teadur-kuraator.

The 5th festival of exhibitions of Estonian museums took place in Narva from September 30 to October 1, 2002. The key word for all the exhibitions participating in this festival was the abundance of information, i.e., they were the so-called text exhibitions. The first prize was awarded to the exhibition from the Tallinn City Museum, which dealt with the Roman Catholic Church in Estonia. The surprise presenter was the Border Guard Museum, who was awarded the

second prize for the exhibition "Eastern Border. 1920–1940". The third prize was shared by the Harjumaa Museum and the Tartu Art Museum. The exhibition from the Harjumaa Museum dealt with the Estonians' migrations during the history. The exhibition from the Tartu Art Museum created a pleasant precedent, as art exhibitions have never participated in the festival before.

Professor Jan Vaessen from the Netherlands, who has been participating very actively in the museum reforms in his own country and is the Director of the National Open Air Museum at present, took the floor at the festival. The museum workers' workshop under the heading "Museum and Communication" was very active, and the issues of preparations for exhibitions were dealt with both together and in separate work groups.

30 сентября – 1 октября 2002 года уже пятый раз состоялся в Нарве фестиваль выставок эстонских музеев. Особенностью всех нынешних выставок стала большая информативность, т.е. это были т.н. выставки-тексты. Первое место заняла выставка Таллиннского городского музея о римской католической церкви в Эстонии. Приятной неожиданностью стал Музей пограничной охраны, занявший второе место своей выставкой «Восточная граница. 1920–1940». Третье место поделили Харьковааский Музей и Тартуский Художественный музей. Выставка Харьковааского музея знакомила с миграцией эстонцев в течение времен. Выставка Тартуского Художественного музея привнесла приятный прецедент, – на ранних фестивалях художественные выставки не представлялись. На фестивале выступил профессор Jan Vaessen из Голландии, активный участник музейных реформ Голландии, в настоящее время директор Национального музея под открытым небом. Фестиваль – встреча музейных сотрудников, прошедший под названием "Музей и коммуникация", был очень плодотворным, как вместе, так и отдельно в рабочих секциях вскрывались-решались проблемы, связанные прежде всего с подготовкой выставок.

Foto Aleksei Peterson

- ♦ Piirivalvemuseumi näitus "Idapiir. 1920–1940"
- ♦ Exhibition by the Border Guard Museum
- ♦ Выставка Музея пограничной охраны

V EESTI MUUSEUMIDE NÄITUSTE FESTIVAL NARVAS 30.9.–1.10.2002

Koguhoidjate tööühmast Narva festivalil

Helgi Põllo

Järgnevalt tahaksin avaldada mõningaid mõtteid, mis kerkisid taas päevakorda koguhoidjate tööühma kokkusaamisel Narvas muuseumide festivali teisel päeval ehk 1. oktoobril 2002. Teema, mida seal lahata võtsime, oli seotud ennekõike nende igapäevaste probleemidega, mis kaasnevad näituste tegemise ja museaalide kasutamisega. Sellest arutlust koorus välja ka põhiküsimus – kas eset võib üldse keegi peale koolitatud varahoidja katsuda-kasutada? Teised küsimused tulid juba iseenesest. Mis on tähtsam, kas säilitamine või õpetamine? Kuidas toimub kommunikatsioon muuseumis? Kas me suudame säilitada kõike ja kui kaua? Kui mõni materjal vananeb ja häviv nii kiiresti, milleks siis üldse säilitamisega pingutada? Kas koopia asendab originaali? Kuna iga küsimus ei saanud meilt ühest ja selget vastust, peatun pikemalt vaid mõnel käsitletud teemadest.

Kõik me tõdesime, et koguhoidja muuseumis on ennekõike see inimene, kes üldjuhul armastab asju (olgu see mõiste kui umbmäärane tahes), mistõttu soovib, et need säiliks ning valmistaksid paljudele võimalikult kaua rõõmu. Kuidas see rõõmuvalmistamine peaks sündima, on muidugi iseasi. Ilmselt on tähtis seegi, et koguhoidja armastus ei muutuks ühel hetkel armukadeduseks muude asjast huvitatute suhtes.

Tuleb tõdeda, et muuseumitöötajate tegevust reguleerivad määrad ja väljaantud trükised keskenduvad ennekõike dokumenteerimisele ja hoidmisele. Muuseumi ülddefinitsioon muuseumiseaduses on n-ö tasapinnaline, eelistamata ühtki meile kõigile muuseumitöös hästi teada valdkondadest. Praegune ühiskond liigub

aga selles suunas, kus rahvas hindab muuseumi tegevust rohkem atraktiivsuse ja emotsionaalsuse pinnalt, mitte heade säilitustingimuste ja teaduse tegemise järgi. Kuidas siis luua tasakaalu kõigi jaoks ja kõigi poolt vaadatuna? Mingem nüüd taas põhiküsimuse juurde.

Selge on see, et näitustegemisel valitsevad eset teatud ohud. Need võivad tuleneda muuseumi nõuetega vähe kursis oleva kunstniku ja vähemkoolitatud muuseumitöötaja poolt või tekkida halbadest eksponeerimistingimustest. Ometi näis meie diskussioon ägenevat just pedagoogilisest tegevusest rääkides. Aga kui ükskõik kes meist tahaks muuseumieset kasutada kellelegi midagi õpetada, ei piisa üldjuhul vaid läbi vitriiniklaasi vaatamisest. Oleks vaja eset kogeda ja taibata selle ehitust ning kasutusmehhanismi mõnel muulgi moel, kas või kombates, liigutades, kätte võttes. Võib-olla pärineb meie tarve asju katsuda veel elektrielsest pikast ja pimedast eluperioodist rehielamus, kus muidu poleks hakkama saadudki. Siinjuures võime mõelda veel pimedatele, kelle tarvis väga paljud maailma muuseumid omi ekspositsioone ümber teevad ja vähemalt tekste pimedate kirja panevad.

Jätkuva arutelu sümboliseb saimekai. Näide pärines Eesti Rahva Muuseumist, kus arvel mitusada margapuud, aga kasutada ei tohi neist ühtegi. Tõepoolest, kõik nad on omal moel haruldased ja erinevad, sest Eestimaa on suur ning margapuud võivad ju kõik ühekaupa esindada mingit konkreetset piirkonda-kihelkonda. Pealegi on tegu rahvusmuuseumiga, kes säilitab Eesti rahva vara ja vastutab näidete mitmekesisuse eest. Kui

aga lisaks Eesti Rahva Muuseumi kogudele on Hiiumaa Muuseumis kümme margapuud Hiiumaalt (igast kihelkonnast kaks, pluss veel kaks), on meil Eestis kokku juba näiteks 14 margapuud Hiiumaalt. Mis siis ikkagi juhtuks, kui kohalikus muuseumis oleks õigus kahte neist aegajalt kasutada? Küsimus on muidugi selles, kes loa annab ja reeglid kehtestab. Siit areneski edasi mõtteväljatuse, kas ei võiks eri taseme muuseumidele kehtestada kogude kasutamise osas eri reegleid. Muuseumi võiks museaalide kasutusaktiivsusest jagada kolmeks (jaotus on muidugi veidi pinnapealne, ei analüüsi näiteks memoriaalmuuseumi või väikseid teemamuuseumi).

1. **Keskmuuseumid**, kus oleks suurem rõhk säilitamisel, eesmärk suunatud Eestimaa kultuuri kestusele, ainelise ja vaimse vara püsimisele. Need oleksid pedagoogilises mõttes n-ö muuseumide kõrgkoolid, kes tutvustavad oma kogusid rohkem publikatsioonide ja kõrgtasemel näituste kaudu.

2. **Regionaalmuuseumid** (maakonnamuuseumid, linnamuuseumid) selekteeriks oma kogusid kasutamise või n-ö riiklikult otsustatud väärtuse seisukohalt. Eriti haruldaste museaalide kasutamine käiks samade reeglite järgi kui keskmuseumis, kuid teist osa, millest eelnevalt juttu oli, võiks õpetusprotsessis aktiivsemalt kasutusele võtta. Siin oleks tegemist pedagoogilises mõttes muuseumide keskastme ja gümnaasiumiga. See oleks teadlike muuseumikülastajate kasvatamise taimelava.

3. **Kohamuuseumidel** (külamuuseumid, era- ja väikemuuseumid, välja arvatud ettevõtete ajaloo ja isikute elule ning loomingule keskendunud muuseumid) oleks suurem roll tunnetuslikus protsessis. Seal oleks rohkem lubatud katsuda, kogeda, proovida – tegemist oleks n-ö muuseumide algharidusega. Kui neisse muuseumidesse satub midagi üleriigiliselt või maakondlikult väärtuslikku, siis võiks see museaal alluda juba järgmise astme muuseumis kehtivatele nõuetele. Taolist museaalide järelevalvet teostaksid kas selle piirkonna suurema koguga regionaalmuuseumi või mõne keskmuseumi koguhoidjad.

Selline idee kasvas välja kohapeal välja käidud mõttest, mis pakkus kõikide kogude selekteerimist kasutusvõimaluse järgi. Kerkis küsimus, kes seda ometi teha jõuaks. Tõsi ta ju on. Vähemalt suurtes keskmuseumides ei jõuaks töö ja vaidlused ilmski lõpule.

Kokkuvõttes toon lühidalt ära veel teisi meie arutelu üleskerkinud mõtteid ja probleeme, mida saab kokkuvõttes jagada alljärgnevalt.

I Üldised probleemid

1. Vähene erialane baasdiskussioon, millest jääks konkreetseid jälgi (trükised), akadeemilise arutelu ja materjali nappus (ülikooli vähene huvi ja osalus muuseumiteooria väljatöötamisel)
2. Vajadus näha paremini muuseumi kui tervikut, kus peavad arenema kõik valdkonnad
3. Vajadus üle vaadata, täpsustada või vastu võtta mitmeid tööd reguleerivaid akte nii muuseumi sees kui riigi tasandil
4. Ei või unustada, et muuseum on avatud institutsioon, mis peab peegelduma ka kogude kasutuses
5. Piisava tarkuse ja raha nappus

II Näitustegijad ja tutvustajad

1. Kunstniku lennukus ja kohatine eba-professionaalsus, mis kahjustab museaali (valed eksponeerimisvõtted jms)
2. Muuseumipedagoogi agarus (soov esemeid liiga palju katsuda, kasutada)
3. Dokumentatsiooni puudujäägid esemete väljaandmisel
4. Tellitud transporditeenusega kaasnevad mured
5. Koristaja ebaprofessionaalsus

III Ruumiprobleemid

1. Näituseruum ja inventar ei vasta nõuetele (tolm, valgus, niiskus jms)
2. Võõrast ruumist võib tulla hoidlasse kahjureid
3. Hoidlapinna nappus – museaale on raske leida üles leida ja tagasi panna
4. Museaalid võivad ka hoidlas kahjustuda – pole midagi näitusele panna

IV Külastajad ja uurijad

1. Paljud tahavad esemeid katsuda (kas esemel on ka aura?)
2. Annetajad soovivad või ei soovi näha asju eksponeerituna
3. Uurijad ei käi esemetega professionaalselt ümber
4. Autoriõigusega kaasnevad probleemid

V Probleemid koguhoidjate endi töös

1. Kogu selekteerimine on liiga töö- ja ajamahukas
2. Raske on põhjendada esemete aktiivse kasutamise keeldu
3. Heade pakendite ja töövahendite nappus näitusele saatmisel
4. Kõik vajalikud museaalid ei saa piisavalt kiiresti restaureeritud
5. Arusaamatused juhtkonna tasemel (mõistetakse asju erinevalt)

Arutelu oli tõepoolest asjalik ning tõstis üles veel palju teisi teemaga haakuvaid probleeme muuseumitöötaja igapäevastöös. Seekordne kokkusaamine tõestas, et Eesti muuseumitöötajad on rohkem kui varasematel aastatel valmis konstruktiivselt arutlema ja tegema tööd parandamiseks ettepanekuid. Aga kuidas edasi?

Helgi Põllo on Hiiumaa Muuseumi peavarahoidja.

The author introduces the ideas and issues which were on the agenda again at the meeting of the collection keepers' working group on the second day of the museum festival, October 1, 2002, in Narva. Nowadays museum activities are evaluated more from the point of view of their attractiveness than by the preservation conditions and research work done there. The question about whether a museum object can be used or touched in certain cases, came up for discussion. This, in its turn, aroused the idea to establish different rules for using collec-

tions in different-level museums (central, regional, local museums), while at local museums these rules could be the most flexible. The author also points at a number of difficulties accompanying the staging of exhibitions, such as the sporadic unprofessionalism of artists, shortcomings in documentation when giving out objects from collections, poor transportation conditions of exhibits, unsuitable exhibition space and inventory, the visitors' wish to touch exhibits, insufficient observation of requirements for packing objects, and so on.

Автор знакомит с идеями и вопросами, которые вновь поднялись на повестку дня в работе секции хранителей-фондовиков во второй день музейного фестиваля в Нарве 1 октября 2002 года. В настоящее время деятельность музеев оценивается все более с точки зрения аттрактивности, чем по условиям хранения предметов и научной работе. Возникла дискуссия о том, можно ли в некоторых случаях музейные предметы использовать-трогать. Отсюда промелькнула далее мысль, а нельзя ли определить правила использования своих фондов, разные для музеев определенного уровня (центральные, региональные, местные музеи), при чем для местных музеев эти предписания были бы наиболее свободны. Автор приводит и ряд проблем, сопутствующих организации выставок, как, например, встречающаяся там-сям непрофессиональность оформителя, ошибки в сопроводительной документации, связанной с передачей предметов, плохая транспортировка экспонатов, малое соответствие выставочного помещения и инвентаря, желание посетителей трогать руками экспонаты, малая требовательность при упаковке предметов и т.п.

Meremuuseumis oli teaduskonverents

Jaak Sammet

24. oktoobril 2002 pidas Eesti Meremuuseum oma X teaduskonverentsi, seekord muuseumiga külgnevas vanas vahtkonnahoones. Ettekandeid oli kokku kaheksa, neist kolm väljastpoolt muuseumi.

Konverents algas meremuuseumi direktori Urmas Dreseni ettekandega "Meremuuseum täna ja homme", milles anti ülevaade muuseumi tegevusest aastail 1997–2002. Muuseumi finantseerimine on olnud äärmiselt hüplev ja see on halvanud projektide edukat lõpetamist. Rõhutamist väärts viimase kolme aasta omatulu märgatav kasv. Külalastatavus tõusis eelkõige muuseumilaevade "Lembit" ja "Suur Tõll" arvel ning seda kurvem on, et 2001. aasta sügisest on allveelaev "Lembit" sobilikult ka koha puudumise tõttu suletud. Aastaid renoveeritud Püssirohukelder sai endale uue funktsiooni meremiinide eksponeerimiskohana tänavu septembris, lõppes ka muuseumi hoovihoone kapitaalremont. Endiselt on probleem esemekogule kaasaegse hoidla rajamine.

Dr Enn Küng Eesti Ajalooarhiivist käsitles ettekandes "Rootsi merepoliitika ja Narva kaubalaevad 17. sajandi teisel poolel" esmalt keskvoimu soodustusi, mida tehti ergutamaks kaupmehi laevu soetama. Tollisoodustused aitasid oluliselt kaasa Rootsi kaubalaevastiku suurenemisele. Keskvoimu merepoliitika mõju Narva kaubalaevastiku tekkele ilmnes väga selgelt. 17. sajandi viimasest veerandist on ettekande autor tuvastanud umbes 80 narvalastele kuulunud kaubalaevu, millest enamiku reisis ulatusid Lääne-Euroopa sadamateni.

Vello Mässi ettekande teema oli üks rannarõõv Kolga lahes 1767. aastal. Alustuseks selgitati rannarõõvi ja mererõõvi erinevust. Põhja-Malusi saare juures 1767. aastal hätta sattunud Lübecki kaubalaeva riisumisest võtsid osa Kolga lahe külade randlased ning Rammu saare asukad. Selle rannarõõvi ja järgnenud kohtumõistmise dokumentatsioon on säilinud samalaadsest teadaolevalt kõige paremini.

Allakirjutatu teema oli jäämurdja "Suur Tõll" 1923. aastal. See aasta oli

♦ Esineb kapten Ülo Kollo
♦ Captain Ülo Kollo is speaking
♦ Выступает капитан Юло Колло

meie väärtuslikemale riigilaevale esimehe tööaasta Eesti lipu all. Teiseks toimus 1923. aasta suvel "Suure Tõllu" dokkimisreis Kopenhaageni, mille käsitluseni arhiivandmeid polnud seni jõutud. Eelõeldule lisandus "Suure Tõllu" näite varal aurulaevnike ja muude eluvaldkondade esindajate ametipalkade võrdlus, milleks pakkus võimaluse 1923. aasta Riigi Teataja.

Viljakas harrastusajaloolane, Eesti Mereväelaste Kogu esindanud Ragnar Kokk rääkis Allveelaevastiku Sihtkapitalist. 1933. aastal loodud sihtkapitali kogumisahtsioonide väga oskuslik korraldus ja edukus pole tundmatud. Ettekandja tähelepanu oli suunatud kogutu realiseerimisprobleemidele. Meie allveelaevade ehituskulud kaeti teatavasti riigieelarvest. 1940. aasta jaanuaris otsustas Eesti valitsus kasutada sihtkapitali annetatud 506 000 krooni kahe miiniveeskaja-vahilaeva ehituskulude osaliseks katteks. Selle otsuse realiseerimisega oldi lootusetult hiljaks jäädud.

Tiit Einberg käsitles Hai-klassi jahte Eestis, selle omal ajal tuntud monotüübi sünnilugu ja hilisemat arengut. Eelkõige Soomes 1930. aastail populaarseks saanud jahiklassi arengus toodi esile ka Eesti seni varju jäänud osa. Meil on neid jahte sõja eel ja järel kasutusel olnud paarikümne ligi, viimast säilinut restaureerib Eesti Meremuuseum.

Ants Pärna ettekanne oli Eesti Mere-meeste Unionist, mis loodi 1943. aastal Rootsis ja kandis 1951. aastani Eesti Meremeeste Ühingu nimetust. Unioni esindusi oli mitmeid Rootsi, Saksamaa ja Inglismaa sadamais. Tegevus lõpetati vormiliselt 1995. aastal. Eesti Meremuuseumile on üle antud suur osa ühingu materjalidest, sh 2865 kartoteegikaarti liikmete kohta.

Ülo Kollo laevandusfirmast Tallink rääkis konverentsi lõpetuseks lähiajaloo – tuntud reisilaeva "Georg Ots" vähetuntud reist Reykjaviki 1987. aasta augustis. Meenutused olid ainulaadsed, kuna Ülo Kollo oli kapten laeval, mis sai Mihhail Gorbatsõvi ja tema kaaskondlaste residentsiks USA ja NSV Liidu tippkohtumisel. Sünnimusega kaasnenud turvameetmeid iseloomustab ehk seegi, et ainuüksi akvalangiste oli kohal 25.

Konverentsi järel oli võimalus tutvuda näitustega muuseumis ning jätkata mõttevahetust.

Jaak Sammet on Eesti Meremuuseumi teadusdirektor.

On October 24, 2002, the Estonian Marine Museum held its 10th Scientific Conference. Eight papers were read there. Urmas Dresen, Director of the Marine Museum, gave a survey of the museum activities, Enn Küng spoke about the Swedish marine policy and Narva cargo ships in the second half of the 17th century, Vello Mässi dwelt upon the wreckers in Kolga Bay in 1767 and Jaak Sammet's paper treated of the icebreaker "Suur Tõll" in 1923, etc.

24 октября 2002 года Эстонский Морской музей провел свою X научную конференцию, на которой прозвучало восемь докладов. С обзором деятельности музея выступил директор Урмас Дрезен. Темой рассказа Энна Кюнга стала морская политика Швеции и нарвские торговые корабли второй половины 17 века. Велло Мясс рассмотрел береговой грабеж в заливе Колга в 1767 году. Выступление Яака Саммета было о ледоколе "Suur Tõll" в 1923 году и т.д.

Размышления у музейного подъезда

Наталья Помазан

Отшумел V музейный фестиваль Эстонии. Коллеги разъехались по большим и малым музеям, жизнь вошла в обычное русло: фондовые работники собирают и хранят, научные сотрудники обрабатывают и трудятся над темами, экспозиционеры ломают головы над новыми экспозициями и выставками, музейные педагоги играют, рисуют, сказки сказывают. А сотрудники Нарвского музея обсуждают новые формы работы и хотят поделиться своими размышлениями с коллегами.

На осенних каникулах состоялась наша стажировка по музейно-педагогической работе в г. С.-Петербурге. В России несколько лет тому назад был создан Детский Исторический Музей при Музее политической истории России. На сегодняшний день этот музей полностью ориентирован на мироощущение ребенка. В своей концепции они учитывают эмоциональное начало, ориентируются на процесс познания, а не на конечный результат, отражают не только прошлое, но и настоящее. Нетрадиционный, неформальный подход к работе этого детского музея рождает

♦ Koolieeliku joonistus, mis on valminud Peterburi Laste Ajaloomuuseumi programmi "Millest algab kodumaa" käigus

♦ Drawing by a pre-schooler, which was made in the course of the programme of St. Petersburg Children's History Museum "Where does the Homeland Start?"

♦ Творческая работа дошкольника по программе абонементов «С чего начинается Родина» Детского исторического музея г. С.-Петербурга

новые творческие музейно-педагогические находки: погружение в историческую среду, путешествие во времени, игровое и ролевое вживание. Мы почувствовали, как ребенок вживается в образ деревенского мальчишки земской школы и даже начинает говорить по-другому. Мы в деревенской избе, но это не просто изба, предметы говорят нам, что это школа. Само экспозиционное пространство, которое они называют «средой обитания», так оформлено, что позволяет вжиться в данный образ. Можно принимать или не принимать детский музей, но своим существованием и деятельностью он занял свою нишу в музейном мире. Мне близка позиция сотрудников

♦ Laste Ajaloomuuseumi märk

♦ Badge of the Children's History Museum

♦ Значок Детского исторического музея

нашего дня является создание такого имиджа музея, который бы привлекал внимание широкой аудитории.

По данным целого ряда современных социологических маркетинговых исследований, люди, редко посещающие музей, высоко ценят комфортные условия, под отдыхом подразумевают релаксацию, ценят социальное общение больше, чем интенсивное общение с экспонатами.

Многие музеи используют в своей работе принцип театрализации, кото-

рый, на мой взгляд, более целесообразен и продуктивен. Наиболее интересен в области развития рекреационного направления музея является синтезирование документального материала и образного решения. От элементов театрализации, которые мы включали в экскурсии и занятия для детей, мы пришли к созданию оригинальных музейных спектаклей на базе существующего в нашем музее театра исторического костюма. Достаточно своеобразным представляется для нас и создание ролевых программ, над которыми мы сейчас работаем. Большое поле деятельности представляют и отдельные выставки, на которых могут реализовываться специальные программы работы с посетителями, в том числе и социальной адаптации. Размышляя на тему музейных программ, мне кажется идеальным синтез музыки, света, образа, документа, слова. Не надо бояться новых нетрадиционных для музея методов, форм работы. Нам нельзя держаться за старое, отвергая необычное, может быть стоит попробовать помочь самим себе, честно проанализировав работу. Здесь важно единство взглядов и фондовика, и экспозиционера, и экскурсовода, и педагога, ведь наше благополучие зависит от благополучия и популярности музея.

Я благодарю сотрудников Музея политической истории России, заведующую Детским историческим музеем Нателлу Алексеевну Петровскую за то, что они подтолкнули меня к данным размышлениям.

Наталья Помазан – заведующая сектором по работе со школьными и дошкольными учреждениями Нарвского замка.

Narva Muuseumi koolide ja koolieelsete asutustega tegeleva sektori juhataja Natalia Pomazan stažeeris Peterburis Vene Poliitikaajaloo Muuseumi juures asuvas Laste Ajaloomuuseumis. Autor rõhutab, et muuseumid peaks kasutama rohkem teatraliseeritud töövorme. Tuleb leida uusi meetodeid, mitte tegelda ainult vanadega.

Natalia Pomazan, Head of the Department for Work with Schoolchildren and Pre-schoolers, passed a trainee period in the autumn at the Children's History Museum at the Russian Museum of Political History in St. Petersburg. The author emphasises that museums should use more theatrical forms in their work. Besides the old methods, new ones should also be found.

Arhitektuurimuuseumide kongressilt muuseumilinnas Viinis

Karin Hallas-Murula

21.–27. septembrini 2002 toimus Viinis Rahvusvahelise Arhitektuurimuuseumide Konföderatsiooni ICAM 11. kongress. ICAM ühendab arhitektuurimuuseumide, arhitektuuriarhiivide ja -keskusi Jaapanist Argentiinani ning on ICOMi assotsieerunud liige. Kongress kogunes Viini Arhitektuurikeskuses (*Architektur Zentrum Wien*), mis asub otse Viini südalinnas Muuseumikvartalis, kuid on nagu kogu Muuseumikvartal saanud täiesti uue näo.

Uus Muuseumikvartal Viinis

Muuseumikvartal (*MuseumsQuartier*) – 21. kvartali endised hobusetallid, mille 400 meetrit pikka barokset fassaadi pole võimalik linnas mitte märgata, renoveeriti põhjalikult ning siia koondati mitmeid muuseume ja kunstiinstituute. Sisehoovi ehitati uued hooned Ludwig fondi Moodsa Kunsti Muuseumi ning Leopoldi Muuseumi jaoks. Viimase moodustab Rudolf ja Elisabeth Leopoldi 19.–20. sajandi moodsa kunsti klassika ning kaasaegse kunsti erakogu, mis 1994. aastal vormistati riigi ja Austria panga osalusel fondiks.

♦ Muuseumikvartali sisehoov, kunagises hobusetallide kompleksis seltsib barokk moodsa arhitektuuriga (taamal Leopoldi Muuseumi uus hoone)

♦ The courtyard in the Museums Quarter; in the former stable complex Baroque stands side by side with modern architecture (on the background the new building of the Leopold Museum)

♦ Внутренний двор Музейного квартала – бывшие конюшенные комплексы в стиле барокко по соседству с модной архитектурой (на заднем плане новое здание Leopold Museum)

Muuseumikvartali uute muuseumihoonete moodne arhitektuur (arhitektuuribüroo Ortner & Ortner) on toonud ajaloolisse kvartalis visuaalselt erksa noodi ning on võimaldanud kompleksse lahenduse muuseumikohvikutele ja -kauplustele ning ühiskasutuses auditooriumidele. Arhitektuurselt on huvitavam Ludwig fondi Moodsa Kunsti Muuseumi karmilmine tume hoone, Leopoldi Muuseumi valge boks on välisilmelt traditsioonilisem, kuid selle näitusesaalides on kompaktne siseruum hästi organiseeritud: poolkorustega on tekitatud kohati labürintlik ekspositsioonisaal erinevate kõrgustega seintega, mis võimaldavad moodsa kunsti suuremaadilisi töid paigutada ning ekspositsiooni huvitavalt organiseerida. Ajaloolise hoovipealse hoone ruumides said pinna Kunsthalle Wien ning Halle E+G, kompleksi vasakus tiivas Art Cult Center ning Zoomi lastegalerii.

Kvartalina koos paiknevad muuseumid, galeriid ja stuudiod toetavad üksteist sünergeetiliselt ning on koos kindlasti atraktiivsemad. Kompleksi toimimise põhimõtteks on paindlikkus ning programmide

mitmekesisus *workshop*'idest festivalideni, moodsast kunstist ja avangardtantsust, kinost, muusikast kaasaegse teatri ja arhitektuurini. Muuseumikvartali nooruslik direktor Wolfgang Waldner nimetab seda kõike kokku "loovuse hullumajaks". Kvartali esimene järk avati 2001. aasta juunis, teine järk 13.–15. septembril 2002.

Muuseumikvartalis toimunud arhitektuurimuuseumide kongressi päevakava oli nii tihe, et päris igale poole näitustele ei jõudnudki, olgugi et nad olid lausa käelutuses.

Sessioonidel keskenduti muuseumide arhitektuurile ja arhitektuurile muuseumides üle kogu maailma. Omaette sessioon oli pühendatud üliaktuaalsele probleemile, kas arhitektuurimuuseumides on võimalik koguda digitaalseid projekte (domineerima jäigi seisukoht, et muuseumidel on üsna võimatu kaasaegse tehnoloogiaga kaasa joosta).

Maailma arhitektuurimuuseumid ehitavad

Nagu muuseumide uusi hooneid üldse, on kerkinud ja veelgi kerkimas ka uusi arhitektuurimuuseume. See ei räägi muust kui kasvavast vajadusest nende järele.

Silmanähtav tendents on (nii nagu Viiniski) muuseumide kokkuehitamine – enamasti seltsivad moodne kunst, disain ja arhitektuur. Nii on see ju ka Rotermanni soolalaos Tallinnas (kus kooslus toimib hästi), ühine maja ehitati ka Stockholmis Moderna Museet'ile ja Rootsi Arhitektuurimuuseumile (avati muide kaks aastat pärast soolaladu). Tänavu valmis ka Münchenis seesugune kompleks, millest moodustus suurim kaasaegne muuseum Saksamaal – Moderne Pinakoteek (arhitekt Stefan Braunfels). Arhitektuurimuuseum sai seal 600 m² uut näitusepinda.

Prantsuse arhitektuurielu tunnustatud liidreid Jean-Louis Cohen tutvustas Pariisi suurejoonelise muuseumi-arhitektuurikeskuse projekti (Prantsuse Arhitektuuri Instituudi ja Musée des Monuments Français' koostöö), mis valmides kujuneb Euroopa suurimaks – selleks kasutatakse ära Pariisi 1937. aasta maailmanäituseks ehitatud Chaillot' palee Eiffeli torni naabruses. Projekt läheb maksma ligi 300 miljonit franki. Arhitektuuriarhiivide ja mälestiste kaitse ning kaasaegse arhitektuuri instituudi ühendamises kajastuvad arhitektuuriinstituudi energilise direktori J.-L. Coheni ambitsioonid, kuid see riiklik otsus peegeldab ka kuidagi väga prantslaslikku ideed siduda ajalooline ja kaasaegne arhitektuur orgaaniliseks tervikuks.

♦ Süngevõitu, kuid kindlaimeline Ludwig Stiftungi Moodsa Kunsti Muuseum Viinis (arh. Ortner & Ortner)

♦ The gloomy but determined Ludwig Stiftung Modern Art Museum in Vienna (arch. Ortner & Ortner)

♦ Немного мрачноватый, но выразительный Музей Современного Искусства Людвиг Стифтинг в Вене (арх. Ortner & Ortner)

2004. aastal saavad uued ruumid New Yorgi Columbia Ülikooli Avery arhitektuuriraamatukogu ja -jooniste kollektsioon, Iiri arhitektuuriarhiiv Dublinis ja RIBA galerii Londonis. Projekteeritud on Londoni Victoria ja Alberti Muuseumi ning Norra Arhitektuurimuuseumi laiendus. Norra Arhitektuurimuuseum planeerib juba 2003. aastal kolida uude majja, mille projekteeris arhitekt Sverre Fehn, Pritzkeri preemia laureaat. Tegemist on juurdeehitusega Oslo esimesele pangahoonele (1830). Kolitakse vaid üle tänava, kuid ruumi hakkab olema terve uue klaasgalerii jagu. Praegu on Norra Arhitektuurimuuseumi püsiekspositsioon mahutatud kõigest 100 m²-le, ajutiste näituste galeriisid jagatakse vaheldumisi disainikeskusega Norsk Form.

Valmis on ka soomlaste ARMI – Arhitektuuri, Ehituse ja Disaini Infokeskuse projekt. Uus hoone on projekteeritud otse Helsingi kesklinna sadamakaile (sinna randuvad praegu Tallinna tiiburid), mis tekitab mõneti sarnase olukorra Rotermanni soolalaoga. Soome Arhitektuurimuuseumi kolleegid on siiski veidi heidutatud, sest kogud ja raamatukogu peavad jääma vanasse hoonesse Kasarmikatu 24, uude ühismajja tuleb vaid näitusesaal. Muuseumi jaotumine üksteisest eemal asuvatesse hoonetesse on olukord, mida vist ükski muuseum ei taha, kuna see muudab kohmakaks nii muuseumi sisemise logistika kui uurijate-külastajate teeninduse. Muuseum igatseb endale sajan-divanust tollihoonet uue krundi vastas, mis on märksa põnevam ka arhitektuuri

riit – kuid see on alles unistus.

Jõuliselt laieneb Moodsa Kunsti Muuseum MOMA New Yorgis, kus pärast järjekordse juurdeehituse valmimist saab arhitektuuriosakond terve korruse.

Juurdeehitus on seitsme maapealse korrusega uus püstjas korpus, mille projekteeris nimekas arhitekt Yoshio Taniguchi. Kogu MOMA on juba kolinud Queensi renoveeritud tehasehoonesse, kuhu jäädakse tagasikolimiseni 2005. aastal. Queensi ajutine näitusehoone on nii suur ja efektne, et tekitab kolleegides küsimuse, miks MOMA üldse Manhattani suhteliselt kitsale krundile tagasi tahab minna. Manhattani uutest ekspositsioonipindadest on suurim 1600-ruutmeetrine kaasaegse kunsti galerii, oluliselt laieneb ka arhitektuuriosakond. MOMA renoveerimisjärgseks publikuarvuks planeeritakse 2,5 mln inimest aastas. Iseenesest polegi see väga suur number, eriti teades, et ülipopulaarne Tate Modern Londonis on kahe viimase aasta jooksul saavutanud juba 6 mln külastajat aastas. (Briti Nõukogu korraldatud seminaril kuuldud Londoni muuseumide *management*'i kogemustest loodan kirjutada edaspidi.)

Muuseumidele uute majade ehitamine ning uute arhitektuurikeskuste loomine räägib rõõmustavat keelt nii muuseumide kui ehituskunsti tähtsuse tõusust, mille taustaks on kogu kultuuritööstuse ning turismi edukus. Küll oleks seda kurb ja kade kõrvalt vaadata, kui Eestil ei oleks Rotermanni soolaladu ja kui siin poleks lõpuks ometi alustatud uue kunstimuuseumi ehitust.

Arhitektuurimuuseumidest Ida-Euroopas

Juhatasin Viini kongressil eraldi sessiooni "Arhitektuurimuuseumid Baltimaadest Balkanini. Uus missioon, uued mudelid, uus praktika". 2000. aastal Tallinnas korraldatud Ida-Euroopa arhitektuurimuuseumide seminar oli selle ettevalmistav etapp, pärast seda julgesin kongressil juba omaette sessiooni taotleda. Üldiselt on arhitektuurimuuseumide olukord Ida-Euroopas eriti muu maailma edukuse taustal küllaltki nukker, kuid kindlasti ei tohiks siin jääda ainult nutulaule laulma – oleme ju siiski juba kümme aastat eksisteerinud uues poliitilises ja sotsiaalses kontekstis. Nii otsisin sessioonile esinejaid, kes räägiksid pigem positiivsest institutsionaalse identiteedi ümberkujundamisest. Pean tunnistama, et kõige energilisemalt suhtuvad uuendustesse ikkagi just erasektorist tulijad (Andrej Hrausky, kes juhatab era-arhitektuurigaleriid Dessa Ljubljanas), samas kui riiklikes muuseumides valitseb pessimism (Ungari näide).

Sessiooni varjutas kurb eriettekanne Peter Kreicilt Praha Tehnikamuuseumi arhitektuuriosakonnast. Ta rääkis arhitektuurikollektsiooni traagilisest hävimisest sügisese Praha üleujutuse ajal. Vltava mudavee alla jäänud arhitektuurijoonised ja dokumendid olid küll konverentsi ajaks juba umbes 90% ulatuses külmutatud ning lahendamisel oli probleem, milliste restaureerimismeetoditega neid taastada, kuid videopilti, mis avanes muuseumi

- ♦ Muuseumilinn Viin rikastus tänavu tõelise turismimagnetiga – Muuseumikvartaliga
- ♦ This year museum town Vienna got a real tourist magnet – the Museums Quarter
- ♦ "Город музеев" Вена обогатился в этом году настоящим магнитом для туристов – Музейным кварталом

hoidlates pärast tulvavee alanemist, ei tahaks enam näha. Mudased ruumid, tulvaveest ümberpaisatud riulid... Midagi päästeti – appi tuli 100 vabatahtlikku, kuid aeg politsi tulekuni, kes terve linnaosa evakueeris, oli liiga lühike. Rahvusvahelist abi tuli mitmetest riikidest. ICAMi juhatus otsustas Praha Tehnikamuuseumi arhitektuurikollektsiooni taastamiseks eraldada 5000 dollarit.

ICAMi kongress valis ka uue juhatuse. Presidendiks taasvaliti Michael Snodin Londoni Victoria ja Alberti Muuseumist. Olen olnud ICAMi juhatuses alates 1994. aastast, kuid vaatamata kahe va-

limisaja täissaamisele sain mandaadi veel kaks aastat juhatuses jätkata, kuni uue kandidaadi leidmiseni, kes esindaks nii Baltimaad kui Ida- ja Kesk-Euroopa arhitektuurimuuseumide.

ICAM Internetis: <http://www.icam.org>. Seal leiab linke paljude arhitektuurimuuseumide veebilehekülgedele.

Karin Hallas-Murula on Eesti Arhitektuurimuuseumi direktor.

On September 21–27, 2002, the 11th Congress of the International Confederation of Architectural Museums (ICAM) took place in Vienna, where the author of the article also participated. The article gives a description of the attractive Museums Quarter (Museums-Quartier) in the centre of Vienna. The author emphasises the fact that at present new buildings are actively erected for the museums of architecture all over the world. The author also dwells upon the work of East European museums of architecture.

21–27 сентября 2002 года в Вене прошел 11 международный конгресс конфедерации архитектурных музеев ICAM, в работе которого приняла участие и автор статьи. В статье описывается атрактивный Музейный квартал (MuseumsQuartier) в центре Вены. Автор подчеркивает, что сейчас в мире очень активно строятся новые здания архитектурных музеев. Автор статьи рассматривает деятельность архитектурных музеев Восточной Европы.

- ♦ Viini Arhitektuurikeskus kasutab näitusteks ka oma sisehoovi
- ♦ The Architectural Centre in Vienna also uses its courtyard for exhibitions
- ♦ Венский Архитектурный Центр использует для выставок и свой внутренний двор

Balti- ja Põhjamaade maanteemuuseumide koostöövõrgustiku loomine

Marge Rennit

Eesti Maanteemuuseumi tutvustus

Eesti Maanteemuuseumi asutas Eesti Maanteeamet. Muuseumi ülesanne on Eesti maanteede ajalugu kajastava materjali kogumine, säilitamine, uurimine ning üldsusele vahendamine. Muuseumi idee algataja ja kandja mitme aastakümne jooksul oli legendaarne maanteelane, 2001. aastal lahkunud Aadu Lass.

Põlvamaal kunagise Tartu-Võru postitee ääres asuva endise Varbuse hobupostijaama (1863) hooned olid 1928–1997 teemestripiirkonna keskus. Seoses teeskuse üleviimisega Kanepisse alustas Eesti Maanteeamet 1990. aastate lõpus ettevalmistusi, et avada ajaloolises postijaamas teedemuuseum. 2000. aasta lõpus kinnitati tulevase muuseumi nõukogu koosseis, 2001.–2002. aasta jooksul alustas Põlva Teedevalitsuse koosseisus tööd muuseumi kolmeliikmeline kollektiiv. Regionaalse Kagu Teedevalitsuse loomise 1. novembrist 2002 moodustati selle üksusena Varbuse ehk Eesti Maantee muuseumi osakond.

Arhitektuurimälestisena kaitstavasse hoonetekompleksi kuulub viis hoonet. Need on 2001. aastal renoveeritud postijaama peahoone ja tõllakuur ning lähematel aastatel renoveeritavad tall, sepikodapesuköök ning postipoiste-sadulseppade elamu. Muuseumi kogusse kuuluvate teehitustehnikate eksponeerimiseks on postijaama kompleksi lähedusse kavas ehitada modernse arhitektuurilahendusega ekspositsioonihall.

Muuseumi ekspositsiooni kavandamisel arvestame nii tee-ehitusspetsialistide ja tehnikahuvilistega kui ka laiema ringi teede- ja liiklusajaloohuvilistega. Muuseumi ukseid loodame külastajatele avada 2005. aasta kevadel.

Balti- ja Põhjamaade maanteemuuseumide koostöövõrgustiku loomisest

Balti- ja Põhjamaade Maanteeametite juhtkondade eestvõttel alustati 2002. aastal Balti mere regiooni maanteemuuseumide koostöövõrgustiku loomist.

22.–24. oktoobril 2002 toimus Soome

- ♦ Artikli autor Mobilia muuseumi lähedal asuvas vaatetornis
- ♦ Author of the article in the observation tower near the Mobilia Museum
- ♦ Автор статьи на смотровой вышке недалеко от музея Мобилия

teede- ja liiklusmuuseumi Mobilia korraldusel Tampere lähedal Kangasalal esimehe Põhja- ja Baltimaade maanteemuuseumide seminar. Seminaril osalesid seitsme riigi maanteemuuseumide juhid – Baltimaadest olid esindatud Leedu, Läti ja Eesti ning Põhjamaadest Soome, Rootsi, Norra ja Islandi muuseum.

Kui Põhjamaade maanteemuuseumide koostööl on aastakümnetega mõeldav ajalugu, siis Balti- ja Põhjamaade maanteemuuseumide esimesest ühisseminarist sai sisuliselt tutvumisseminar. Muuseumide organisatsioon ja tegevuspõhimõtted on nii erinevad, et vastastikune koostöö võiks osapooli rikastada.

Balti mere regiooni maanteemuuseumide ühisosa on kõigi muuseumide seotus oma riigi maanteid haldava valitsusasutusega. Enamikel juhtudel on tegemist otse alluvussuhtega, erinevalt teistest osaleb Soome Maanteeamet (*Finnra*) sealse Mobilia muuseumi sihtasutuses ühena 24 asutajaliikmest.

Seminari avapäeval tutvustas võõrustava Mobilia muuseumi direktor Kimmo Levä muuseumi struktuuri ja tegevuse aluseid, mis suurel määral erinevad naaberriikide maanteemuuseumidest. 1991. aastal loodud Mobilia sihtasutuse (*Mobilia Foundation*) asutajate hulka kuuluvad lisaks eelnevalt nimetatud *Finnra*le erinevad maanteeliiklusega seotud organisatsioonid. Muuseumi juhtimine sarnaneb ettevõtte juhtimisega. Selle aluseks on pikaajalised kliendisuhed, majanduslik kasum ning unikaalne kompetentsus maanteeliikluse valdkonnas.

Muuseumil puudub tavapärane püsiekspositsioon. Igal kevadel avatakse kau-

- ♦ Soome teede- ja liiklusmuuseum Mobilia. Vaade muuseumi peahoonele
- ♦ Finnish Road and Traffic Museum Mobilia. View of the main building of the museum
- ♦ Финский музей дорог и транспорта Мобилия. Вид на главное здание музея

ni Längelmävesi järve ääres asuvas ekspositsioonihallis uus liiklusteemaline näitus. Selleaastane näitus kandis nime *Made in Finland* ja tutvustas Soomes toodetud sõiduvahendeid – nii sõiduaautosid kui erinevaid spetsiaalsõidukeid. Näitust toetab kogu suvist hooaega läbiv intensiivne ürituste programm. Muuseum on selgelt määratlenud oma peamise külastajate sihtrühma, kelleks on lastega soome pered. Aastas külastab Mobilia liiklusmuuseumi umbes 25 000 inimest.

1998. aastal alustasid Mobilia muuseum ja *Finnra* ühisprojekti Soome Maanteeametile kuuluva museaalse väärtusega esemekogu hooldamiseks. 2001. aastaks valminud uus 4000 m² suurune hoidlahoone, nn kogude hotell (*collections hotel*), võimaldab tagada kollektsiooni kaasaegsel tasemel haldamise (säilitamine, uurimine ja eksponeerimine). Vastav kokkulepe on allkirjastatud 25 aastaks. Muuseum soovib arendada oma tegevust tehniliste objektide hooldamisel ning pakkuda hoiuteenust teistele muuseumidele ja organisatsioonidele.

Kuigi Eesti muuseumide rahalisi võimalusi ei saa võrrelda naabrite omadega, tasuks ka meil tulevikuperspektiivis mõelda muuseumide säilitusalasele koostööle vastavalt omandatud ainulaadsetele oskustele ja tehnilistele võimalustele.

Vanim teedemuuseum Balti mere regioonis (asjaosaliste endi veendumuse kohaselt ka kogu maailmas) on meie lõunanaabrite lätlaste muuseum. Muuseum asutati Ogre linnas 1976. aastal. Ekspositsiooni avamiseni jõuti 1980. aastate keskel. Muuseumi uueks asukohaks on paari aasta eest saanud 15. sajandist pärit Šlokenbeka loss Tukumsi lähedal. Muuseumi rajaja ning direktor on omaaegne Läti teedehitustrusti juhataja Hamilkar Svikis. Veerandsaja aasta jooksul kogutud esemete hulk ja ekspositsiooni maht on aukartustäratav. Muuseum on sündinud entusiasmist ning armastusest oma eriala vastu.

Samad sõnad kehtivad ka 1995. aastal avatud Leedu Maantee muuseumi kohta. Muuseumi ekspositsioon avati Vilniuse–Kaunase kiirtee 25. aastapäevaks selle ääres asuvas Vievisse linnas piirkondliku teedekeskuse ruumides.

Nii Läti kui Leedu teedemuuseumi loojad on olnud oma eriala entusiastid. Täna on muuseumide juhid tajunud vajadust arvestada esemete säilitamisel ja eksponeerimisel enam kaasaegsete seisukohtadega.

Hea eeskuju naaberriikide (tee)muu-

♦ Mobilia muuseumi 2001. aastal valminud hoidlahoone, nn kogude hotell
♦ Deposit ory (the so-called hotel for collections) of the Mobilia Museum completed in 2001
♦ Построенное в 2001 году здание хранилища музея Мобилия, т.н. гостиница собраний

seumidele on Lillehammeri lähedal asuv Norra muuseum. Muuseumi looja ja arendaja on ajaloolase haridusega direktor Geir Paulsrud. Lisaks 1992. aastal avatud ulatuslikule püsiekspositsioonile Norra teede ja teedehituse ajaloost on aastate jooksul muuseumi territooriumil arendatud välja omalaadne vabaõhumuuseum. Siia on teisel aastal 20 erinevat teedega seotud hoonet – postijaam, kõrts, teedemasinate remonditöökoda, teeäärne külapood, sepikoda, teedehitajate barakid, teeliste mägiõnn jmt.

Norra teedemuuseumi mitmelaadne tegevus riigi teede ja teedehituse ajaloos säilitamisel, uurimisel ja populariseerimisel väärib omaette käsitlemist. Täna on muuseum kujunenud kogu riigi maantee-spetsialistide ühendavaks keskuseks.

Loodetavasti saab 2003. aastal teoks Põhja- ja Baltimaade maantee muuseumide koostöölepingu allakirjutamine ning selle lülitamine Põhja- ja Baltimaade maanteeametite koostööraamistikku.

Seminaril osalejad otsustasid edaspidi regulaarselt kord aastas kohtuda. Ühel aastal kohtutakse Põhjamaade ja teisel aastal Baltimaade muuseumis.

2003. aastal kogunetakse Läti Maantee muuseumi kutsel Tukumsi lähedal asuvas Šlokenbeka lossis. Lisaks korraldada ülevaatele muuseumide jooksu aasta tegevustest saab põhjalikumaks arutlusteks dokumenteerimine muuseumis.

Seminaril ning osavõtnud riikide maantee muuseumide tutvustusi saab näha ka Internetis aadressil <http://www.mobilia.fi>.

Marge Rennit on Eesti Maantee muuseumi direktor.

The Estonian Road Museum is housed in the former Varbuse horse post station in Põlvamaa county. At the end of 2000 the museum council was set up. The museum complex comprises five buildings. The museum expects to open the doors for visitors in the spring of 2005.

On the initiative of the managements of the Baltic and Nordic Road Administrations, the foundation of co-operation network of the road museums in the Baltic Sea region was started in 2002. On October 22–24, 2002, the first seminar of the Baltic and Nordic Road Museums organized by the Finnish Road and Traffic Museum Mobilia took place at Kangasala, near Tampere. Hopefully, in 2003 the co-operation contract between the Nordic and Baltic Road Museums will be signed.

Эстонский Дорожный музей располагается в бывшей конной почтовой станции Варбусе в Пылвamaa. В конце 2000 года был утвержден совет музея. В комплекс музея входит пять помещений. Музей надеется открыть свои двери для посетителей весной 2005 года.

По инициативе руководства Департаментов дорог стран Балтии и Севера в 2002 году началось создание сети сотрудничества дорожных музеев региона Балтийского моря. 22–24 октября 2002 года в Кангасала, недалеко от Тампере, прошел первый семинар дорожных музеев стран Балтии и Севера, организованный Финским музеем дорог и транспорта Мобилия. По всей вероятности, в 2003 году произойдет подписание договора о сотрудничестве дорожных музеев балтийских и северных стран.

Ka vanad mütsid väärivad kogumist ja talletamist

Ilmar Koppel

24. septembrist 3. novembrini 2002 oli Tartu Linnamuuseumis avatud näitus “Kiivrist kübarani”. Muuseumitöötajate lahkkel kaasabil esitleti Eestis 20. sajandil esinenud peakatteid, mida olin hobi korras aastakümnete jooksul kogunud. Kuna kogu minu kollektsiooni mahutamiseks ei jätkunud vitriine, siis koosnes väljapanek ainult vormipeakattetest – üldse oli näha 214 eset.

Kuna olen peaaegu 50 aastat olnud tuletõrjega seotud, on minu kogumistöö olnud prioriteetne tuletõrjemaatika. Näitusel olidki väljas kõik möödunud sajandil Eestis esinenud tuletõrjemütside ja -kiivrite näidised, kokku 26 ühikut.

Kõige suurema osa moodustasid näitusel Nõukogude Liidu sõjajõudude mütsid ja kiivrid – alates 1919. aastast kuni lahukumiseni Eestist. Ka nendel esemetel on meie ajalookogudes oma kindel roll: lisaks sellele, et neid kandsid siin võõrad, sunniti selleks ka eesti mehi.

Lugupidamist sisendavad meie oma Vabadussõja-aegsed ja hilisemad kaitseväge ja Kaitseliidu peakatted, nende hulgas nüüd juba rariteetsed Inglise, Saksa ja Prantsuse lahingukiivrid. Kui siia lisada raudteelaste, metsaametnike, sidetöötajate, korralvurite ja kooliõpilaste mütsid, on näitusel vaatajatele esitatud meie 20. sajandi ajalugu ka vormipeakatte kaudu. Iga näidatud peakatte tüüp on sel perioodil esinenud ka Tartu linnapildis, kas episoodiliselt või pikema aja jooksul. Vormimütsidest on kõige pikemat aega näha olnud Punaarmee pilotka, olles oma muutmata disainiga 50 aasta vältel ülekaalukas liider.

Kahjuks jäid esitamata iseloomulikumad tsiviilpeakatte näidised. Meeldivalt korvas seda puudujääki Ülle-Mari kübaraateljee, tuues näitusele suure nagitüübi moodsaid naistekübaraid, mida daamid võisid näitust külastades pähe proovida.

Näituse külastatavus oli keskpärane. Kooliõpilasi paelusid muidugi atraktiivsema olemusega eksponaadid, mille kohta tehti rohkesti sissekandeid külaliskraamatusse. Kahjuks jäi näituse kuuenädala-

ne lahtiolekuaeg liiga lühikeseks.

Mida kõike küll tänapäeval ei kollektioneerita, kuid vanade peakatte ja vormiesemete kogumine ei ole millegipärast populaarne. Osalt on see seletatav asjaoluga, et kodustes tingimustes on tekstiili säilitamine tülikas – nõuab näiteks margivõi mündikoguga võrreldes palju rohkem hoiuruumi ja vajab pidevalt kontrolli kahjurputukate suhtes. Ometi on see praegu veel parasjagu võimalusi pakkuv ala, sest möödunud sajandil on Eestimaal sõltuvalt geopoliitilisest asukohast riigikord koos sõjaväe, võimustruktuuride ja ametnikkonnaga muutunud seitsmel korral. Kogumismaterjali on päris laiahaardeliselt. Stabiilse riigikorra ja sõdadest puutumata maades, näiteks Rootsis või Šveitsis, esineb sellist ainet palju kordi vähem. Praegu veel leidub panipaikades või põõningutel mälestuseks hoitavaid esemeid. Uute põlvkondade sirgudes kaotavad need oma tähtsuse ning hävivad ja on museaalses mõttes pöördumatult kadunud.

Tublide saavutustega erakoguja on üks minu kolleeg Pärnust. Ta on kogunud üle poole saja kaitseväge ja Kaitseliidu peakatte esimese Eesti Vabariigi ajast. Leidub ka üksikuid entusiaste, kes koguvad Saksa sõjaväe vormiesemeid, kuid seoses kokkustajate tegevusega ja suure nõudlusega välisriikidele pole see ala eriti edukas. Muuseumid mundritega spetsiaalselt ei tegele ja seepärast on seal vormiesemeid juhuslike eksemplaridena.

Seega on hobikogujate tegevusel kaugemaleulatav tähtsus, sest mingi osa nende talletatust jõuab päris kindlasti muuseumidesse. Lävies inimestega ning osaledes kogujate kokkutulekul, leiame oma missioonitunde ajendil veel mõndagi huvitavat ning seniavastamatut. Reeglina jõuab hobikoguja aastakümneid kestnud tegevuse järel süstematiseeritud kollektsiooni loomiseni. On täiesti loomulik, kui see töö päädib vastavateemalise näituse-

♦ Vaade näitusele “Kiivrist kübarani”
♦ View of the exhibition “From Helmet to Hat”
♦ Вид на выставку «От шлема до шляпы»

ga. Väärrib kiitust, et meie muuseumid on kõigi alade erakogujatesse suhtunud vastutulelikult ja soodustanud ajutiste näituste tegemist.

Meie muuseumidel vormimütside ja -rõivaste kogusid ei ole. Erakogujate kollektsioonidel ei ole kahjuks kindlustunnet sisendavat tulevikku. Inimese eluiga on ajaloo kontekstis ju imelühike. Muuseumid aga eksisteerivad sajandeid ning ka kauges tulevikus on seal asuvad varad kättesaadavad uurijatele ja neid saab kasutada näituste tegemiseks.

Kuna meil on juba praegu terve plejaad kitsa eriala muuseumi, siis on selle artikli autor veendunud, et ka Eestimaa mütsi- ja mündrimuuseum saab kunagi tegelikkuseks.

Ilmar Koppel on harrastuskoguja.

From September 24 to November 3, 2002, an exhibition was staged at the Tartu City Museum under the heading "From Helmet to Hat", which displayed headgear worn in Estonia in the 20th century. 214 peaked caps from the collections of the City Museum as well as those from collector Ilmar Koppel were exhibited. From the point of view of future, it is important to collect old caps and uniforms, as the younger generations are not able to appreciate them enough and these objects as message bearers from the past are doomed to oblivion. The author considers it necessary to establish a special museum for caps and uniforms in the future, which would bring together historic objects from this sphere.

С 24 сентября по 3 ноября 2002 года в Тартуском городском музее демонстрировалась выставка головных уборов, бытовавших в Эстонии в 20 веке, «От шлема до шляпы». Было экспонировано 214 форменных фуражек из личной коллекции Ильмара Коппеля и собраний городского музея. Собрание старых фуражек и мундиров важно для будущего, ибо подрастающие поколения не умеют их достойно ценить, и предметы как вестники из прошлого предназначены к исчезновению. Когда углубленно исследовать историю старых головных уборов, можно открыть для себя и почувствовать дух далекого прошлого. Автор статьи считает нужным создание в будущем музея фуражек и мундиров, который объединил бы в себя тематический исторический материал по всей Эстонии.

Nõukogude propaganda Maarjamäe lossis

*Gristel Ramler
Anne Tamtik*

Eesti Ajaloomuuseumi näitused on enamasti üsna akadeemilised. Keskmuseumi auväärne positsioon on tihti seadnud näitustele kindlad raamid. Lahutamatu osa meie põhikogust moodustavad esemed, mis pärinevad 20. sajandi teisest poolest, st okupatsiooniperioodist. Paljud neist asjadest on vastu võetud käsu korras ja neile on seetõttu osaks saanud muuseumi

mitõtõtjate vaikiv hukkamõist.

Värvikamad neist esemetest on venasvabariikide kingitused, mida kohustuslikus korras annetati ajaloomuuseumidele üle terve endise NSV Liidu. Okupatsiooniaeg tingis vastumeelsuse nende suhtes. Ajad on õnneks muutunud, kuid punaesemeid on meie kogudes hoolsalt edasi hoitud. Samas pole suurt osa neist

Fotod Rein Kämer

- ♦ Vaaside ja vaipade saal
- ♦ The hall of vases and tapestry
- ♦ Зал ваз и ковров

eksponeeritud. Sellest sündiski näituse "Nõukogude propaganda" idee. On mõistetav, et nende esemete näitamiseks tuleb väljuda akadeemilise näituse raamidest, kui ei taha vaatajale hinnangut ette kirjutada. Kuivõrd on eesti ühiskond valmis näitust "Nõukogude propaganda" üldse vastu võtma, selgub aja jooksul. On selge, et külastajad tulevad näitust vaatama erineval põhjusel ja erineva eelhäälestusega.

Näituse eesmärk on näidata nõukogude propaganda totaalsust, selle tungimist igale elualale ja ennekõike kasvatusse. Tänu Filmiarhiivi vastutulekule on meil ka temaatiline filmiprogramm ja taustamuusika, mis näituse mõju kahtlemata võimendavad. Väljapanekut koostades lähtusime nõukogude propaganda kohus-

tuslikust temaatikast – kool, tööpaatos, valimised, kommunismipraktikute kultus, nõukogude täht- ja ametipäevad. Omaette "eksponaat" on Evald Okase 1987. aastal valminud pannoo, kus on eelnimetatud teemad suuremalt osalt ka esindatud.

Mõjuvaim on kindlasti vaaside ja vaipade saal, sest mõlemad rabavad oma gigantusega. Väga keeruline oli näituse tehniline teostus – raskeid hiigelvaipu polnud võimalik seinale riputada, meetrikõrgused vaasid kippusid ilma kindla toeta ümber kukkuma, oli skulptuure, mida nende raskuse tõttu polnudki võimalik välja panna jne. Raske oli teha lõplikku valikut, sest suurema osa esemetest pidime hoidlatesse jätma, kuna muidu oleks meil vaja läinud palju suuremaid ruume.

Ülikooli juubelinäitus koostaja pilgu läbi

Terje Lõbu

Tartu Ülikoolil on 2002. aasta kulgenud jälle juubelistundmuste tähe all – möödus 370 aastat Gustav Adolfi ja 200 aastat Aleksander I antud allkirjadest, mis on meie jaoks väga olulised. Kuna juubeli korraldajate tähelepanu oli pööratud ümargusemale numbrile, võttis ka Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseum endale ülesan-

de luua näitus, mis jäädvustaks 200 aasta taguseid ülikooli taasaavamise ja sellele järgnenud Tartu suurkooli "kuldse sajandi" aegu.

Kuidas säärases üsna tüüpilises juubelisituatsioonis "uus ja huvitav" välja näha? Jälle oli põhjust küsida, kellele me üldse juubelinäitusi teeme. Kas ülikooli

Näituse korraldamiseks on Eesti Ajaloomuuseumi Maarjamäe filiaal kõige sobivam koht, kuna 1980ndail plaaniti lossi rajada Rahvaste Sõpruse Muuseum. Näitus "Nõukogude propaganda" näitab kõrverpeeglis, milline oleks võinud olla Maarjamäe lossi püsiekspositsioon, kui riigikord ei oleks muutunud.

Näituse korraldajad on Anne Tamtik ja Gristel Ramler, kujundas Madis Kivi.

The author gives a survey of the exhibition "Soviet Propaganda" staged at the Estonian History Museum, which was opened in November 2002 in Maarjamäe Castle. The more colourful among the displayed objects are the presents from the other union republics, which were given to history museums all over the former Soviet Union as obligatory donations. The display also includes a mural painting by Evald Okas, which depicts the obligatory topics of the Soviet propaganda. The hall of vases and tapestry is very impressive with its gigantic exhibits.

Авторы делают обзор выставки Эстонского Исторического музея "Советская пропаганда", открывшейся в ноябре 2002 года во дворце Maarjamäe. Самыми выразительными экспонатами выставки являются подарки братских республик, которые в обязательном порядке преподносились в дар историческим музеям по всему бывшему Советскому Союзу. На выставке в числе других экспонируется и панно Эвальда Окаса, отражающее обязательные темы советской пропаганды. Очень впечатлителен зал ваз и ковров со своими гигантскими экспонатами.

Foto Andres Tennus

(juubeli)külastajatele, ülemustele, kooliõpilastele, ülikooli vilistlastele?

Vastus küsimustele sisaldas tüüpilist kompromissi. Valisime vaatajakonna suhtes kesktee – natuke mürsikule, natuke gümnaasistile, natuke uut ka ülikooli minevikku hästitundvale külastajale. Muidugi oli oht, et taoline koguperenäitus võib

Foto Andres Tennus

vaataja hoopis ükskõikseks jätta. Siiski tahtsime loobuda, kas või ruumipuuduse tõttu, kogu keiserliku ülikooli hiilguse ümberjutustamisest. Selleks pidasime vajalikuks panna paika näituse sisulised piirid. Lähememisnurgaks teemale valisime eestlast eeldatavalt huvitava (kuid paraku sageli *alma mater*'i elitaarse käsitlemise kontekstis ununeva) problemaatika – Tartu Ülikool ja Eesti. Polnud ju Tartu ülikool ainult saksa ülikool, nagu seda laialt ringlevat tõika on kaudselt kinnitada aidanud ehk ka nn rahvusülikooli aastapäev, 1. detsember (luues ettekujutuse, et enne 1919. aastat asus Tartus küll üks suur, aga samas võõras nähtus).

Ekspositsiooni ülesehituse ja tehniliste vahendite valiku tingis näituseruum – Tü Ajaloo Muuseumi Valge saal, mis on küll pidulik ja väärikas paik ülikooli viimase 200 aasta ajalooks, kuid näitusetegijale paras pähele. Teostuse määras kaudselt ka näituse rahastaja, ülikooli soov jätka tava, et Tartus Toomel valminud ja eksponeeritud näitused ringleksid kõigis ülikooli kolledžites ja esindustes üle Eesti. Ühelt poolt on see kulutatud raha arukas kasutamine ning koostajate töövaeva tunnustamine. (Kõrvalepõikena – suuremat lugupidamist ootame aga just meie Valges saalis eksponeeritavate näituste suhtes, mille saali erineval otstarbel kasutavad seltskonnad lükkavad tihtipeale lihtsalt nurka, et see ei segaks tantsu lõomast, nagu korduvalt juhtus ka vaadeldava näitusega. Mõistagi lõhub see väljapanekut.) Teisest küljest ei lase ringreise tegev näitus, mis eeldab võimalust seda ümber paigutada ja eksponeerida väga erinevates tingimustes, koostajate fantaasial ja soovidel end sajaprotsendiliselt

realiseerida. Nii tuli taas kasutada kokkupandavaid ja kergesti transporditavaid raame, millesse paigutatud plakatitele (üldiselt igavaks peetav lahendus), tuli mahutada kõik see, mis meil oli valitud teema kohta öelda.

Kuna oodati tasakaalukat ja pigem kiitvat kui kriitilist suhtumist juubilar, oli väike kartus, kuidas erinevate näitusetegijate keele- ja mõtteilm kokku sobivad. Hiljem on õnneks selgunud, et see ei häirunud külastajate silma ega meelt. Kindlasti aitas ühtlase mulje loomisele kaasa näituse kunstniku kogemuse erinevate plakatinäitustega. Niipalju siiski koostajaist lähtuvat individuaalsust säilis, et stendid paigutati saali kolme eraldi rühmana, mille plakatiraamide kujunduses kasutati erinevaid värve.

Teksidele-fotodele teisaldatavatel stendidel lisandusid saali vitriinides kolmemõõtmelised eksponaadid: teadusinstrumentid, esemed, raamatud – kõik, mis kas või kaudseltki seotud näituse temaga. Kuna meie muuseum on eelkõige reaal- ja loodusteadusliku teaduslooo kogu ja säilitaja, siis humanitaaralade ja igapäevaelu mälestiste väljapanekul aitasid meid Tü raamatukogu käsikirjade ning haruldaste raamatute osakond, Tü Geoloogiamuuseum, Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu Linnamuuseum, Eesti Loodusuurijate Selts ja Tü Arheoloogiakabinet. Suur tänu lahke abi eest!

Näitusele lisandus slaidiprogramm Tartu ja ülikooli kokkupuutepunktidest.

Mida andis näitus tegijale? Tähtsaim on saadud kogemus, kuidas koostada võimalikult laiale ringile (kuid kindlasti mitte kõigile) mõtlemisainet pakkuv, mitte haigutava ajavast faktiderägistikust

koosnev ülevaade ülikooli ajaloo pikast perioodist (1802–1918). Seekord valiti teljeks ülikooli side eestlusega. Näitusega õnnestus ehk kinnistada Eestimaa ja eestlane oma olemise ja tegemistega tugevmini nn saksa ülikooli külge ja kinnitada, et Tartu ülikool on olnud meie oma juba enne 1919. aastat. Kui palju ahtakesem oleks olnud Tartu teadusemeeste uurimisring ilma eestlaste (lätlasti ei tohi ka siiski unustada) ja nende maata! Eesti Vabriigi algusajaks olid eelnevate põlvete uurijad loonud kindla aluse nii meie maa ja rahva, looduse kui ka keele ja hinge uurimiseks. Oma osa oli keiserliku Tartu ülikooli näo kujundamisel ka eestlastel, kelle väikese-arvuline haritlaskond oli sellele teadlikult kaasa aidanud. Oli see ju 19. sajand, mis süstis eestlasesse lugupidava suhtumise koolitarkusesse ja oma suurtükk.

Koostades lühikese ajaga mahuka näituse (52 umbes A0-suurust plakatit, meetrite viisi vitriine), saime tunda meeskonnatöö rõõme ja vaevu. Näituse koostasid Mare Viiralt, Ken Kalling ja Terje Lõbu. Kunstnikutöö tegi Marika Tang ja saali kujundamisel oli abiks Esti Kittus.

Näitus avati Tü Ajaloo Muuseumis 24. aprillil 2002. aastal.

Terje Lõbu on Tü Ajaloo Muuseumi museoloog.

In 2002 the University of Tartu celebrated the 200th anniversary from its re-opening in 1802. The Tartu University History Museum participated in the festivities with an extensive exhibition, which opened at the end of April, 2002. The aim of the exhibition, which was first to be displayed on museum premises, and later to be presented in different parts of Estonia, was to reflect the relations of alma mater with Estonian land and people. Concerning the aforementioned, it must be admitted that this approach was relatively unique as up to now the tradition to treat the history of the University in a broad academic international context has generally prevailed. The curators of the exhibition were Mare Viiralt, Terje Lõbu and Ken Kalling, and designers Marika Tang and Esti Kittus.

B 2002 году Тартуский университет ознаменовал 200-летие со дня своего восстановления в 1802 году. Исторический музей Тартуского университета отметил юбилей выставкой, открытой в апреле 2002 года. Выставка эта – сперва предназначенная для показа в музее, позже по всей Эстонии, – рассматривает взаимоотношения между alma mater и народом Эстонии.

Mürginäitus

Renata Sõukand

2002. aasta algas Tü Ajaloo Muuseumis tormiselt. Eelmise aasta oktoobris Eesti Haigekassa le esitatud näituse "Ettevaatust, mürk!" projekt oli saanud heakskiidu. Aega oli vaid kaks kuud. Kuid tulemus oli igati õnnestunud, sest näituse lah-tiolekt pikendati suve lõpuni, andes külastajatele kaks kuud lisa-aega tarkuse kogumiseks. Sihtgrupiks olid algselt mõeldud 5.–9. klassi lapsed, kuid tegelikult käisid näitusel igas vanuses koolinoored nii organiseeritult kui ka üksikult. Näitust külastas kokku 7000 inimest, nende seas 105 õpilasgruppi, kellele oli tagatud ka muuseumitund. Näituse juurde kuulusid ka töövihikud, 13-minutiline videofilm ja kodulehekül (http://www.ut.ee/REAM/myrk).

Eelmise n-ö preventsoonimaigulisel näitusel "Miks mitte armastada neid mõlmaid?", kus lastele räägiti abordist ja kõigest sellega seonduvast, käisid mitmed õpetajad välja mõtte, et oleks huvitav näha sellist näitust, mis hoiataks lapsi ümbritsevate ohtude eest.

Autorile oli see esimene näitus. Suureks abiks oli näituse kunstnik Kärt Mikli, ilma kellelta seda näitust kindlasti ei oleks sündinud. Väga palju aitasid kaasa ka vanemad kolleegid Mare Viiralt ja Terje Lõbu, kus nõu, kus jõuga. Ka Leili Kriis, Virge Lell ja Maris Tuuling aitasid palju eksponaatide otsingul, aga ka mujal. Näituse sisulisel koostamisel olid abiks paljud Tartu Ülikooli õppejõud ja teadurid: Aidula-Taie Kaasik, Illar Leuhin, Ülis Sõukand, Lea Maipuu, Maris Väli, Silver Sarapuu; Kuulo Kalamees ja Mall Vaasma ZBI-st ning SA Tartu Kiirabi koolitusjuht Andras Laugamets. Näituse valmimisel ja läbiviimisel oli autori paremaks käeks Tü sotsioloogiastudeng Aire Raid-vee. Lisaks veel palju sõpru, kes piasjades abistasid. Tänu nii suurele abile sai võimatu võimalikuks ja näitus avati 6. märtsil 2002.

Näituse põhitallaks oli 16 A0 formaadis plakatit, millel kajastusid nii mürgistuse teoreetilised tagamaad kui ka konkreetsed mürkide liigid (plakatid on Internetis vabalt saadaval). Lisaks oli eksponeeritud hulganisti Tü kohtuarstieksper-tiisi laborist pärinevaid erinevate mürgi-kahjustustega organeid (peaprobleemiks

oli, et terveid organeid ei olnud kusagilt võtta ja visuaalne võrdlusmaterjal puudus). Kappidesse peidetud kaasaegsed se-gadusse ajavad tabletikesed, joogid ja muud kahtlase väärtusega kraam illust-reerisid näitust sama hästi kui mürgiseen-te maketid. Esindatud oli ka Tartu Noor-soopolitsei viimaste aastate saak koos sinna juurde käivate tõsielulugudega. Näitusele sai kaasata ka püsiekspositsioo-ni eksponaate: ajutiste näituste saali pää-seb vaid läbi kaasaja saali ja seal ukse kõrval ilutseb 1961. aastal Tü-s valmista-tud esimene tehiseeru aparaat... Siin tek-kis juba võrdlusmoment – näitusel oli esindatud ka inimese neer, ehkki puskari-mürgitusega. Vastava toonaalsuse lisami-seks oli näituse miljöo rikastatud ka ratas-tooli-haiglavoodiga, mille kõrval hoiatu-seks tilguti isotoonilise lahusega.

Algselt oli näituse juurde mõeldud narkonäituse eeskujul slaidiprogramm, kuid sellest mõttest tuli loobuda, sest slai-de näitamine eeldab aparatuuri. Mängiti läbi neli võimaliku mürgistuse stseeni, kus nii kannatajaks kui abistajaks pooleks olid lapsed. Lisaks sellele filmiti mõned klipid abistamisvõtetest ja ka ühest tõeli-sest 3-aastase lapse mürgistusjuhust. Vii-mane paigutati filmi lõppu ja see kole vaatepilt oksendavast kolmeaastasest põnnist pani filmile otsustava punkti. Suur tänu poisi emale, kes lahkelt lubas

♦ Ämblik ja tema võrku ununenud narkomaan-mürgitarvitaja

♦ Spider with a drug-addict left in its web

♦ Паук и забытый в его паутину наркоман-потребитель отрав

seda lõiku kasvatuslikel eesmärkidel kasutada. Filmi režii, montaaž ja operaatori-töö on Paul Vesikult, noored näitlejad olid Miina Härma Gümnaasiumi 6. klassi õpilased.

Filmi mõju näituse õnnestumisele ei saa alahinnata, sestap soovitus: kui on vä-hegi võimalik mõnele tulevikus tehtavale samalaadsele programmile kas või väike filmijupp lisada, tuleks seda teha. See aitab teemale veel kord pilk peale heita ja seda kinnistada.

Näituse külastamise stsenaarium nägi välja nõnda. Kõigepealt said lapsed kätte paberi ja joonistusvahendid ning grupi peale panid sinna nii palju teadmisi mürgist, kui parasjagu meelde tuli. Siis toimus arutelu, igal grupil tuli oma "plaka-tit" kaitsa kogu klassi ees (kusjuures näi-tus jäi ikka veel kardinat taha). See pidi lapsed tahes-tahtmata viima näituse laine-le. Alles seejärel mindi näitust vaatama: tutvuti plakatite, eksponaatide ja lugude-ga, mis nendega kaasas käisid. Siin rääkis peamiselt giid. Nii omandati uus info. Järgmisena vaadati näitusefilmi ja kui vaja, arutati mõned teemad veel kord läbi. Nii kinnistati omandatud info.

Õpetaja sai igale lapsele kaasa ka töö-vihiku (autorid Riina Reiljan ja Tiina Sõ-ber Tartu Kivilinna Gümnaasiumist), mis sisaldas kogu küsimustele vastamiseks vajaliku materjali, kohati dubleerides, ko-hati täiendades näitust. "Kinnistamine" toimus mõne päeva möödudes. Suurem osa õpetajaid kasutas seda ka hindelise arvestusena.

Näituse külastus kestis keskmiselt

- ♦ Oksejuur on üks väheseid muuseumi eksponaate, mida näitusel kasutada sai
- ♦ Ipecacuanha is one of the few exhibits that could be used at the exhibition
- ♦ Корень вызывающего рвоту растения – один из малочисленных музейных экспонатов, который был использован на выставке

kaks akadeemilist tundi.

Näitusel valmis tohutult hulgal "mürgi-plakateid". Sellist suurt tööd ei saanud kuidagi tähelepanuta jätta. Seega otsustati neid eksponeerida eraldi näitusel. Žürii koosseisus Tartu linnaarst Sirje Kree, Miina Härma Gümnaasiumi õpetaja Tiit Kuuse ja Kärt Mikli valis mõnikümme parimat tööd, millest üks igast sihtgrupi klassist sai auhinna. Valikut teha oli äärmiselt raske, sest häid töid oli palju.

Õpetajate hinnangut näitusele selgitati näituse järel jagatud anonüümsete küsitluslehtede põhjal. Tagasi muuseumisse jõudis 35 ankeeti. Õpetajad toonitasid teema aktuaalsust, sobivust õppeprogrammi ja õppetöö head ülesehitust, isikustatud lugude jutustamist faktide sekka ja seda, et on hea, kui õpilased saavad kodust välja (klassist ära). Nuriseti ruumikitsikuse üle ja mõne klassi puhul oli raskusi kogu grupi töösse haaramisega. Tehti palju ettepanekuid uute näituste osas, näiteks näitused ainult esmaabist, eraldi näitused alkoholist, suitsust, narkootikumidest (kuigi viimane on juba olnud, kasvavad uued lapsed peale ja teema on paraku väga aktuaalne), soost, madudest, nakkest, aknest. Neid teemasid on ju ikka... sest meie siin võime ju rääkida, aga näitevahendeid pole kusagilt võtta. Tulevikunäitustelt oodati rohkem kaasatavate võimalusi: ... atraktiivne oleks "mürgilabor", kus õpilased saaksid katsetada mingi mürgi (suhteliselt ohutu katsetamiseks) toimet mikroorganismidele. Kõik, mida ise uurida saab, saab kõige paremini selgeks (9. klassi õpetaja).

Ka viktoriini või väiksemaid töölehti kohe pärast näitust pakuti kui üht võimalust õpilasi rohkem kaasa mõtlema panna.

Nagu alati leidis ka vastakaid arva-

musi:

"Enne kui näitust hakata kommenteerima, võiks lasta 5–10 minutit lastel sellega tutvuda, rahuldada esmane uudishimu ja tekitada samas uudishimu, et saaksid rahulikult jälgida (3. klassi õpetaja).

Samas, kui proovisime seda lähendust, tuli hoopis vastupidine kommentaar:

[Tuleks] alustada kohe eksponaatide tutvustamisega (mitte lasta õpilastel alguses iseseisvalt uurida). Hiljem on selleks sobivam aeg.

Eks kõik sõltub konkreetsest grupist. Selles ongi muuseumipedagoogika kunst, et õiget lähenemist õigele grupile sobitada...

Ja julgustuseks: Lastele meeldis väga mõistekaardi tegemine rühmatööna, sai näidata võõrastele (õpetaja rõhutus) oma teadmisi, see oli mullegi üllatav.

Üksikküllastajate hinnang näitusele selgus n-ö kihutusnädala ajal märtsi keskkel, mil jagati loosis osalevaid küsitluslehti ja nii mõnelgi päeval sai näitust tasuta külastada (ja see tõi kohale näiteks laupäeval 106 registreerimata küllastajat!). Täideti 63 ankeeti, kõige noorem ankeetäitja oli 8-aastane ja kõige vanem 73-aastane. Küllastajad väitsid, et näitus manitseb ettevaatlikkusele ja tuletab meelde, et ohtu võib leida igal pool. Samas õpetab ohtu vältima ja halvimal juhul olukorrast võimalikult väikeste kahjudega välja tulema.

Väga julgustavana mõjus toksikoloog Heino Noore kommentaar: Väga hästi esitatud ja kujundatud ning populaarses vormis üsnagi mõjuvad materjalid. Esmatähtis eesmärk – ägedate mürgistuste ärahoidmine on suuresti saavutatud, ja seda tingimusel, kui näitust külastatakse.

Järeldused

♦ Näitus ja sellega kaasnevad üritused olid probleemi teadvustamise seisukohalt väga olulised ja kõigi (nii sihtgrupi, õpetajate kui tavaküllastajate) hinnangul vajalikud ning informatiivsed.

♦ Õpilased said näituselt juurde uusi teadmisi ja värskendasid (või kummutasid) vanu.

♦ Õppetöö läbiviimise metoodika õigustas end täielikult.

♦ Kõige olulisemaks pidasid õpetajad seda, et kuigi teemat on kohati ka klassitunnis käsitletud, mõjub võõra inimese poolt ja koolist erinevas keskkonnas probleemile tähelepanu juhtimine palju mõjuvamalt ning jätab sügavama jälje kui koolis räägitu.

♦ Hindeline arvestus mõneti häiris sun-

♦ Kõrvuti küpsistega on rotimürk ja rotimürgiga segatud kaerahelbed

♦ Side by side with biscuits, there is rat poison and oat flakes mixed with it

♦ Рядом с печеньем – крысиный яд и овсяные хлопья, перемешанные с этим ядом

dimatut keskkonda, kuid samas motiveeris rohkem mõningaid õpilasi, kes muidu oleksid olnud rohkem hajevil. Kõik sõltus konkreetsest grupist.

Siit ka julgustus muuseumidele: tehke rohkem näitusi, mis tegelevad ühiskonna valupunktidega. Isegi juhul, kui teil ei õnnestu saavutada rahastajate soosingut, saavutate kindlasti õpilaste ja õpetajate heakskiidu.

Renata Sõukand on Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseumi projektijuht.

The exhibition "Be Careful, it is Poison!" was mounted at the Tartu University History Museum at the beginning of March and stayed open until the end of August. Staged by Renata Sõukand and Kärt Mikli, the exhibition was visited by about 7000 people, including 105 student groups, for whom a museum class was held. The article discusses the preparations for the exhibition, the methodology of the concrete museum class, and the visitors' opinions about the problem and its solution.

С начала марта до конца августа в Музее истории Тартуского университета проводилась выставка «Осторожно, яд!». Выставку посетили более 7000 человек, среди которых было 105 групп учеников, с которыми проводили также уроки. Данная статья обсуждает подготовку выставки, методику проведения урока и мнения посетителей о проблеме и ее решениях.

Põlva Talurahvamuseumi tegemistest

Reet Roop

Tänavu mais möödus 30 aastat ajast, mil tehti algust Põlva Talurahvamuseumi rajamisega. Kaudselt oli põhjuseks Karilatsi algkooli sulgemine. Lasta hävida ajalooliselt väljakujunenud omalaadne kompleks (koolitalu koos kroonuvalla säilinud hoonetega) oleks olnud vastutustundetu ja kultuurivaenulik tegu meie järeltulevate põlvkondade ees. Tollel ajal ei olnud Põlvamaal ühtegi tegutsevat muuseumi, sobivat asukohta muuseumile oli juba eelnevalt otsitud. Nii alguse talurahvamuseum Karilatsis. 1997. aastast täidab see ka maakonnamuuseumi rolli. Muuseumitöötajate kokkutuleku korraldamine rahvusvahelisel muuseumipäeval 2002. aastal oli meile suur au ja sünnipäevakink.

Muuseumipedagoogi tööleasumisega on meie muuseumis oluliselt suurenenud ürituste arv ja tõusnud nende sisuline tase. Aastase kogemuse põhjal võib teha järelduse, et aktiivne tegevus kutsus lapsi kaasa mõtlema. Lapse jaoks pealtnäha igava

teema omandamine huvitava tegevuse kaudu annab väga häid tulemusi. Oluline on koostöö koolidega. Selleks on meil otseste maakonna haridusosakonnaga, käime niipalju kui võimalik erialaõpetajate nõupidamistel, et rääkida oma ideedest lastega töötamisel. Kiirühendus koolidega toimub Interneti vahendusel. Niimoodi saab eelnevalt kokku leppida ja hiljem praktilises tegevuses arvestada õpetajate ja ka õpilaste konkreetseid soovide mingi teema käsitlemisel. Meil on head suhted OÜ-ga Miksike, kellega koostöös on valminud ja Internetis avalikult kasutatav mahukas materjal "Karilatsi aeg Miksikeses". Sealses keskkonnas saavad lapsed enne muuseumikülastust tutvuda muuseumis pakutavaga, samuti kinnistada oma teadmisi töölehtedel, mis on vastavuses nende kooliprogrammidega, ja tulla siis meile juba nähtut üle vaatama. Tänu sellele koostööle on muuseumi korraldatavatest nn vanaaja koolitundidest osavõtt väga aktiivne.

Fotod Tiit Niinemägi

- ♦ Põlva maavanem Aare Tilk raporteerib omavalitsuste päeva juhile Reet Külaotsale valmisolekust teha muuseumiga aktiivset koostööd
- ♦ Arne Tilk, Põlva commune elder, reporting on the Day of Local Administrations to Reet Külaots, the organizer of the event, of his readiness for active co-operation with the museum
- ♦ Старшина Пылваского уезда Ааре Тильк рапортует руководителю дней местных самоуправлений Рее Кюлаотсу о готовности к активному сотрудничеству с музеем

Lisamaterjale kogudesse saame ka õpilaste koduloouurimuslikest tööst. Muuseum korraldab uurimistööde retsenseerimise ja parimaid autoreid ergutame väikeste meenetega. Materjali kogumisel ja esialgsel süstematiseerimisel teeme tõhusat koostööd maakonna koolidega. Nii mõnedki neist on aegade jooksul kogunud ja loonud olulisi ning ka laiemat huvi pakkuvaid materjale oma piirkonna kohta.

Juba kolmandat aastat toimub jõuluüritus, kus ei kohta päkapikke ega jõuluvana. Lapsed satuvad vanasse aega, veskitrollide ja haldjate maailma. Tuletatakse meelde esivanemate aegseid kombeid ja traditsioone, lisaks muidugi kõikvõimalikud üllatused. Tänu viiehektarilisele territooriumile ja paljudele hoonetele (neid on kokku üheksa) saab igal aastal välja mõelda uusi tegevusi ja paiku, mis teeb üritused huvitavaks ka võimalikele korduvkülastajatele.

Just tänu talurahvamuseumile kohastele üritustele – külateatrite vabaõhuetendused, kus muuseumi hooneid kasutatakse dekoratsioonidena, memmede suvisimmanid, puuetega inimeste suvepiknikud (siin võivad puuetega inimesed vabalt liikuda ja samas ka muuseumiga tutvuda) või pruutpaaridele korraldatavad elluminekueksamid vanas rehetares – oleme suutnud küllastajatele pakkuda lisaks ajaloolisele taustale ka vaba aja pikemat sisustamist. Märkimisväärse osa küllastajatest moodustavad korduvkülastajad. Muuseumi tegevusega oleme osaliselt suutnud ka taastada kohalikku kultuurielu, mis Karilatsi-taolises üsnä kõrvalises kohas oli päris soikunud.

Põlva Talurahvamuseumi arengusuundadest lähtudes oleme viimasel aastal seadnud eesmärgiks panna käima omavalitsuste ajaloo süvauurimise ja jäädvustamise endise Liivimaa aladele jäävas piirkonnas. Mainitud tegevuse tõhusaks käivitamiseks valmistas muuseum ette ja sõlmis koostöö raamlepingud lähimate naabrite Põlva-, Võru-, Valga-, Tartu- ja Jõgevamaa omavalitsusliiduga.

Ka tänane päev on kord ajalugu. Näiteks kavandatud võimalik haldusreform on mõne aja möödudes huvitav ja intriigeriv ajalugu. Seemnena on muuseumi kogudes talle ja ka osaliselt eksponeeritud materjale endisaegse valla ajaloo ja vallavalitsuse ning vallakohtu tegemiste kohta. Ka säilitame Karilatsi viimase vallavanema Robert Vanatare kirja pandud mälestusi, mis sisuliselt moodustavad endisaegse valla tervikliku ajaloo ning mille alusel on võimalik komplekteerida eespool nimetatut teemat huvitavalt ja elavalt. Kogutud ja süstematiseeritud materjali saavad tulevikus kasutada kõik huvilised, nii üksikisikud kui organisatsioonid. Omavalitsusajaloo püsiekspositsiooni põhjal saame edaspidi muuseumis korraldada kodanikukasvatuse ja demokraatia koolitust. Juba praegu toimuvad meil sügiseti vastavalt kokkuleppele koolidega teemaatilised nn vanaaegsed koolitunnid.

Tänavu maikuu algusest muuseumis peetava omavalitsuste päevaga, kus osalesid seekord ja loodame väga, et osalevad ka tulevikus, kõigi viie naabermaakonna omavalitsuste esindajad, kellega seob meid siin sõlmitud koostöölepe. Omavalitsuste päeval saame oma kogudes täiendavaid materjale lepingupartneritelt, anname aru aasta jooksul tehtust ning seame sihte edaspidiseks.

Reet Roop on Põlvamaa Talurahvamuseumi direktor.

Kas väikemuuseum on väike muuseum?

Virve Tuubel

Peipsiäärsete muuseumide näitel

Eestis on viimasel kümnendil tekkinud just väikemuuseume. Võime küll diskuteerida, kas neid ikka on juurde vaja. Ometi muuseume tekib ja enamasti on

♦ Maavanemad vanaaegses koolitunnis tõsiselt töötamas. 1999

♦ County governors working hard in an old-fashioned class. 1999

♦ Уездные старшины за серьезной работой на уроке «под старину». 1999

The Põlva Peasant Museum is a county museum, which in the spring of 2002 celebrated its 30th anniversary. It is a historically peculiar complex, a school farm together with the preserved buildings of the crown commune. The museum is situated on a spacious territory (5 ha) and comprises a number of buildings (nine altogether).

Open air performances, village hops, picnics and old-fashioned classes have made the museum popular. Owing to these activities the number of recurrent visitors at the museum has increased. At the same time the peasant museum is the only cultural centre for local people. During the past year educational work was essential for the museum.

Research into the history of local authorities has become one of the most essential fields of study.

Крестьянский музей в Пылве – это уездный музей, которому весной 2002 года исполнилось 30 лет с его основания. Здесь расположен исторически своеобразный комплекс, школьная усадьба вместе с сохранившимися казенными волостными постройками. У музея большая территория (5 га) и много построек (всего 9).

Популярными стали представления под открытым небом, музейные школьные уроки «под старину». Благодаря мероприятиям выросло количество посетителей музея, которые приходят сюда не первый раз. В то же время для местного населения музей является единственным центром культуры. В последнее время существенной для музея стала педагогическая работа. Одним из существенных исследовательских направлений стало изучение истории местных самоуправлений.

aastal asutatud valdade initsiatiivil muuseumid soomepoistele, Kalevipojale ning vanausuliste eluolu kajastav väljapanek Varnja Pereseltsi majas. Samuti mahub viimasesse kümnendisse mitmete muuseumide rajamine Peipsi järve äärde, kus näeme vanausuliste või setu kultuuri.

Peipsiäärsete muuseumide omapärale ja olulisusele just turismi arengu seisukohalt juhtisid tähelepanu Euroopa Liidu eksperdid, kelle ettepanekul toimus 2002. aasta sügisel sealsete muuseumide töötajatele koolitus Phare 2000 ESC alaprojekti "Turismiinfrastruktuur Peipsiveere regioonis" raames. Õppuse peamisi ees-

märke oli tutvustada muuseumitöö kõiki valdkondi, aga ka luua kontakte erinevate muuseumide vahel ning kindlasti aidata kaasa sealse unikaalse kultuuripärandi väärtustamisele.

Koolitamisel oli Peipsiveere Arengu Sihtasutuse partneriks Eesti Rahva Muuseumi Sõprade Seltsi ning koolitajateks Tartu muuseumide töötajad. Nii on muuseumitöö olulistest küsimustes olemas lähipiirkonnas nn tugiisikud, kelle poole saab alati pöörduda. Koolitusele olid kutsutud vanausuliste kultuuri kajastavad Mustvee Linna Koolimuuseum, Raja klooster, Varnja Elav Ajaloomuuseum ja Kolkja Vanausuliste Muuseum, setu ainest eksponeerivad Setu Talumuuseum ning Saatse Setu Muuseum ning lisaks piirkonda kuuluvad Liivi muuseum, Räpina Koduloomuuseum, Saare valla Kalevipoja Muuseum ning eramuuseumina tegutsev Mustvee kaalumuuseum.

Peipsiäärsete vanausuliste eluolu kajastatakse üsna mitmes muuseumis. Paikonnas ringi vaadates saab ülevaade ka praegusaja ja lähimineviku elust. Peipsiääres elavatel vanausulistel on aidanud oma kultuuri säilitada nende usk. Kõrvalseisjana jääb üle ainult soovida, et säiliks järjepidevus ning täituksid nii mõnedki juba tühjaks jäänud kodud. Just oma küla rahvale ja eelkõige nooremale põlvkonnale on suunatud Varnja Pereseltsi tegevus, mille juurde on loodud paikkonna noorim – Varnja Elav Ajaloomuuseum. Muuseumi avati 1. augustil 2002, aga ametlikult on see veel registreerimata. Pereseltsi tegevuse kaudu saavad külaelanikud osaleda traditsioonilistel aastaringsetel üritustel. Seltsi maja on saanud oluliseks kooskäimise kohaks, kus põhitegevus on suunatud lastele. Muuseumi rajamisega on tegelnud kogu küla, eestvedajateks Zoja Kutkina, Tatjana Sosnovskaja ja Raissa Poljakova. Ülevaatlikumat väljapanekut selle rahvakillu eluolust on võimalik vaadata Kolkja külas kohalikus koolimajas alates 1998. aastast. Muuseumi asutaja, hooldaja ja giid on praegune vallavanem Niina Baranina.

Mustvee koolimuuseumi, mis avati 1988. aastal Mustvee II Keskkoolis algsest koduloomuuseumina, keskendub viimasel ajal samuti vanausuliste kultuurile. Muuseumi juhataja õpetaja Larissa Korobova ise on sünnilt küll sellele kultuurile võõras, kuid ometi on võtnud oma südametunnisega kajastada ja tutvustada vanausuliste elu.

Samas linnas tegutsev kaalumuuseum on külastajatele avatud 1998. aastast ning vaadata on juba üle 100 kaalu.

Foto Virve Tuubel

- ♦ Raja klooster. Ikoonimaalija Frolovi tuba
- ♦ Raja Monastery. The room of Florov, the icon painter
- ♦ Монастырь в Райа. Комната иконописца Фролова

Turistide jaoks vaieldamatult atraktiivne paik on Setu Talumuuseum Värskas. Terviklik hoonetekompleks võimaldab külastajale luua pildi selle rahvakillu eluolust. Põhiekspositsioon keskendub küll kaugemale minevikule, kuid muuseumis saab tutvuda ka lähiajaloo, sest on ostadud muuseumi kõrval asuv talu, mille sisustus kajastab 1940.–1950. aastaid. Sel suvel avati sepi- ja savipõletuskoda ning toitlustamisprobleemid paranevad lähiajal, kui valmib tsaimaja (teemaja). Saatse Setu Muuseum on endises koolimajas ja keskendub esemete eksponeerimisele. Mõne teema osas on need väga unikaalsed. Esemeid on kogunud ja hallanud mitme põlvkonna jooksul perekond Veeber.

Kalevipoja Muuseumi loomisega päästeti hävingust koolimaja koos paljude koolielu kajastavate materjalidega. Suures hoones jagub ruumi mitmele teemaatilisele väljapanekule, kuid peamine teema, Kalevipoeg, sobib piirkonnaga, sest lähikonnas on mitmeid paiku, mis on sellega legendide kaudu seotud.

Vanim piirkonna muuseumidest asub Räpinas ning on tegutsenud juba 1959. aastast. Ometi otsib see mitmeid huvitavaid teemasid avada võimaldavate kogudega muuseumi hetkel õigustust oma olemasolule.

Väikemuuseumide puhul võime rääkida isiksustest. Nii mõnigi muuseumijuht on kujunenud nn kaubamärgiks, keda

usaldatakse ja kellega tahetakse teha koostööd. Üks neist on kindlasti Laine Lõvi, setu kultuuri väsimatu edendaja. Alatskivil saab rääkida perekond Nisust, kes on Liivi muuseumist kujundanud omapärase kultuurikoosluse, kuhu kuulub meie muuseumide väidetavalt suurim museaal – Alatskivi loss.

Nii mõnigi väiksena tunduv muuseum on aga tegelikult suur – seda ka otseses mõttes, sest kõik see, mida seinte vahel kajastatakse, kandub üle selle piirkonna kultuuriruumi ning aitab luua tervikpildi sellest, mida on tulnud vaatama.

Virve Tuubel on Eesti Rahva Muuseumi giid-pedagoog ja koolitusprogrammi ERMi Sõprade Seltsi poolne koordinaator.

The museums situated along the shores of Lake Peipsi reflect, first and foremost, the cultures of the local ethnic minority groups. In combination with their surroundings, the museums provide a complete picture of the culture of the Setus and Old Believers. The museum staff is mostly made up of self-educated people who just have a good knowledge of their own culture and the history of the particular region. Within the framework of the Phare 2000 ESC sub-project "Tourism Infra-Structure in Peipsi Region" a training course was offered in the autumn of 2002, where the main objectives were the introduction of all spheres of museum work as well as establishing contacts between different museums and contributing to valuing and promoting the local unique cultural heritage.

Музеи региона Пейпси отражают, прежде всего, культуру национальных слоев своего региона. Вместе с ближайшим окружением они предлагают прекрасную возможность получить также целостную картину культуры старообрядцев и сету. Сотрудники этих музеев являются самоучками, но в то же время это хорошие знатоки своей культуры и истории края. В рамках проекта PHARE 2000 ESC «Туристическая инфраструктура региона Пейсивезере» осенью 2002 года прошли курсы, основной целью которых было знакомство с разными сторонами музейной деятельности, создание контактов между разными музеями, и, конечно же, содействие в удостаивании внимания к уникальному культурному наследию региона и помощи в его популяризации.

Ants Laikmaa meenutades

Helgi Ojassoo

Ants Laikmaa: Heade inimeste pärast tahaksin igavesti elada

19. novembril 1942 suri oma kodus Läänemaal Taebla vallas Kadarpiku külas kunstnik Ants Laikmaa. 2002. aastal möödus 60 aastat tema surmast.

Oli 1915. aasta suvi. Kuigi Esimene maailmasõda oli ligi aasta kestnud, oli ta ometi veel kaugel meie väikesest Eestimaaast. Haapsalus liikus ringi selline jutt, et maalikunstnik Hans Laipman on ostnud Kadarpiku külast Tammiku talust osa maid ja soovib sinna rajada romantilise elumaja. Küsiti, miks asub suurt ilma näinud mees elama siia kadakate ja lepaõsa vahele, kus pole muud kui kiviklibused põllud ja kadakased karjamaad. Üks põhjus oli kindlasti see, et Taebla raudteajaam oli lähedal – hõlpus oli sõita nii Tallinna kui ka Haapsallu.

Romantilise kodu Laikmaa endale tõesti rajas, vaatamata rahalistele raskustele. Kunstnik hindas üle kõige vabadust. Ta ei sidunud end kunagi kindlapalgalise teenistusega, kuigi see oleks tema elumu-

resid leevendanud. Ta eelistas jääda vabakunstnikuks ja korraldada joonistamiskursusi.

Ants Laikmaa oli mees, kes suutis ise oma raskusi kanda. Kord, kui talle oli tahetud anda jälle mingi teeneterist, olevat ta öelnud: "Milleks see rist? Elurist on mul niigi kanda." See on üks väheseid kordi, kus ta andis mõista, et elu on raske.

Elu viimastel päevadel lamas Laikmaa oma maja ülemisel korrusel lihtsas raudvoodis suletud silmil ja oigas. Tema viimset hingetõmmet ööl vastu 19. novembrit ei kuulnud keegi. Lahkunu sängitati lähimate sõprade-kolleegeide abiga ja ümbruskonna rahva juuresolekul puhkepaika, mille kunstnik ise selleks oli määranud – oma kätega istutatud puude ja põõsaste vilusse.

Helgi Ojassoo on Ants Laikmaa maja-muuseumi juhataja.

- ♦ Ants Laikmaa majamuuseum Taeblas
- ♦ Ants Laikmaa Home-Museum in Taebla
- ♦ Дом-музей Антса Лайкмаа в Таэбла

♦ Ants Laikmaa

On November 19, 1942, the artist Ants Laikmaa died in his home in Kadarpiku village, Taebla commune, Läänemaa county. This year, 60 years passed from the day of his death. Ants Laikmaa built his home here, amongst junipers and alder brush, and he was also laid in the grave here, in between the trees and bushes he had once planted himself.

В 2002 году исполнилось 60 лет со дня его смерти художника Антса Лайкмаа, умершего в своем доме в д. Кадарпик Таэблаской волости на Ляэнемаа 19 ноября 1942 года. Среди кустов можжевельника и ольшаника заложил Антс Лайкмаа свой дом, и здесь же, среди посаженных его руками деревьев и кустов, он похоронен.

Iisaku Muuseumil on uus näitusesaal

Ülle Marits

Iisaku muuseumil on väike ja mõnus kaminasaal, aga seni kasutasime seda ruumi korraga nii näituste kui ürituste korraldamiseks. Lisaks pidid grupid samas ruumis saama vaadata filme talutöödest. Keeruliseks läks olukord, kui parajasti oli üleval esemenäitus. Üritused tuli sel ajal lihtsalt plaanist välja jätta ja külastajatele jäi film ka näitamata.

Lahenduse leidmiseks pöördusime rahataotlusega EAS Tööstuspiirkondade Programmi poole. Mitu aastat tagasi Iisaku vallalt ostetud ruumid vastasmajas seisid kasutult. 1915. aastal ehitatud vana vallamaja on mitmeid kordi ümber ehitatud: pärast vallamaja asus seal kooli internaat, siis korterid. Nüüd oli kord meie käes. Vanades korterites aitasid head abilised vaheseinu lõhkuda, ahje-pliite välja visata ja kui Tööstuspiirkondade Programmist saime taotlusele positiivse vastuse, läks ümberehitus lahti. Aprillikuuks olid lõpul nii ehitus- kui elektritööd. Ehitustööd tegi OÜ Winters, elektritööd AS A.P.E. Elekter. Nii ruumi põrandad, seinad kui laed kaeti kohaliku puitmaterjaliga. Saali viiv uks, sepistatud käepideme ja lingiga, on tehtud samuti puidust. Valgustus on paigaldatud siinidele, lampe saab vajadusel liigutada. Kaminasaaliga võrreldes on valgust ootamatult palju, see teeb näituse eksponeerimise loomulikult lihtsamaks. Kogu projekti maksumuseks kujunes 114 000 krooni, sellest muuseumi omaosalus oli kolmandik.

Uus näitusesaal on väga sobiv esemenäituste ülesseadmiseks, võib-olla vähem sobiv kunstinäitusteks. Muuseumi enda näitused koosnevadki peamiselt esemetest, kuna kunstikogu puudub muuseumil hoopis. Vanad esemed puidu taustal loo-

vad saalis sooja ja mõnusa õhkkonna. Uues saalis on tänaseks väljas olnud juba mitu näitust. Esimene neist oli fotonäitus "Ühe pere lugu", mis kajastas ühe sugupuue viie järjestikuse naispõlve töid ja tegemisi. Teine oli Iisaku Kunstide Kooli kevadnäitus, kus olid väljas nii lõpetajate tööd kui nooremate tehtu. Suve lõpul olid saalis vaatamiseks sama kooli õpilaste suvepraktika tööd – kõik see, mis lastel nelja päeva jooksul vabas looduses paberile jäänud. Muuseumi töötajate koostatud vaibanäitus, kus väljas 88 erinevas tehnikas ja erineva otstarbega vaipa, jääb avatuks 2003. aasta kolmekuningapäevani. Osa vaipu on muuseumi kogudest, osa aga maakonna rahvalt kokku kogutud ja lähevad pärast näituse omanikele tagasi. Külastajate üllatuseks pole kõikide vaipade autorid naised, näha saab ka meeste käsitööd.

2003. aasta veebruaris-märtsis on kõigile huvilistele avatud muuseumi töötajate koostatud näitus "Ketra vokki, keerdu lõnga". Vaatamiseks-proovimiseks pannakse näitusele kõik see, mis seotud villaga. Aprillis-mais tahame välja panna tulmenäituse, mis hõlmab 2002. aastal Iisaku muuseumi lisandunud museaale – neid on mitu tuhat erinevat eset-asja. Mai lõpust juuni lõpuni panevad Iisaku kunsti-lapsed üles oma õpiaasta jooksul tehtud tööde näituse. Juulist poole augustini toimub käsitöönäitus Anu Uudelti tödest. Augusti viimasest nädalast oktoobri lõpuni on taas vaadata Iisaku Kunstide Kooli kunstiõpilaste tööd – seekord suvepraktikal tehtud. Novembri keskelt kuni 2004. aasta poolde jaanuarisse saab vaadata muuseumi töötajate koostatud näitust "Mõõtevahendid enne ja nüüd".

Näitustest vabaks jäänud kaminasaali kasutame endiselt filmide vaatamiseks, väikeste kontsertide korraldamiseks ja lasteüritusteks. Uuest aastast loodame tööle saada muuseumipedagoogi ja kindlasti hakkab ka meie muuseum lastele pakkuma senisest rohkem: nii vanade tööde ja kommete tutvustusi, erinevaid üritusi kui ka muuseumitunde. Endiselt korraldame igal kevadel kodu-uurijate konverentse.

Lõpuks peab aga ütlema, et uue ja hea näitusesaali ehitamine ei ole lahendanud meie ruumiprobleeme: iga päevaga üha enam annab tunda konserveerimisruumi puudumine ning hoidlate kitsus. Oleme siiski optimistid ja loodame lähiaastatel leida lahenduse sellelegi.

Ülle Marits on Iisaku Muuseumi direktor.

The new exhibition hall of the Iisaku Museum is housed in the old commune centre. Construction work was completed in April 2002. The exhibition hall is well suited for object displays. The author also gives a survey of the exhibitions that have already been staged in the new hall as well as those which are due in 2003. Yet the new exhibition hall has not solved all the space problems at the museum: the missing conservation room and confined depositories make themselves felt.

В бывшем волостном доме расположился новый выставочный зал Музея Ийсаку. Строительные работы завершились в апреле 2002 года. Помещение зала хорошо подходит для экспонирования выставок. Автор пишет о выставках, которые уже демонстрировались в зале, и о тех, которые запланированы на 2003 год. Строительство выставочного зала, однако, не разрешило все проблемы, связанные с нехваткой помещений: все более дает знать о себе отсутствие консервационной мастерской и теснота хранилищ.

tud projekt kujutab ühekorralist klaasist hoonet, kus on suur ekspositsioonisaal. Hoone tagaosas paiknevad tööruumid ja seal on hoone kahekorraline. Hoidlad on projekteeritud keldriruumidesse. Muuseumi ekspositsiooni kavatakse välja panna nii dokumendid kui ka okupatsioonide ajal elanud inimeste eluolu kajastavad esemed.

ALEKSEI PETERSON

Pandi nurgakivi okupatsioonimuuseumile

22. oktoobril 2002 pandi Tallinnas Kaarli puistee ja Toompäe tänava vahel nurgakivi uue muuseumile – lähimineviku okupatsioonide muuseumile. Muuseumi-

projekti rahastab USAs Seattles elav Olga Kistler-Ritso, teostab aga Kistler-Ritso Eesti Sihtasutus. Hoone projekteerimiskonkursil osales 51 noort arhitekti. Vali-

Tartu vald tegi soomepoiste muuseumi

Aleksei Peterson

30. augustil 2002 avati Äksi soomepoiste muuseum. Tartu vallavanema Aivar Soobi sõnul hakati muuseumi looma möödunud aastal, kui Soome peaminister Paavo Lipponen külastas Pupastvere lahingupaika. Leiti, et on vaja rajada soomepoiste muuseum. Teise maailmasõja ajal 28.–30. augustini 1944 pidas üks soomepoiste pataljon Pupastveres Nõukogude armeega võiduka lahingu.

Muuseumiruum saadi endise Avanardi kolhoosi spordihoone väiksema tiiva teisele korrusele. Soome riik toetas muuseumi 280 000 krooniga, Eesti Vabariik lubas 100 000 krooni. Tänu sellele valmis tubamuuseum, kus on väljapanek soomepoiste võitlustest. Hea makett annab täpse ülevaate endistest lahingupaikadest Kärevere kandis. Huvipakkuvad on ka vormirõivastus, relvad jms.

Muuseumitöö avamisel rõhutas Paavo Lipponen, et soomepoistid võitlesid kahe maa, Soome ja Eesti iseseisvuse eest. Avamisel osalesid ka Eesti peaminister Siim Kallas, Eesti kaitseväge juhataja viitseadmiral Tarmo Kõuts, Lennart Meri jt. Päeva juhatas Soome sõjaveteranide

♦ Soomepoiste muuseumi avamine. Kõneleb Soome peaminister Paavo Lipponen, paremal Eesti peaminister Siim Kallas ja Tartu maavanem Jaan Õunapuu

♦ Opening ceremony at the Finnish Boys' Museum. From left Paavo Lipponen, Finnish Prime Minister, Siim Kallas, Estonian Prime Minister, Jaan Õunapuu, Tartumaa County governor

♦ Открытие музея. Премьер-министры Финляндии и Эстонии Пааво Липпонен и Сийм Каллас и старшина Тартуского уезда Яан Ыунапуу

Fotod Aleksei Peterson

On August 30, 2002, the Finnish Boys' Museum was opened at Äksi, Tartu commune. During World War II, on August 28–30, 1944, a battalion of Finnish Boys fought a battle with the Soviet Army nearby. The opening was attended by Paavo Lipponen, Finnish Prime Minister, Siim Kallas, Estonian Prime Minister, and others. About 70 Finnish Boys and about 50 of their brothers-in-arms from Finland participated in the festivities.

♦ Soomepoistid muuseumi avamisel

♦ Finnish Boys at the opening ceremony of the museum

♦ Ветераны-добровольцы на открытии музея

Eesti ühenduse esimees Uno Järvela. Äksi muuseumi avamisele tuli umbes 70 soomepoissi ja poolsada nende relvavenda Soomest. Soomepoisse ehk Talvesõjas ja Teises maailmasõjas Soome armees võidelnud eestlasi oli ligi 3500 meest.

30 августа 2002 года в д. Экси Тартуской волости был открыт Музей эстонских солдат-добровольцев, участвовавших в Финской войне 1939–1944 г.г. против СССР (3353 солдат, в т.ч. и моряки). В 28–30 августа 1944 года недалеко отсюда произошло сражение батальона этого войска с Советской армией. На открытии музея присутствовали премьер-министр Финляндии Пааво Липпонен, премьер-министр Эстонии Сийм Каллас и др. На празднование открытия пришли также около 70 ветеранов-добровольцев и полсотни их братьев по оружию из Финляндии.

♦ Vaade väljapanekule

♦ View of the exposition

♦ Вид на экспозицию музея

Eesti Rahva Muuseumi tegevusest Raadil

Ülo Siimets

Raadi mõisakompleksi renoveerimistööd alustas Eesti Rahva Muuseum Aleksei Petersoni juhtimisel 1989. aastal. 1989–1993 projekteeriti ja tehti taastamistööd 7,2 mln rubla eest. Uue direktori Tõnis Lukase juhtimisel 1993. aastal töö seiskus. Seda põhjustas soov kolida muuseumi peahoone Tartu kesklinna.

1995. aastal sai ERMi direktoriks Jaanus Plaat. Tekkis taas vajaduse pöörduda tagasi Raadile, sest uue muuseumihoone ehituseks ei eraldatud raha ning Tartus EAÕK Püha Aleksandri ja EELK Pauluse koguduse kirik, kus asusid muuseumi hoidlad, tagastati omanikele. Otsustati ehitada hoidlad Raadi endistesse majandushoonetesse, kuhu saaks välja viia kirikutes paiknevad ERMi kogud.

16. oktoobril 2002 toimus Raadi hoidlate pidulik avamine. Avamisele olid kohale tulnud külalised kultuuriministeeriumist, rahandusministeeriumist, paljude Eesti muuseumide esindajad, ERMi töötajad ning Tartu linna kultuuritegelased.

Üritus algas lauluhelidega Tartu Akadeemiliselt Meeskoorilt dirigent Alo Ritsingu juhtimisel. ERMi direktor Jaanus Plaat tervitas üritusele saabunud.

Järgnevalt sai sõna hoidlad ehitanud ASi Ervin juhataja Ando Silla, kes andis

ERMi direktorile üle sümbolse suure hoidlavõtme. Lindi lõikasid läbi ekskultuuriminister Signe Kivi, Jaanus Plaat ja Ando Silla.

Järgnesid pidulikud esinemised puudurestauraatorite tööruumis. Jaanus Plaat tervitas kõiki kohalesaabusid ja avaldas arvamust, et Raadi hoidlate ehitamise rahastamist jätkatakse ja muuseum saab õigeaegselt vabastada ka siiani tema kasutuses oleva Pauluse koguduse kiriku. Tema kõnes ei jäänud märkimata ka vajadus ehitada ERMile uus maja. Direktor ütles, et nädal tagasi pandi nurgakivi Eesti Kunstimuuseumi ehitusele ning peale kunstimuuseumi valmimist 5. mail 2005 jõuab kindlasti kätte aeg, mil pannakse nurgakivi Tartusse Toomemäe nõlvale Eesti Rahva Muuseumi peahoonele.

Jaanus Plaat tänas kõiki, kes Raadi hoidlate ehitamisele kaasa olid aidanud: ehitajaid, hoone sisustajaid, tublisid koguhoidjaid-säilitajaid, kes külmis Sõbra tn kirikus on juba kuid asju kastidesse pakkinud ja Raadil asjad uuesti lahti pakkinud. Ta ei unustanud tänamata ka ERMi majandusdirektorit Ülo Siimetsa ehitustööde hea organiseerimise eest. Kultuuriministeeriumi asekanter Anton Pärn kinnitas oma kõnes arvamust, et lähiaega-

del Raadi hoidlate ehitamise rahastamist jätkatakse.

Tartu linnapea Andrus Ansip rääkis, et linnavalitsuse ehituste perspektiivplaanis on Tartus lähiaegadel kolm peamist ülesannet. Esiteks tuleb ehitada välja Narva maantee läbimuure. Teiseks, Raadi ja Jaama tänava vahel paiknevas vene sõjaväelinnakus on lammutatud mitmed poollagunenud elamud ja sinna ehitatakse umbes 40 ühepereelamut. Kolmandaks on kavas ehitada Raatuse ja Puiestee tänava nurgale Tartu Suurhall, kus saaks läbi viia Tartu suurüritusi. Nagu ütles linnapea, näitab see kõik, et Raadi piirkond ärkab jälle ellu. Ta viitas ka sellele, et Reformierakond on võtnud enda tulevikuplaani Raadi taastamise.

Kuidas tööd Raadil on edenenud

Hoidlate ehitusel on tehtud töid 22,77 mln krooni eest. Peale selle on hoidla- ja tööruumidesse ostenud riiklike investeeringute rahast seadmeid 400 00 krooni eest ning faktooringilepinguga mööblit (põhiliselt laoriilud) ja sisustust 3 mln krooni eest.

Kaasaegsete hoidlate ehitamine Raadile võimaldab viia muuseumis säilitatavad esemed kaasaegsetesse hoiutingimusesse.

tesse. Valmis on mõisa majandushoonete ja pargi eskiisprojektid ning ajaloolised õiendid. On valminud ja kinnitatud tehnilised projektid Raadi mõisa tall-tõllakuuri I–III järgu, veetorni ja pargi renoveerimise kohta. Samuti on olemas väravavahimaja tehniline projekt. Linnast kuni hoidlahooneni on ehitatud gaasitrass, veetrass ja kanalisatsioon. Siiani on liitumata Eesti Energiaga. Selleks on vaja miljon krooni, praegu kasutame ajutist ehitusvoolu.

Hoidlahooneks on renoveeritud tall-tõllakuuri I ja II järk. Samuti on renoveeritud veetorn, mille viies korrus on ehitatud vaateplatvormiks, kust avaneb vaade Raadi mõisa keskust ümbritsevale Tartu vallale ning üle pargipuude Tartu linna ehitistele. Veetorni teisel ja kolmandal ning osaliselt ka neljandal korrusel paiknevad näituseruumid, kus on väljas fotonäitus Raadi ajaloost.

Hoidlahoonese esimeses osas asub gaasikatlama ja kaasaegne ventilatsioonikamber, mis tagab hoidlates soovitud mikrokliima.

Hoone esimese osa teisele korrusele on kolitud ja riilulete paigutatud Pauluse kirikus neljandal korrusel asunud esemed. Sama osa esimesel korrusel on renoveeritud ja sisustatud tööruumid puidurestauratoritele, säilitajatele ja koguhoidjatele, kes kolivad või on juba kolunud välja oma tööruumidest Pauluse kirikus. Hoidla teise ossa on viidud ka kõik Püha Aleksandri kirikus hoitud esemed. ERMil on plaanis vabastada kiriku saal lõplikult veel 2002. aastal. Praegu lammutab muuseum kirikusse ehitatud metallist vahekorruseid ja riiluleid.

Läbi on viidud Raadi hoidla III järgu ehituse riigihange ja ehitustööde leping konkursi võitjaga on ette valmistatud. Leping ootab III etapi rahastamist.

Raadi mõisa majandushoonete hoidlaks renoveerimise tööd on jaotatud nelja järku, kusjuures kaks esimest järku on juba valmis. Kolmanda etapi jaoks taotletakse 28 mln krooni, mille eest on plaanis renoveerida hoidlahoonet III järk, moonakamaja, piirdeade ja osa juurdepääsuteedest. Vaja on heakorrastada ehituse ümbrus ja alustada väravavahimaja renoveerimist. IV järgus on plaanis renoveerida hoidlahooneks viimane, lagunenu osa. Samuti on ettenähtud jääkeldri ümber ehitamine hoidlahooneks ning majandushoonete vahele jääva ala haljastamine.

Loodame, et leitakse ka edaspidi võimalusi rahastada ehitus- ja renoveerimistööd Raadil.

Ülo Siimets on Eesti Rahva Muuseumi majandusdirektor.

Küsimustele vastab Eesti Rahva Muuseumi peavarahoidja Riina Reinvelt

Aleksei Peterson

Eesti muuseumidele on 2002. aasta olnud õnnistatud. Alustati Eesti Kunsti muuseumi ehitust, rajati mitu uut muuseumi (neist kirjutatakse ka käesolevas ajakirjas), Raadil valmis Eesti Rahva Muuseumi hoidla esimene etapp, kuhu viidi esemed Sõbra tänava kirikus asunud hoidlast ja osa esemeid ka Pauluse kirikus paiknevast hoidlast.

ERMi olemasolu jooksul alates 1909. aastast on muuseumieksponaate erinevatest ruumidest ringi tõstetud ja pidevalt on toimunud ümberkorraldamine. 1922. aastal sai ERM kodu Raadi mõisa ruumides. Seal magasineeriti esemed enamjaolt keldritesse ja lossis tehti vajalikud ümberkorraldused hoidlate tarvis. Sõjaajal, 1944. aastal alustati esemete evakueerimisega erinevatesse maakohadesse. Sellele järgnes tagasitoomine ja paigutamine Veski tänava endisesse kohtuhoonesse. Seal ei olnud algul korralikke hoiuvõimalusi, v.a tekstiilihoidlad. 1960. aastate algul võeti enamik muuseumi saale kasutusse hoiuruumidena. Siis avanes võimalus saada Pauluse koguduselt 500 m² suurune remontimata hoiuruum, kuhu pidevalt riilulete abil kõrgustesse ruumi juurde tehti ja 1980ndate keskel sai hoidla metallriilulete abil neli korrust. See oli võimas ja kadestamisväärne hoidla. Samas intensivistus kogumistöö, sest toodud esemed said kindla koha. 1980. aastate algul vabanesid Sõbra tänava kiriku ruumid Tartu ülikooli raamatukogu kasutusest ja Eesti Rahva Muuseum sai need hoidlaruumideks. Taas avanes võimalus suurendada kogumistööd ja nüüd just soome-ugri rahvaste asualadelt. Kiriku pind oli 250 m². Ka siin olid üle kolme meetri kõrgused kahekordsed riilulid.

1980. aastate lõpul valmis projekt ERMi väljaehitamiseks Raadil. Tööd katkestati seal 1992. aastal. Kuna suur osa ERMi kogudest paiknes Sõbra tänava ja Pauluse kirikus ning kirikud nõudsid ruumide tagastamist, pidi kultuuriministeerium leidma võimaluse, kuidas ERM

Fotod Arp Karm

♦ Eesti Rahva Muuseumi peavarahoidja Riina Reinvelt

♦ Riina Reinvelt, chief treasurer of the Estonian National Museum

♦ Главный хранитель Эстонского национального музея Рийна Рейнвельт

saaks ehitada hoidla. Tehti õige otsus, et hoidla tuleb ehitada Raadile. Nüüd on selle esimene etapp valmis ja osa esemetest sinna viidud.

Millal alustasite esemete pakkimist, missugustest kogudest alustasite?

Esimate pakkimist alustasime märtsis Pauluse kirikus, selle neljandalt korruselt. Esmalt pakkisime erinevatest materjalidest punutud esemed, vakad, laekad, küünalühtrid ja -jalad jm. Septembris jätkasime pakkimist Sõbra tn kirikus, kus pakkimine ja kolimine toimusid samal ajal.

Enne pakkimist tuli asjad puhastada, uuesti nummerdada jms. Kirjeldage seda tööd. Mitu koguhoidjat oli selle tööga seotud?

Enne pakkimist varustati enamik esemeid uute papist numbristildetega, samuti

uuendati vajadusel esemete peal kustunud numbrid. See nummerdamise töö algas juba 2001. aasta alguses. Kaks kuud enne pakkimist hakkasid säilitajad esemeid üle vaatama ja puhastama. Kokku oli puhastamise ja pakkimisega seotud kolm koguhoidjat ja kaks säilitajat.

Kuuldavasti pildistati kõik pakitud esemed. Mis eesmärgil seda tehti ja kuidas kasutatakse tulevikus fotosid kogudetöös?

Enam-vähem kõiki kolitud esemeid pildistati digitaalkaameraga, välja arvatud suuremõtmelised esemed, mida ei olnud kirikutes võimalik pildistada. Pildistamine toimus selleks, et tulevikus lihtsustada nii uurijate kui koguhoidjate tööd. Pildid on kättesaadavad CD-l ja lähemal aastatel kavatsame need siduda KVISis vastava eseme kirjeldusega. See väldiks eseme väljatoomist hoidlast, kuna esmase tutvuse saab kogudega teha piltide vahendusel.

Sõbra tänava hoidlas, kust viidi ära kõik esemed, moodustasid olulise osa soome-ugri rahvaste puuesemed. Just 1960. aastatest kuni 1990. aastate alguseni koguti suur osa soome-ugri esemetest, sest siis korraldati soomeugrilaste juurde 122 ekspeditsiooni. Mitu eset Sõbra tänava hoidlas oli?

Sõbra tänava hoidlas oli kokku hoiul umbes 8500 eset, millest väiksema osa moodustasid eestlaste liiklus- ja veovahendid, kalastus- ja jahindusvahendid. Suurema osa moodustasid soome-ugri rahvaste puu-, savi- ja metallesemad.

Kuidas on Sõbra tänava hoidlas esemed säilinud?

Ei saa öelda, et nad just väga halvasti oleksid säilinud, kuid üksikuid niiskusekahjustusega esemeid muidugi on.

Kas mikrokliima kirikuruumis oli normaalne?

Normaalne ei olnud see kohe kindlasti. Kliima muutus seal koos väliskliimaga või õigemini sellest natuke hiljem. Talvel langes temperatuur kuni –10 kraadini ja niiskus oli enamiku aastast 70–80%.

Kas viimasel ajal olete kasutanud ka mingisuguseid kahjuritõrje vahendeid?

Mürgitanud me ei ole, küll aga oleme koikahjustusega esemeid pannud sügavkülma.

Kas uue hoidla ruumid vastavad tänapäeva museoloogilistele nõuetele?

♦ Eesti Rahva Muuseumi uued hoidlaruumid Raadil

♦ New depositories of the Estonian National Museum at Raadi

♦ Помещения нового хранилища Эстонского национального музея на Раади

Vastavad küll. ERMi jaoks oleks justkui uus ajastu alanud, uutes hoidlates on kliimaseadmed, st me saame hoida seal stabiilset temperatuuri ja niiskust. Koguhoidja seisukohalt ei ole vähem oluline, et hoidlad on normaalse kõrgusega ja esemete kättesaamine ka kõrgeimast riulilt üsna lihtne.

Missuguste printsiipide järgi paigutatakse esemeid riilulete?

Mitmete erinevate printsiipide järgi. Esmalt muidugi eseme liigi järgi, siis ka tüübi järgi, lisaks veel materjali ja tehnika järgi. Kui üheliigilisi esemeid on väga palju, jagame nad ka suuruse järgi gruppidesse. Siis pannakse nad riilisse väiksemast numbrist suuremani. Soome-ugri rahvaste esemed on riilulete paigutatud rahvaste kaupa ja iga rahva esemed vastavalt etnograafilisele süsteemile.

Kui kaugel on dokumentatsioon vormistamine, seos peakataloogi, kohakataloogiga jms?

Osaliselt on esemed juba magasineeritud, kirjutatud on uued magasinilehed. Kohakataloogi tahaksime täita KVISis, kuid selleks peame lõpetama esemekogude KVISi sisestamise. Seejärel seostame ka esemete kujutised nende kirjeldusega KVISis.

Kas on juba teada, kuidas toimib esemete laenutamine, nende restaureerimine jms?

Esimate laenutamine toimub nagu varemgi. Soovija esitab koguhoidjale nime-

kirja esemetest, mida soovib laenutada, ja koguhoidja otsib esemed välja. Kui tegu on väikeste asjadega, tuuakse need ERMi peamajja. Suuremate esemetega tutvumiseks tuleb tulla Raadile.

Konserveerimist tahame teha süstemaatiliselt kui varem. Kavatsime esemeid üle vaadata ja vajadusel konserveerida liikide või siis riilulete kaupa. Eriti vajavad ülevaatamist Sõbra tänava kirikus olnud esemed, millest osal on tõsised niiskusekahjustusi (rooste ja hallitus).

Kas uue hoidla mikrokliima vastab tänapäeva nõuetele? Kuidas seda kontrollitakse?

Tänu osaliselt juba töötavatele kliimaseadmetele saame kliimat reguleerida nii, et see vastaks rahvusvahelistele nõuetele. Kontroll toimub praegu ajutiste digitaalsete kliimamõõturitega, kuid järgmisel aastal on koos järgmise hoidlaetapi valimisega plaanis paigaldada kliimakontrolli süsteem, mille andmed oleksid ööpäeva ringi jälgitavad ühes arvutis.

Kuidas toimivad ohutusrežiim, tuletõrje, valve?

Raadi hoidlatesse pannakse üles inertgaasil põhinev gaasikustutussüsteem. Esialgu on paigaldatud tule- ja suitsuandurid, mis annavad tulekahju korral signaali turvafirmale, tuletõrjele. Samuti hakkab helisema tulekahju häirekell. Raadile on spetsiaalselt välja ehitatud tuletõrje veetorn 9-kuupmeetrisega paagiga. Veenivoo alanemisel hakkab kohe tööle pump, mis annab vett juurde. Samuti on värava juu-

res tuletõrjehüdrant, mis annab vett linna veevõrgust.

Esialgu on hoidlatesse paigaldatud liikumisandurid, kuid ettevalmistamisel on leping turvafirmaga, kes hakkab korraldama terve mõisakompleksi valvet.

Kuuldavasti on juba varakult kõlama hakanud mõte, et kogud peavad olema "lahtised", et rahvas saaks neid vaadelda. On siin juba kindlad põhiprintsiibid välja kujunenud?

Nii me seda küll ei ole mõelnud, et hoidlad oleksid kõigile avatud. See läheks ju vastuollu igasuguste säilitusalaste põhimõtetega. Loomulikult saavad hoidlaid eelneva kokkuleppe alusel külastada teiste muuseumide töötajad ja õppepraktikate käigus üliõpilased. Kõne alla võib tulla, et üksikutel päevadel aastas lastakse ka linnakodanikel üle ukse hoidlasse kiigata. Kuid kindlasti ei avata hoidlaid kõigile riiulite vahel kõndimiseks.

Millal loodate kätte saada hoidla tervikuna ja vabastada esemetest ka Riia Pauluse kiriku ruumid?

See sõltub rahastamisest, kuid plaanis on 2005. aastal kirikud vabastada.

On October 16, 2002, the first stage of the depository of the Estonian National Museum was opened at Raadi. These rooms will be housing museums from the church in Sõbra Street, where up to now mainly the wooden objects collected from the Finno-Ugric peoples were preserved, as well as part of the objects from St. Paul's Church. So the church in Sõbra Street was vacated for the congregation. Subsequently depositories will be built stage by stage, which will be housing the remaining collections presently kept at St. Paul's Church.

16 октября 2002 года на Раади был торжественно открыт первый этап нового хранилища Эстонского национального музея. В готовые помещения размещены музейные предметы из церкви Александри на улице Сыбра, где в основном хранились деревянные коллекции финно-угорских народов, и часть предметов из здания церкви Паулюса. Таким образом, церковь на улице Сыбра освободилась для своего прихода. В будущем планируется последовательное поэтапное строительство помещений хранилища, куда можно было бы поместить все предметы из церкви Паулюса.

JUUBEL

Jüri Kuuskemaa – 60

25. oktoobril 2002 tähistas tuntud kunstiajaloolane oma juubelit.

Tulnud 1964. aastal tööle toona Kadrioru lossis asunud Eesti Kunstimuuseumi, ei ole Jüri Kuuskemaa muuseumile senini truudust murdnud. Aastatel 1984–2000 töötas ta Kunstimuuseumi filiaalis – Niguliste muuseumis ja alates aastast 2000 taas Kadrioru lossis, millest on saanud väliskunsti muuseum. Lossi ja Kadrioru pargi Ülemise aia restaureerimine toimusid eeskätt Jüri Kuuskemaa nõustamisel, sest praegu on ta lossi- ja pargiansambli ajaloo tundjana konkurentsitu. Talt on ilmunud sel teemal uurimusi ja raamatuid ("Kadrioru kroonika 1718–1727" Eesti NSV Riikliku Kunstimuuseumi artiklite kogumikus 1976 (1977); "Barokne Kadrioru" (1985)), samal teemal valmis väitekirgi. Lõppjärgus oli teinegi suurtöö – Eesti Kunstimuuseumi vana hõbeda kogu kataloog, mis ei kahjuks ei ilmunud, kuid leidis kasutamist kogu eksponeerimisel Rahvusraamatukogus 1996. aastal ja sel puhul ilmunud kataloogis. Olulised on uurimused Tartu kullasseppadest, mis ilmusid kunstiteaduse ja -kriitika kogumikes 1977. ja 1986. aastal. Jüri Kuuskemaa tõhusa tegevuse näiteks vanaema tarbekunsti uurimisel on fenome-

naalne Põltsamaa portselani leid 1971.–73. aastal ning seda käsitlevad artiklid. Nimetama peab ka Johannes Mikkeli portselanikogu näituse kataloogi (1970, EKM) ja näituse "Stiilne tool 1550–1830" koostamist Tarbekunstimuuseumis (1986).

Kuigi Jüri Kuuskemaa on tegelnud erinevate stiilipohhidega, on talle hinge lähedasim gootika ja tema arm kuulub vana Tallinnale, mille aastakümnetepikkuse uurimise, ehtsuse kaitsmise ja propageerimise eest ta on saanud 1997. aastal Tallinna teenetemärgi. Aastast 1984 on Jüri Kuuskemaa olnud Tallinna Vanalinna Muinsuskaitse Klubi esimees, üks vanalinna päevade algatajaid ja korraldajaid. Ta on suurepärase vana arhitektuuri ja kunsti ning üldse kultuuriajaloo populariseerija – erudeeritud, nauditavalt rikka ja mahlaka keelepruugiga nii eesti kui ka vene, saksa ja inglise keeles, mõnusa huumoriga, mis oluliselt kergendab tema sõnumi jõudmist kuulajani või vaatajani. Väga kõitev oli tema venekeelsete kultuurisaadete sari ETV-s, mis on ilmunud raamatuna ("Estica" 1998). Jätkuvad tema laupäevased "Memoria" saated Kuku raadios. Alati, kui on vaja tähtsatele külalistele linna näidata, läheb Jüri Kuuskemaa "tulle". Tema teadmistepagas on tuntud ja hinnatud väljaspool Eestitki.

Meenutades Jüri Kuuskemaa töid-tegemisi, puutusid näppu Vive Tolli, Avo Keerendi, Kristjan Tederi, Peet Areni näituste kataloogid, Nikolai Kormašovi ikoonikogu näituse kataloog, Ann Tenno album "Eestimaa kirikud" tema tekstiga, raamat Matkamajast... Vaatamata äärmiselt tihedale päevaplaani aastakümnete vältel, vaatamata perekondlikele kohustustele – nelja lapse isa! – ja üha kuluvale energiale kauni kodu rajamisel on ta võtnud aega ka seltskondliku elu ja hobi jaoks, mis on õieti lahutamatu tema tööst. Selle hobi ilusaid vilju näeme kuni 2003. aasta 20. aprillini Kadrioru lossis avatud näitusel "Antiquarium. Kunsti ja vanavara perekond Kuuskemaa kogust".

Aastal 2001 sai Jüri Kuuskemaa Valgetähe IV klassi teenetemärgi.

MAI LEVIN

IN MEMORIAM

Lilian Schönberg

25.4.1934 – 10.10.2002

Eesti kunsti elu on tabanud valus kaotus: on lahkunud Eesti Kunstimuuseumi kauaaegne teadur, Mikkeli muuseumi direktor Lilian Schönberg.

Lõpetanud 1957. aastal Tartu Ülikooli ajaloolasena, täiendas Lilian Schönberg end sealsamas kunstiajaloo alal ja asus 1961. aastal vanemteadurina tööle Eesti Kunstimuuseumi. Tema hoida ja kasvatada oli muuseumi tarbekunstifond, tema mureks olid muuseumi tarbekunstinäitused, mida eriti 1960. aastatel oli palju ning olulisi. 1979. aastal määrati ta fondide komplekteerimise osakonna juhatajaks Tarbekunstimuuseumi, mis avas ukseid 1980. aastal. Suurel määral oli tema kanda selle esimese püsiekspositsiooni koostamine ja ülespanek.

Juba Kadrioru töötamise ajal kujunes Lilian Schönbergist spetsialist mitte ainult eesti ja kaasaegse, vaid ka vanema Lääne-Euroopa ja vene tarbekunsti alal. Sellest lähtudes nimetati ta 1995. aastal Mikkeli muuseumi direktoriks. Johannes Mikkeli poolt Eesti Kunstimuuseumile kingitud erakogu eksponeerimine ja muuseumi sisustamine langes taas suuresti Liliani õlgadele. Nagu näitab selle Kadrioru ansambli kuuluva maja väljapanek, tuli ta oma ülesandega seegi kord pädevalt ja elegantselt toime.

Lilian Schönbergi loomupärane ilumeel ja elegants väljendusid nii tema tegevuses kui ka kogu tema olekus. Oma elurõõmsa lahke karakteriga võitis ta endale palju sõpru nii kunstnike kui ka kolleegide seas. Tema lahkumine on täitnud kurbusega paljud südamed.

Lilian oli Kunstnike Liidu Kunstiteadlaste Ühingu ja Eesti Muuseumiühingu liige ning kuulus mitmeid aastaid ka muuseumiühingu juhatusse.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

Lea Pruuli

6.9.1958 – 3.6.2002

Sellesse lühikeseks jäänud ellu jääb 23 tööaastat Tarbekunstimuuseumis. Lea Pruuli tuli Eesti Kunstimuuseumisse veel Tartu Ülikooli kunstiajaloo tudengina, kuid pühendus juba 1980. aastast eesti tarbekunstile. Siis veel väga noor inimene ja vast avatud muuseum kasvasid koos ja kokku. Noorest algajast autoriteetse ja arvestatavani. Päevast päeva koos ekspositsioonide koostamise, näituste vahetamise, rutiinse muuseumitöö ja ergastavate välisprojektidega. Teadmine, et nendega tegeleb Lea, tähendas, et kõik läheb plaanipäraselt, kõik on kontrolli all.

Näitusekuraatorina iseloomustas teda loogiline tunne ja küps analüüs, mis toetus tarbekunstiajaloo põhjalikule tundmisele. "Eepose köide", "Kuuekümmend eesti tarbekunsti", vaiba ja vaibakavandite näitus "Kootud pildid", Mari Adamsoni mälestusnäitus ja CD-ROM, "Eesti ehtekunst 1960.–1990. aastatel" (eksponeeriti Inglismaal ja Soomes) ning Tarbekunstimuuseumi püsiväljapanek "Ajamustrid", aga ka mitmed uurimuslikud artiklid ja koostatud kataloogid kinnistavad Lea meie mällu kui küpse teoreetiku. Ta oli nõtte sule ja tabava sõnaga näitusearvustaja ning kunstituvustaja Sirbis ja Päevalehes.

Lea oli ka esimeste rahvusvaheliste Tallinna rakenduskunsti triennaalide eesotsas. Lea viimaseks tegemiseks jäi tänavune suur tarbekunstinäitus "Enampakkumine". Ta alustas viimase kümnendi tarbekunsti ülevaatekataloogi koostamist, pooleli jäi koostöö *Europen Textile Network*'iga eesti tekstiilipärandi tutvustamisel, selle organisatsiooniga sidus Lea aastatepikkune koostöö. Aga see on vaid väike osa Lea viimase aasta tegemistest.

Lea oli kogu aeg meie kõrval: ta oli aktiivne osaleja diskussioonidel, kas arutati siis muuseumide reformimist või edastati kunstiinfot. Kuni 3. juuni õhtuni.

TARBEKUNSTIMUUSEUM
EESTI KUNSTIMUUSEUM

Muuseumitöötajate kutseenõuded tulekul

Pikka aega on räägitud muuseumitöötajate kutsekvalifikatsioonist. Nüüd on siis asjad hakanud lõpuks liikuma. 22. oktoobril 2002 toimus ümarlaud, kus arutati kultuurikutseõukogu moodustamise vajalikkust. Ümarlaual esindasid muuseumitöötajaid Merike Lang, Ülle Kruus ja Heivi Pullerits.

Vastavalt 19. jaanuaril 2001 jõustunud kutseseadusele on Eestis kutsekvalifikatsiooni süsteemi kontseptuaalne eesmärk töötajate konkurentsivõime tagamine ja suurendamine. Et kutsekvalifikatsiooni süsteem tööle hakkaks, on tarvis, et kutsekvalifikatsioon oleks mõõdetav, mõõtmisüsteem ühtne ja võrreldav nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt ning sellega peaksid kaasnema motiveeritus elukestvale õppimisele ning paindlik esma-, täiendus- ja ümberõppesüsteem. Kutsekvalifikatsiooni süsteemi väljatöötamine algab kutsestandardite väljatöötamisest, koolituse ja kutsestandardite kooskõlla viimisest ning lõpuks kutsekvalifikatsiooni omistamise korra väljatöötamisest. Kutseõukogusse kuuluvad töötajate, tööandjate, kutse- ja erialaühenduste ning riigi esindajad, seega EMÜ, ICOMi rahvuskomitee, muuseuminõukogu, kultuuriministeeriumi esindajad. Omistatav kutsekvalifikatsioon näitab kindlal kutsealal nõutavat kompetentsuse taset, mida tunnustatakse kas ajalooliselt või rahvusvaheliselt kujunenud nõuete alusel. Kutsestandard on dokument, mis määrab kindlaks kutsekvalifikatsioonist tulenevad nõuded teadmiste, oskuste, vilumustele, kogemustele, väärtushinnangutele ja isikuomadustele.

Eesti töötajate kutsekvalifikatsiooni süsteem koosneb viiest kvalifikatsioonitasemest. Muuseumide puhul tulevad kõne alla neli viimast taset (kesk-, kutse- ja kaks kõrghariduse taset). Kutsestandardi kehtestamiseks on tarvis kaardistada muuseumitöötajate põhikutsed, analüüsida iga kutse töö olemust, sisu, ülesandeid, tingimusi. Kutsestandardi vormistab ning kinnitab kutseõukogu. Kutse taotlemiseks tõendab isik oma kompetentsuse taset ning kutsekvalifikatsiooni omistav organ hindab selle vastavust taotletavale kutsekvalifikatsioonile. Kutse taotlemine on vabatahtlik, kui õigusaktidega ei ole ette nähtud teisiti. Lähtudes kutsepspetsiifikast, on kutse omistamise meetodid mitmesugused: kirjalik või suuline eksam, proovitöö, dokumentidega töestamine. Nii koosneb arhivaari kutseeksam kirjalikust osast, milleks on test ja essee ning suulisest osast, mis toimub vestlusena. Eksamile lubatakse isikuid, kellel on akadeemiline kõrgharidus ja arhiivialased teadmised.

Mida siis annab kutsekvalifikatsiooni süsteemi rakendamine? Töövõtjale annab see võimaluse kutseala sees planeerida oma arengut, annab aluse elukestvale õppimisele. Tööandja saab planeerida ja kujundada personalipoliitikat, organiseerida paremini töötajate koolitust, langeb ära kohustus uurida tööleasuva inimese tausta. Koolitaja saab planeerida koolituse vajadust ning sisu. Riigi tasandil tekib võimalus hinnata inimressurssi ning planeerida tööjõuturgu. Eesti Muuseumiühingut esindavad kultuurikutseõukogus Ülle Kruus ja Heivi Pullerits.

HEIVI PULLERITS

Tagakaanel:

Eesti Rahva Muuseumi kogude kolimine uude hoidlasse Raadil. Fotod Arp Karm

On the back cover:

Moving the collections of the Estonian National Museum to the new depositories at Raadi

На задней обложке:

Переезд коллекций Эстонского национального музея в новые хранилища на Раади

Eesti Muuseumiühing 2003. aastal

Koolitused

1. Algab kolmele aastale kavandatud muuseumipedagoogide koolitus "Avatud muuseum", mida rahastatakse PHARE SPF kaudu. Eesmärgiks on pakkuda meie pedagoogidele Euroopa riikide muuseumipedagoogika mudeleid ja töömeetodeid, kasutada saadud teadmisi Eesti muuseumipoliitika arendamisel, anda välja ajakirja Muuseum erinumber, mis on pühendatud muuseumipedagoogikale, ning luua muuseumipedagoogikaalane veebilehekülg.

2. I kvartalis toimub seminar "Rahvuslikud tekstiilid muuseumis" koostöös EKEKiga Tallinnas Vilmsi 55.

3. Märtsis tuleb fonditöö seminar väikemuuseumidele Tallinnas Vilmsi 55.

Rahvusvahelise muuseumipäeva tähistamine 19.–20. mail

Kohtla-Järvel: tutvumine Põlevkivimuuseumiga, aruandevalimiskoosolek, ekskursioon tulevaste energeetikamuuseumi ning tutvumine lähikonna vaatamisväärsustega – Kuremäe klooster, Toila-Oru park, Valaste juga.

Eesti muuseumide näituste festival 29.–30. septembril Narva Linnamuuseumis

Täpsemat infot ürituste kohta saab edaspidi EMÜ koduleheküljelt <http://www.emy.kul.ee/>.

Tagakaane siseküljel:

Septembris oli Rotermanni soolalaos vaadata näitus kaasaegsest Jaapani arhitektuurist, mille oli koostanud Jaapani Arhitektuuri Instituut. Siinse kujunduse tegemisel oli abiks Eestis töötav Jaapani arhitekt Tomomi Hajiashi. Näituse kujunduse eripäraks oli traditsioonilise jaapani põranda tatami ehitamine, millele astudes külastajad pidid jalanõud ära võtma. Esialgu tekitas see nõutust, kuid hiljem võis näha mõnuga patjadel istuvaid näitusekülastajaid.

Näitus SPACE INVADERS Arhitektuurimuuseumis Rotermanni soolalaos aprillis 2002. Ligi pooled Rotermanni soolalao näitustest on välisnäitused. Inglise noort arhitektuuri vahendas Briti Nõukogu. Kuraator Pedro Gadanho Portugalist oli näitusele valinud nooremad ja ärksamad Inglise arhitektuuribürood, kes paistsid silma avara arhitektuuritõlgenduse poolest.

Inside of back cover:

In September the Rotermann Salt Storage exhibited modern Japanese architecture. The exhibition was compiled by the Japanese Institute of Architecture. Tomomi Hajiashi, a Japanese architect presently working in Estonia helped with the local design of the exhibition.

Exhibition SPACE INVADERS at the Museum of Architecture in Rotermann Salt Storage in April 2002. The new English architecture was mediated by the British Council. The curator Pedro Gadanho (Portugal) had selected for the exhibition newer and keener English architectural bureaus.

На внутренней стороне задней обложки:

В сентябре в здании бывшего соляного склада Ротерманна демонстрировалась выставка современной японской архитектуры, составленная Японским Архитектурным Институтом. При оформлении выставки оказал помощь японский архитектор Tomomi Hajiashi, работающий в Эстонии.

Выставка SPACE INVADERS в Архитектурном музее в здании бывшего соляного склада Ротерманна в апреле 2002 года. Выставка работ молодых английских архитекторов была организована при содействии Британского Совета. Куратор Pedro Gadanho из Португалии выбрал на выставку работы молодых авторов из виднейших английских архитектурных бюро.

